

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

The Development of Phra Chanok Chakri City Tourism Area, Buddhist Culture

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture

โดย

พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล้าทวี)

พระราชอุทัยโสภณ,ดร.

นางสาวเมธาวรินทร์ วิลพรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765020

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

The Development of Phra Chanok Chakri City Tourism Area, Buddhist Culture

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture

โดย

พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล้าทวี)

พระราชอุทัยโสภณ,ดร.

นางสาวเมธาวรินทร์ วิลพรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765020

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 1

The Development of Phra Chanok Chakri City Tourism Area, Buddhist Culture

Under Research Plan

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture

BY

Phrasamu Phuttiaphong Puttiwiso (Klamthawi)

Dr.Phrratuthaisophon

Ms.Metawarin Winlapan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Uthaithani Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765020

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ผู้วิจัย: พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล้าทวี)
พระราโชทัยโสภณ,ดร.
นางสาวเมธาวรินทร์ วิลพรณ

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และเพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นรูปแบบวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยทำการเลือกชุมชนเมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ จำนวน ๔๐ ราย

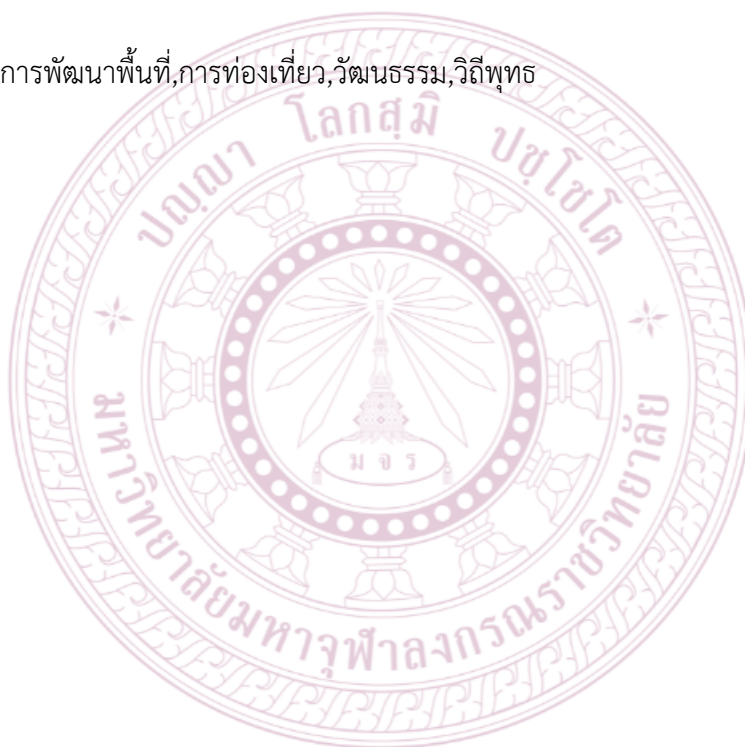
ผลการศึกษาพบว่า ศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ จังหวัดอุทัยธานีในด้านต่างๆ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี ค่อนช้างโดดเด่น มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว งานประเพณีตักบาตรเทโว วัดสังกัสรัตนคีรี ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (ตุลาคม) ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญในวันออกพรรษาของจังหวัดอุทัยธานี พระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาในอำเภอเมืองอุทัยธานีจะเดินลงบันไดเป็นแถวจากยอดเขาสะแกกรังมารับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนที่ลานวัด นับเป็นงานประเพณีที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุกปี และกิจกรรมทำบุญงานเดือนสามสืบสานประเพณีชาวอุไทย ของอำเภอหนองฉาง

นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม บริบทสังคมวัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่นจนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ชื่อสิ่งของวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ อันเป็นสำคัญทางประวัติศาสตร์สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม **การพัฒนา**

พื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยาวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยมีการร่วมมือกันระหว่างวัด และชุมชน รวมทั้งอำเภอทั้ง ๘ อำเภอ ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม จังหวัดอยุธยานี้มีการจัดงาน ประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย เพื่ออนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอยุธยานี้ โดยปีนี้มีขบวนแห่ วัฒนธรรมประเพณี เข้าร่วมกิจกรรม ๑๗ ขบวน การประกวดสำหรับควหาวน การทำพิธีขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาคน การอุปสมบทนาคหมู่ การแสดงความสามารถของเยาวชน การประกวดร้องเพลง กีฬา ประชาชน

คำสำคัญ

การพัฒนาพื้นที่,การท่องเที่ยว,วัฒนธรรม,วิถีพุทธ

Research Title: The Development of Phra Chanok Chakri City Tourism Area, Buddhist Culture

Researchers: Phrasamu Phuttiaphong Puttiwiso (Klamthawi)
Dr. Phraratuthaisophon
Ms. Metawarin Winlapan

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Uthai Thani College

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTACT

The purpose of this research is to study the tourism area of Phrachanok Chakri city, Buddhist culture. To present a tourism area of Phrachanok Chakri city, Buddhist culture. and to develop tourism areas in the city of Phrachanok Chakri, Buddhist culture This research is a research model that combines methods (Mixed Menthol Research). The research was a blend of 3 types of research, namely Documentary Research, Qualitative Research, and Action Research. Uthai Thani Province from a group of key informants consisting of monks, community leaders, government agency representatives Local philosophers, elders, local villagers A group of 40 volunteers working in the area.

The results of the study found that Study the tourism area of Phrachanok Chakri, Buddhist culture. Uthai Thani Province in various fields Tourist information of Uthai Thani Province tourist resource information Tourism resources both naturally occurring and man-made. including customs, cultures, traditions and way of life so that the community can see the tourism resources that exist within their own communities Tourism resources in the category of arts and culture, traditions and activities of Uthai Thani Province Relatively outstanding, famous, unique Tak Bat Devo Festival Wat Sangkat Rattana Khiri Which will be held on the first waning day of the 11th month (October) every year. It is an important tradition on the Buddhist Lent Day of Uthai Thani Province. All monks in Uthai Thani province will walk down the stairs in a row from the top of Sakae Krang Mountain to receive alms

from Buddhists at the temple grounds. It is a famous tradition that is popular with tourists every year. and activities to make merit in the third lunar month to carry on the tradition of the U-Thai people of Nong Chang District. **Presenting a Buddhist cultural tourism area Wat Nong Khun Chat Uthai Thani Province art and culture area**, relationship between environment and culture The socio-cultural context is combined with the settlement of the local people until they are known together and named for different places, the names of things, materials and equipment. which is important in social history economic and cultural development. **Development of tourism areas in Phrachanok Chakri city, Buddhist culture.** There is cooperation between temples and communities, including all 8 districts, which is the development of cultural tourism areas. Traditions and activities in Uthai Thani province are organized. Merit tradition of the third month Carrying on the traditions of the Uthai people To conserve and carry on the beautiful culture and traditions and to promote tourism in Uthai Thani province This year there will be a cultural parade. Participate in the 17 processions, the sweet and savory Samrub contest. Mae Phosop Rice Ceremony Kwan-nak ceremony ordination youth talent show Singing Contest, People's Sports.

Keywords

Spatial Development, Tourism, Culture, Buddhist Community

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร., พระครูสุธีกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร. และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ และให้ข้อคิดเห็นในการแก้ไข ส่วนที่บกพร่องในงานวิจัยให้มีความถูกต้อง ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระครูสุธีกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร. รักษาการผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย ที่ให้โอกาสกระผม พร้อมในการติดต่อประสานงานและเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ขอขอบพระคุณ นายกองคํการบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เทศบาลหนองฉาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดอุทัยธานี กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ทุกคณะ และประชาชนในพื้นที่ ที่ท่านให้ข้อมูลและสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และพูดคุยกลุ่มให้ข้อคิด และข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ “สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ที่ได้สนับสนุนทุนในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี พระราชอุทัยโสภณ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ที่ให้กำลังใจในการทำงานงานวิจัยในครั้งนี้และการสนับสนุนเวทีกระผมได้แสดงออก

ขออนุโมทนาขอบคุณ ครอบครัว ผู้เป็นดั่งแรงบันดาลใจ เป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบมอบแด่บุพการีผู้ให้กำเนิด ครู อาจารย์ที่ให้ความรู้ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในครั้งนี้

พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	๓๑
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๕๐
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๕๙
๒.๕ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๖
๒.๖ กรอบแนวคิด.....	๙๑
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๙๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๒
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	๙๔
๓.๓ ประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๔
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๕

สารบัญ

หน้า

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	๙๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๑
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๓
๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๐๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๑๔๒
๔.๑ พื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ.....	๑๔๒
๔.๒ นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี.....	๑๖๐
๔.๓ พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ.....	๑๗๙
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้.....	๑๙๓
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๑๙๕
๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๑๙๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๙๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๐๒
บรรณานุกรม.....	๒๐๓
ภาคผนวก.....	๒๐๘
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๓๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในรายประเด็นได้กล่าวถึงการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ สร้างแรงดึงดูดและสิ่งจูงใจให้ไทยเป็นจุดหมายปลายทางของ การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ โดยส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการจัดประชุมและนิทรรศการนานาชาติของโลก เนื่องจากไทยมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจและการท่องเที่ยว ทั้งยังมีความพร้อมด้านการบริการที่เป็นเอกลักษณ์ โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ ระบบขนส่ง ระบบดิจิทัลเพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งในการเดินทางเข้ามาเพื่อการประชุมและการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างกัน พร้อมทั้งส่งเสริมการขยาย พื้นที่จุดหมายปลายทางของการจัดประชุมและนิทรรศการ และการพักผ่อนระหว่างประชุมจากเมือง หลักสู่เมืองอื่นที่มีศักยภาพของไทย รวมถึงสร้างพื้นที่หรือช่องทางการจัดแสดงผลงานรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดแสดงผลงานจริงและในรูปแบบเสมือนจริง รวมถึงการส่งเสริมให้การพักผ่อนระหว่างการ ประชุมเป็นการจูงใจและต่อยอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และ วัฒนธรรมที่เน้นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนการ ท่องเที่ยวรูปแบบอื่นที่ไทย มีศักยภาพและเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดการ เติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกัน ซึ่งรวมถึงการสร้างรูปแบบและจูงใจการเดินทางเข้ามาประกอบธุรกิจและ การท่องเที่ยวด้วยการอำนวยความสะดวกและมาตรการสนับสนุนต่าง ๆ พร้อมทั้งการสร้าง ความพร้อมของธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องใน ห่วงโซ่ธุรกิจ ^๑

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับ ประเทศ เป็นอย่างมาก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อกลไกการพัฒนาประเทศไทย การส่งเสริมการ ท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การสร้างอาชีพ การ จ้างงาน เกิดการกระจายรายได้ ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น นำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทาง

^๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หน้าที่ ๒๘

เศรษฐกิจ และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญเชิงภูมิวัฒนธรรม เป็นการสิ่งใหม่และน่าสนใจในยุคปัจจุบัน^๒

ทั้งนี้การท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมการผ่อนคลายความเครียดที่ปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นพร้อมๆ รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผ่อนคลายความเครียดแล้วกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย กล่าวคือ รายได้ที่จะกระจายสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการสร้างงาน นำไปสู่การสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งรัฐได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของประเทศ สร้างระบบเศรษฐกิจในชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และสามารถเป็นจุดศูนย์กลางเศรษฐกิจชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกสนับสนุนชุมชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดูแลรักษาสีงแวดล้อมหรือธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีส่วนร่วมกับการกำหนดแนวทาง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นผลดีต่อการนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งมวล ด้วยวิถีทางที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณาภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางด้านชีวภาพและระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนายกระดับคุณภาพในการดำเนินในสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการบำรุงรักษา เพื่อจะได้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน^๓

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีวิสัยทัศน์ดังนี้ “การมีส่วนร่วม (Participation)” มากขึ้น “การให้อำนาจ (Empowerment)” “การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement)” “การทำงานเป็นทีม (Teamwork)” ทั้งหมดจะต้องพัฒนา ไปพร้อมๆ กัน โดยผ่าน กระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความมั่นใจจากองค์ประกอบสำคัญข้างต้น คือ บุคคล (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์(materials) และ การจัดการ (management) อันเป็น กระบวนการทางการบริหาร

^๒ ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย. พ.ศ.๒๕๔๘ – ๒๕๔๙. หน้าที่ ๒

^๓ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, พ.ศ. ๒๕๕๖

(Administration) โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ และให้สอดคล้องกับบริบท

วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึง ความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นอัน เกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลาย และการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับ ธรรมชาติกระบวนการเหล่านี้ ได้ผ่านมามากมายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่ เหมาะสมกับ สังคมไทย ศาสนาคือหนึ่งในปัจจัยที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมไทยซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนาได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม ศิลธรรม กฎหมาย วรรณกรรม ภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี “วัฒนธรรมถือเป็นเครื่องหล่อหลอม สมาชิกของสังคมให้เกิดความผูกพัน สามัคคี และอบรมขัดเกลาให้มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่สอดคล้องกัน นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มิได้หยุด นิ่งอยู่กับที่ หากแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปตามยุคสมัย”^๔ ดังนั้น วัฒนธรรม วิถีชีวิตจึงเป็นส่วนในการพัฒนา จัดการการท่องเที่ยวในเชิงชุมชนบูรณาการการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิตของชุมชน การท่องเที่ยววัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ประกอบไป ด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีต และประเพณีล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมขึ้น

จังหวัดอุทัยธานี ตั้งอยู่ภาคเหนือตอนล่าง บริเวณลุ่มน้ำสะแกกรัง ซึ่งไหลสู่มแม่น้ำ เจ้าพระยาที่อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือตามถนนสาย เอเชีย ประมาณ ๒๐๖ กิโลเมตร แยกเขาจังหวัดอุทัยธานีตามทางหลวงหมายเลข ๓๓๓ ที่บ้านท่า น้ำอ้อย ประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ถึงจังหวัดอุทัยธานี รวมระยะทาง ๒๒๒ กิโลเมตร มีพื้นที่รวม ๖,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔,๒๐๖,๔๐๔ ไร่ เป็นพื้นที่ทางการเกษตร ๑,๓๗๘,๒๑๙ ไร่ และพื้นที่ ป่าที่มีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครอง ได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติ ๙ แห่ง วนอุทยาน ๒ แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่า ๑ แห่ง และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๑ แห่ง มีเนื้อที่รวม ๒,๘๒๘,๑๘๕ ไร่ ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นเมืองที่ น่าท่องเที่ยว เป็นเมืองเก่าแก่ และยังเป็นเมืองที่ยังคงเอกลักษณ์แห่งความเป็นเมืองพุทธภูมิ ที่มีกลิ่นอายของวิถีชีวิตไทยชนบทดั้งเดิม มีวิถี ชีวิตที่เรียบง่าย น่าอยู่ น่าสัมผัส มีแหล่งธรรมชาติที่อุดมสม

^๔ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๙ หน้า ๑๒

บุรณ โดยเฉพาะเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ที่ได้รับการคัดเลือกและประกาศขึ้นทะเบียนเป็น แหล่ง “มรดกโลกทางธรรมชาติ” จากยูเนสโก (UNESCO) เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๔

คณะผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี เป็น พื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม หลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีความเก่าและ มีคุณค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีกและ ชุมชนเก่าแก่ที่เป็นพื้นที่ตั้งเมือง “อุไทย” ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าอำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ ที่สร้างอัตลักษณ์ทางสังคม การสืบทอดประเพณีมาชั่วอายุคนทำให้ซึ่งทำให้เกิดประเพณีวิถีแห่ง วัฒนธรรม

การท่องเที่ยวของอุทัยธานีที่ผ่านมาได้ให้ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองพระ ชนกจักรี อำเภอเมืองอุทัยธานี ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทั้งทางด้านบวกหรือด้านลบ ทั้งในด้าน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ส่งผลดี และผลเสียต่อวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และต้องมีการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน ร่วมทั้งการประสานงานกันระหว่าง ภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชุมชนที่ใช้ ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย

ดังนั้นประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดย อยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถี พุทธ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแผนแม่บทโลก และยังเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน ในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี อีกทั้งยังเป็นการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่ ชุมชนในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๑.๒.๒ เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ พื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธได้อย่างไร
- ๑.๓.๒ นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธมีไหนดบ้าง
- ๑.๓.๓ พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตพื้นที่

จังหวัดอุทัยธานี ประกอบไปด้วยพื้นที่ ๒ พื้นที่

๑. อำเภอหนองฉาง (เทศบาลหนองฉาง)
๒. อำเภอหนองฉาง (ชุมชนหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ)

๑.๔.๒ ขอบเขตเนื้อหา

ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชน ภาครัฐ เทศบาล ประชาชน และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี ประเด็น พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๕๐๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๓) ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๔) กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ เพื่อร่วมเรียนรู้ จำนวนพื้นที่ละ ๕ ราย รวมจำนวน ๑๐ ราย

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มผู้นำและนักพัฒนาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา การท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ ราย
- ๒) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ เพื่อร่วมเรียนรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวนพื้นที่ละ ๕ ราย รวม ๑๐ ราย
- ๓) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนพื้นบ้านใน ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย รวมจำนวน ๑๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแผนบูรณาการวิจัย จำนวน ๔๗๐ ราย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๕ – เดือนธันวาคม ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๓ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนา การท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ชุมชนอำเภอหนองฉาง ได้แก่ชุมชนวัดหนองขุนชาติ ชุมชนตำบลหนองสรวง

การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่ง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและ นอกเหนือจากนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี ต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี ชุมชนอำเภอหนองฉาง ได้แก่ชุมชนวัดหนองขุนชาติ ชุมชนตำบลหนองสรวง

เมืองพระชนกจักรี หมายถึง พื้นที่ของอำเภอหนองฉาง วัดหนองขุนชาติ พื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยเป็นพื้นที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ความเป็นมา โบราณสถาน โบราณวัตถุของพื้นที่

วัฒนธรรมวิถีพุทธ หมายถึง วัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่อง ราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงพระพุทธศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตามกาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม มีความอดทน อดกลั้น สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ของประชาชนในเมืองพระชนก

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมประชาชนทุกคนต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมเริ่มต้นจากขั้นตอนการวางแผน (Planning) ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและตัดสินใจกำหนดวิธีการแก้ไขร่วมกันและใช้ทรัพยากรในการบริหารให้เกิดประโยชน์ร่วมกันการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๖.๑ ได้แนวทางวิธีการและพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๖.๒ ได้กระบวนการและพัฒนากการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๖.๓ ได้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๖.๔ ได้สร้างองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์กับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวสามารถนำองค์ความรู้ไป ปรับและประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อีกรูปแบบหนึ่ง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธนี้ คณะผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ในการศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษารวม ดังต่อไปนี้ คือ

๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
๔. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๕. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๖. กรอบแนวคิด

๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวความคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้วมีการคัดเลือกผู้นำเพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามักได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่าพัฒนาจึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงครามจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่าพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้นการนำคำว่าพัฒนาไปใช้ ก็จะมี ความหมายแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้ โดยเนื้อหาในบทนี้เป็นการกล่าวถึงพื้นฐาน

ของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วย ความหมายของการพัฒนา ลักษณะของการพัฒนา แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ความสำคัญของการพัฒนา และยุทธศาสตร์การพัฒนา^๕

๑.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนาดังกล่าวเบื้องต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลั่งไหลไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศ ที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมายครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เราจะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้ จะเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมานักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาที่ต่างกันอย่างออกไปมาก ทำให้รูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอความหมายคำว่า การพัฒนา ตามทัศนะของนักวิชาการไทย ดังนี้ การพัฒนา คือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่สังคมนั้นได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดิเรก ฤกษ์ห่วย ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง ^๖

มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ ๔ แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

^๕ ญัตติ ตรีพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘), หน้า ๑-๓.

^๖ ดิเรก ฤกษ์ห่วย, **พฤติกรรมองค์กร**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓). หน้า ๒๘๒.

ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร เข้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น^๗ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร (ม.ป.ป. : ๕) ได้อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่ และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
๒. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน
๓. อย่างน้อยที่สุดควรจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
๔. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่
๕. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนาไม่ได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่ว่าเรื่องของเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิด และเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

สนธยา พลศรี ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้^๘

๑. ความหมายจากอุปสรรค หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตองงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

^๗ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙) หน้า ๓.

^๘ สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗) หน้า ๒-๕.

๒. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่า จะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

๓. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการ เพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

๔. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งใน ด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การ เปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

๕. ความหมายทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความ เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

๖. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการ เตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตาม แผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

๗. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ คำว่าพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือ การปฏิบัติการณ์นี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผน และโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้า หากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๘. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อม ที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการ วางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

๙. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะ เช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่าง ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

๑๐. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนา เอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนา ร่วมกัน นอกจากนี้สนธยา พลศรี ยังได้สรุปภาพรวมความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้าน จิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็น กระบวนการ (Process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (Stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (Relation or Linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuing Process) คือหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำสู่การดำเนิน กิจกรรมพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีกจากทั้งหมดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า “การพัฒนา” คือกระบวนการ เปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนด ทิศทาง นั่นคือการพัฒนาเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น มีการกำหนด ทิศทางหรือกำหนดรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าใคร ทำอะไร อย่างไร เมื่อใด เป็นต้น โดยเป้าหมายสุด ย่อของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมและเทคโนโลยี นอกจากนี้ความหมายของการพัฒนายังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับการตัดสินใจคุณค่าของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย^๙

๑.๑.๒ ลักษณะของการพัฒนา

จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนา มีหลายประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี อธิบายไว้ ดังนี้^{๑๐}

เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่

^๙ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและ หน่วยงานของรัฐ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๐} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๖.

เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนาบริหารศาสตร์

มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่และระดับใด เป็นต้น

สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้อง

ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

๑.๑.๓ แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการนำคำว่า การพัฒนามาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวความคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

๑.๑.๓.๑. แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม

๑.๑.๓.๒. แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งจะเน้นไป ในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนทีละน้อย และประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

๑.๑.๓.๓. แนวความคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาและแนวทางในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

๑.๑.๓.๔. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา

๑.๑.๓.๕. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

และระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้

๑.๑.๓.๖. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือการให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

๑.๑.๓.๗. แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน ๕ ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมืองจากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง ๗ ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวได้ว่าการที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสสถาน การกำหนดความหมาย ทิศทาง และแนวทางของการพัฒนานั้น ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสสถานที่มองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางการพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

๑.๑.๔ ความสำคัญของการพัฒนา

จากสภาพความแตกต่างของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งมีทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ส่วนทางด้านสังคมก็มีทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท ทำให้เกิดความพยายามในการพัฒนาเพื่อที่จะลดช่องว่างของระหว่างประเทศและสังคม ประกอบกับสภาพปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ทำให้เกิดความพยายามที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นและยังต้องการพัฒนาสิ่งที่ติดอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิมหรือหากในกรณีที่เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม^{๑๑} ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา

^{๑๑} ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, การจัดการความรู้ชุมชน, (จันทบุรี : คณะมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

๒. การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

๑.๑.๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนา

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เดิมเป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร เนื่องจากการทำสงครามนั้นต้องมุ่งเอาชนะข้าศึกให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการทำสงครามที่กระชับชัดเจน เพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องในเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนและการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการทำสงครามดังกล่าวนี้ ก็คือการกำหนดยุทธศาสตร์การสงครามนั่นเอง ยุทธศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ลงไปจนถึงหน่วยย่อยในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคลด้วย และได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาแทบทุกวงการ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าเอกชนและภาคบริการ เป็นต้น เนื่องผู้ที่ทำการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์การพัฒนา มีความหมายว่าเป็นแนวทาง กลวิธีในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามทิศทางที่ประเทศต้องการ สำหรับประเทศไทย เนื่องจากสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบทและผลจากการพัฒนาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทและเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการแสวงหายุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้กับความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนามีหลายรูปแบบ แต่ละยุทธศาสตร์อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระแสของการพัฒนาและนโยบายในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้รับผิดชอบมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนด ในที่นี้จะกล่าวถึงบางยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

๑.๑.๕.๑. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร

ยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรด้วยการปรับปรุงเทคนิคในการผลิต วัตถุประสงค์ที่สอง คือการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในชนบทด้วยการสอนเกษตรกรให้แก่ผู้หญิงและการสร้างกลุ่มเกษตรกร โดยมีจุดเน้นที่เทคโนโลยีในการผลิต ส่วนด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนจัดการไร่นา แหล่งเงินกู้ปัจจัยการผลิตและตลาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญรอง ได้มีการเผยแพร่วิธีการปฏิบัติที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญระดับสูงไปยังเกษตรกร โดยผ่านวิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ซึ่งอิงอยู่กับการผสมผสานของทฤษฎีด้านการเรียนการสอน การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่สำคัญ คือสร้างการตระหนักรู้ สร้างความสนใจ ให้ข้อมูลข่าวสาร การสาธิต การทดลองนำไปปฏิบัติ แนวทางอีกอย่างหนึ่งของยุทธศาสตร์นี้ คือมีตัวนำวิคุณ โดยผ่านผู้นำชาวนา ที่ก้าวหน้ายุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในต้นทศวรรษปีที่ ๑๙๔๐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วยทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ได้นำไปเผยแพร่ยังประเทศเอเชียอีกหลายประเทศ ในรูปของโครงการช่วยเหลือทางวิชาการ งานส่งเสริมของกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับรูปแบบนี้มาปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลผลิตของ

ยุทธศาสตร์การส่งเสริมแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากธนาคารโลก คือระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

๑.๑.๕.๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

เป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) ยุทธศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการเตรียมการที่จะช่วยประเทศในอาณานิคมให้ได้รับอิสรภาพด้วยสันติภาพ โดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านั้นสร้างชุมชนที่มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้ กลุ่มเป้าหมายกิจกรรมต่าง ๆ คือชุมชนท้องถิ่น สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิดที่ว่า รัฐบาลกลางนั้นไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุนกระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้านในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ บทบาทของเขา คือการกระตุ้น ติดต่อสื่อสาร สนับสนุนกิจกรรมระดับหมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและการจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม มีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ด้วยการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและวิชาการจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกันกับจำนวนกว่า ๖๐ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา มาจนถึงปัจจุบันองค์การความช่วยเหลือของสหรัฐได้ปิดแผนงานพัฒนาชุมชนและหลายประเทศก็ได้ลดหรือระงับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติการในชุมชนทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง โดยได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสังคมอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้^{๑๒}

๑. ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

^{๑๒} มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุทพงศ์ ภูณทลบุตร, ม.ป.ป. การพัฒนาแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่:คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), หน้า: ๖๑-๖๓.

๒. นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่านมา ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

๓. ระบบราชการ ข้าราชการไทย มีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้น ชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

๔. คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบ ซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๕. ความเป็นวัตถุนิยมทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

๑.๑.๕.๓. การฟื้นฟูชีวิตชนบท

เป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่ต้นแบบเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาตะวันตกที่ได้รับเอกราชในระหว่างทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ภูมิหลังทางปรัชญาของยุทธศาสตร์นี้ สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาแนวสังคมนิยมของประเทศฝรั่งเศส และแนวคิดด้านมนุษยนิยมของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างองค์กระดัดท้องถิ่น ด้วยวิธีการให้การศึกษา ฝึกอบรม และหลักจากฝึกอบรมผู้นำเหล่านี้ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมการสร้าง ความเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาแห่งชาติในระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการหาวัสดุและความช่วยเหลือด้านวิชาการให้แก่ชุมชนทั้งการพัฒนาชุมชนและการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการริเริ่มและควบคุมโดยรัฐบาล ในอันที่จะกระตุ้นให้ชุมชนชนบทช่วยกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ของงานพัฒนาและเริ่มสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แนวปฏิบัติของยุทธศาสตร์นี้เป็นระบบจากเบื้องบน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะมีจำกัดและเป็นการขึ้นอย่างใดก็ตามความร่วมมือกับชุมชนชนบทนั้นเป็นเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลและทรัพยากรสู่ชาวบ้านเท่านั้นเอง ทั้งสองยุทธศาสตร์ละเลยต่อความจริงที่ว่า ชุมชนชนบทนั้นมีความหลากหลาย ซึ่งผลที่ตามมา คือการที่กลุ่มผู้มีอำนาจและผู้มีโอกาสนี้เป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการนี้ ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนและนักฟื้นฟูชีวิตชนบทก็กลายเป็นผู้แทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่แบกรับภาระอันหนักอึ้งของงานบริหารและงานอื่น ๆ พวกเขาได้กลายเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ใช่ผู้ทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชน ด้านการพัฒนา

ชุมชนนั้นได้ถูกมองว่าเน้นการทำงานในชุมชนโดยปราศจากการพัฒนาถึงภาคชนบทโดยส่วนรวมในลักษณะที่เป็นการมองเฉพาะภายในไม่ใช่นอก ทั้ง ๆ ที่สองยุทธศาสตร์เน้นความพยายามในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนแต่ทั้งสองยุทธศาสตร์ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๑.๑.๕.๔. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

นับเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผสมผสานและกว้างขวาง ยุทธศาสตร์นี้อยู่บนสมมติฐานว่าการรวมปัจจัยต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะทำให้การเกษตรก้าวหน้าไปได้ ปัจจัยเหล่านี้ นอกจากเทคโนโลยีการศึกษาแล้วยังรวมถึงสถาบันและโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชนบทที่ช่วยให้มีการขนส่งที่สะดวก การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและบริการด้านตลาด รวมทั้งราคาที่ดี และข้อมูลที่สำคัญต่อการพัฒนา ยุทธวิธีนี้มีการนำไปปฏิบัติในโครงการพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จที่ได้รับคำชี้แนะโดยรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการเอกชน อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ได้ประสบปัญหาในการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งผลข้างเคียงทางสังคมในด้านลบอีกด้วยในประเทศไทยนั้นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มการเจริญเติบโตทางการเกษตรยังได้รับการปฏิบัติอยู่หลายหน่วยงานและเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ โครงการเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือมีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับปรุงระบบการส่งเสริมบริการให้ดีขึ้นและปรับปรุงด้านการตลาดแก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของโครงการทั่วไป คือการปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรและสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยกิจกรรมสำเร็จรูปทางเศรษฐกิจที่นำไปพัฒนาชาวบ้าน โดยระบบนำส่ง (Delivery System) ที่จัดให้แก่เกษตรกรรายบุคคล บางครั้งโครงการเหล่านี้ก็เรียกตนเองว่า โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เนื่องจากการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จนั่นเอง

๑.๑.๕.๕. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น การเพิ่มผลผลิต การว่าจ้างงานที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการผสมผสานขวนา รายย่อย ผู้เช่าที่ดินและแรงงานไร้ที่ทำกินเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของชุมชนชนบท โดยให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา องค์ประกอบหลักนั้นรวมถึงโครงการสำเร็จรูปต่าง ๆ (Package Program) ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทและการกระจายการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการมีหลักประกันในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โดยเน้นที่การระดมทรัพยากรมนุษย์ สหสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทั้งหมด การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนั้นกว้างขวางกว่ายุทธศาสตร์แบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นโครงการ

แบบสหสาขา (Multi Sectoral) ที่รวมกันเพื่อให้บรรลุถึงการผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มรายได้ต่างระดับในประเทศการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ การวางแผนระดับท้องถิ่น รวมทั้งการตอบสนองต่อสถาบันและการบริหารต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่งยุทธศาสตร์นี้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาระดับชาติและมีความต้องการความสนับสนุนช่วยเหลือจากการตัดสินใจทางการเมืองเป็นอย่างมากดังนั้นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานจึงต้องเริ่มจากการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยพิจารณาตามความเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต การจ้างงาน นโยบายประชากรและบทบาทสตรี นอกจากนี้การบริหารงานแบบกระจายอำนาจ การวางแผนพัฒนาภูมิภาค กรอบนโยบายในระดับชาติจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ภาคชนบท อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายระดับชาติมีความจำเป็น เพราะการกระจายอำนาจและทรัพยากรไม่อาจจัดทำได้ในระดับท้องถิ่นและต้องการการตัดสินใจจากส่วนกลางด้วยเหตุนี้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการพัฒนาชนบทมากกว่าเป็นวิธีการพัฒนาทางวิชาการ แต่กระนั้นก็มีจุดอ่อน เพราะต้องมีกรอบความคิดเกี่ยวกับสถาบัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นส่วนสนับสนุนเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นด้วย อันได้แก่ การปฏิรูปทางการเมือง เศรษฐกิจ นโยบายราคาและสินเชื่อ การตลาด นโยบายสหกรณ์ การศึกษาที่เหมาะสม (ทั้งในระบบและนอกระบบ) การวิจัย การส่งเสริมบริการต่าง ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (โดยเฉพาะการใช้แรงงาน) การปฏิรูปและปรับปรุงระบบการบริหารงาน ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศและทวิภาคี จนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชนบทในส่วนภูมิภาค แต่เนื่องจากการแก้ไข ปัญหาของชนบทมีความซับซ้อนทั้งจากสาเหตุภายนอกและการตัดสินใจทางการเมือง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่อมาภายหลัง

๑.๑.๕.๖. ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในกลางทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชุมชน เน้นการช่วยเหลือและปรับปรุงสถานการณ์ของผู้ว่างงาน ผู้ทำงานระดับต่ำ ผู้ไร้การศึกษา ผู้อ่อนแอและเจ็บป่วย ในแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบเสรีนิยมนั้นก็เพื่อต่อสู้กับความยากจน แต่ในทางตรงกันข้ามในทัศนะของความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบก้าวหน้าจะถือว่าปัญหาสำคัญ คือการจัดสรรอำนาจ (Redistributing Power) ความจำเป็นพื้นฐานในแนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นสภาพที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยรัฐ ซึ่งจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ได้มาจากระบบเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นแนวคิดของความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นความสำคัญลำดับรองของการจัดสรรสินค้าและบริการ นโยบายทางสังคมและการบริหารความยากจน ถ้าตีความตามรูปศัพท์แล้ว แนวคิดนี้จะใช้ได้ในประเทศโลกที่หนึ่ง ซึ่งเครือข่ายของมาตรการทางสังคมประกันให้ปัจเจกบุคคลมีรายได้ขั้นต่ำอย่างน้อยที่สุด ในกรณีที่

เขาถูกกีดกันจากการทำงานไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐานแบบก้าวหน้า หรือแบบโครงสร้างได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นผลของกระบวนการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้คนจนนั้นดำรงความยากจนอยู่ต่อไป รัฐนั้นมีความมุ่งมั่นเพียงเพื่อให้โครงสร้างดำรงอยู่ต่อไป ผลก็คือได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไม่ใช่ส่วนของการแก้ปัญหา จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางอำนาจทั้งในระดับการเมืองและเศรษฐกิจ ในการจัดสรรเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยในการผลิตเสียใหม่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุนหรือเทคนิควิทยาการ ซึ่งจะช่วยให้คนยากจนบรรลุความต้องการได้ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศในกลางศตวรรษที่ ๑๙๗๐ หลังจากได้แก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมัน จนกระทั่งถึงช่วงที่ สภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองในปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ยุทธศาสตร์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเงินทุนสำหรับคนยากจนในประเทศโลกที่สาม โดยอุดมการณ์ของยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานนั้นจะต้องมี องค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

๑. การเจริญเติบโต โดยมองจากการขยายตัวของอาหาร การบริการและสิ่งที่ทำให้เกิดความพอใจอื่น ๆ

๒. ความเป็นธรรม หรือความเป็นธรรมในการแจกจ่าย

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การควบคุม และการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลพวงแห่งการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๔. การจ้างงาน เพื่อเป็นหลักประกันในการมีรายได้ขั้นต่ำ

๕. การพึ่งตนเอง หรือการมีทรัพยากรในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๖. การพัฒนาระบบนิเวศ หรือการจัดการที่ดีในด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นแนวทางด้านสวัสดิการเกี่ยวกับความต้องการในด้านวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและบริการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การศึกษา การสาธารณสุข น้ำดื่ม การสุขาภิบาล การคมนาคมขนส่ง สำหรับความต้องการที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การจ้างงาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เสรีภาพของมนุษย์ ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ นั้นไม่ได้รับการกล่าวถึง อย่างไรก็ตามความต้องการที่ไม่ใช่ในรูปวัตถุนั้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ได้มาซึ่งความต้องการอื่น รัฐบาลกลางแห่งชาติซึ่งได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติมักจะไม่มีเต็มใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution Policy) อย่างแท้จริงได้ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ยากจนอยู่ในลักษณะเป็นสัดส่วนที่ไม่ได้จัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มคนยากจนก็ต้องดำรงความยากจนอยู่ต่อไป และไม่ได้รับโอกาสที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจของชาติเช่นเดิมจะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การ

พัฒนาในสังคมไทยได้เน้นการพัฒนาในภาคชนบท โดยใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทด้วยภาวะทันสมัย มีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคน การฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากมิได้มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบในการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมิได้รับการสนับสนุนเท่ายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เป็นความพยายามในการพัฒนาการเกษตรเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานเป็นวิธีการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชนบท ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์อาจจะเป็นวิธีการการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ใช้ได้ดีเหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของกระแสโลกเกิดขึ้นก็จำเป็นต้องคิดค้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

๑.๑.๗ สรุป

ความหมายของการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ มิได้มุ่งเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเท่านั้นแต่ยังต้องคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมทั้งมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมและการให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยเป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน ซึ่งลักษณะโดยรวมของการพัฒนา คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การพัฒนามีความสำคัญ คือเป็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งแนวทางทั้ง ๒ นี้เป็นแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน คือฉบับที่ ๑๒ โดยการพัฒนาจะมีแนวคิดแตกต่างหลายแนวความคิด คือ แนวคิดด้านมนุษยนิยม แนวคิดด้านเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานแนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน และแนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนประเทศไทยได้ผ่านยุคของการพัฒนามาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมีพัฒนาการของการพัฒนาในตัวของมันเอง การพัฒนาที่ผ่านมาดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามามีใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้ก่อเกิดปัญหาและความต้องการใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นการยากที่จะ

ทำการแก้ไขและตอบสนองให้แก่ประชาชนได้โดยรัฐฝ่ายเดียว ดังนั้นทุก ๆ ฝ่ายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้วยการร่วมมือร่วมแรงในการที่จะทำการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติของตนเองให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น^{๓๓}

๑.๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๑.๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวจากที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี^{๓๔} ได้ให้ความหมาย ของการท่องเที่ยวไว้คือการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีค่า ๓ ค่า เป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ

การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่ง ไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้นยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือก เดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลานั่งอยู่ ณ ที่นั้นมักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ๘ กิจกรรมที่น่าสนใจ ซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับ สนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน

การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทาง ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้ เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่า ๑ อย่างก็ได้

จี และโชว (Gee & Choy, ๑๙๘๙) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้ นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักเดินทางนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

เศกสรรค์ ยงวนิชย์ ได้กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ^{๓๕}

นิคม จารุมณี ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัย ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำ ร่วมกันของ

^{๓๓} ญัตติวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี), หน้า ๑-๓๕.

^{๓๔} นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, (กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔).

^{๓๕} เศกสรรค์ ยงวนิชย์, **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น: ภาควิชา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑).

มนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ ^{๑๖}

สรุปแนวความคิดต่าง ๆ และความหมายของการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและนอกเหนือจากนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี ต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

๑.๒.๒. ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มี ความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ^{๑๗}

นิคม จารุมณี ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพิ่มเติมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ ^{๑๘}

๑.๒.๒.๑ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับ ๑ เมื่อเทียบกับ รายได้จากสินค้าออก อื่น ๆ

๑.๒.๒.๒ รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศนี้ มีส่วนช่วยใน ๔ การสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน

๑.๒.๒.๓ รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว

๑.๒.๒.๔ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมายและ กว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการโดยเฉพาะใน ธุรกิจ ทางตรง

^{๑๖} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔).

^{๑๗} ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร, คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์, พิมพ์ครั้งที่๓. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖).

^{๑๘} อ้างแล้ว

๑.๒.๒.๕ การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของ ประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่าผลของตัวทวีคูณ ทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ

๑.๒.๒.๖ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายอาจเรียกได้ว่า เป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

๑.๒.๒.๗ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้า อากาศ เหมือนการเกษตรอื่น ๆ

๑.๒.๒.๘ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

๑.๒.๒.๙ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ

๑.๒.๒.๑๐ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคง ให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

๑.๒.๒.๑๑ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจ อันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมพบปะทำความรู้จักและเข้าใจกัน

๑.๒.๓. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบัน ว.ท. ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ซึ่งแยกกล่าวแต่ละประเด็น คือ แหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้^{๑๙}

๑.๒.๔. องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์ประกอบของ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ไว้ว่า หมายถึง ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภท ที่เกี่ยวข้องกับ นักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

^{๑๙} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการ ดำเนินการ กำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๒).

๑. การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการเดินทางเห็นจะไม่ได้ การคมนาคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวจนกลายเป็นอุตสาหกรรม

๒. ที่พัก เมื่อมีการเดินทางก็จำเป็นต้องมีการพักแรม ซึ่งถือว่าอุตสาหกรรมที่พักเป็น อุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรมของที่ระลึก

๓. ร้านอาหารภัตตาคาร กิจกรรมร่วมที่ต้องเกิดในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทาง

๔. บริการนำเที่ยวเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเดินทาง อำนวยความสะดวกใน การเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว

๕. สิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

๖. ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับ ธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๗. ความปลอดภัย ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน^{๒๐}

มนัส สุวรรณ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นสรรพสิ่ง รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วย ความสะดวกสบาย ปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทาง การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การให้บริการการท่องเที่ยว

๒. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทาง การท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เหล่านี้ให้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ ประกอบด้วย สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายทรัพย์สิน และ การเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริม หรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว ^{๒๑}

^{๒๐} อภิชาติ อินทร์พวงพันธ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ออบลิจ ออฟเซ็ท.(๒๕๔๐).

^{๒๑} มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ:การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๑).

๒.๕. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน

บูร์การ์ท และเมดิลิก (Burkart & Medlik) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น (Amenity) ^{๒๒}

มิล และเมอร์ริสัน (Mill & Morrison) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหารร้านค้าของที่ระลึกหรือบริการอื่น ๆ ปัจจัยพื้นฐานในเรื่อง ระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง ^{๒๓}

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพนั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และองค์ประกอบด้านคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งที่ท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย และมีความสุข รูปแบบการท่องเที่ยว

สำนักงานการท่องเที่ยว ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อ การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากร ท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกัน และแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

๓. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ ที่

^{๒๒} Burkart and Medlik. Tourism : Past, Present and Future. New York : Harper & Row. (๑๙๘๑). ๕๙.

^{๒๓} ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา .บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยนเรศวร.(๒๕๕๕).

เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

๔. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหา การสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช้การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย^{๒๔}

๑.๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์หรือ เพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่าง ประเทศการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ความหมายของ การท่องเที่ยว นั้นอาจสรุปได้ในเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ประการแรก ต้องเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว ประการที่สองต้องเดินทางไปด้วยความสมัครใจและประการสุดท้ายเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดก็ได้ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้^{๒๕}

๑.๓.๑ ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็น พื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่ง

^{๒๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๖).

^{๒๕} วรรณ วลัยวานิช.ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. ๒๕๓๙. หน้าที่ ๕๐๙ .

ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว จุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวอันจะมีนักท่องเที่ยวและ สนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(๒) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้าง ที่เป็นสถาปัตยกรรมได้แก่วัดวังเมืองโบราณ เป็นต้น

(๓) คน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬาการแสดงการจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือเรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็น ที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยวตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวอันได้คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นอย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจ หรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยว โดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียว แต่บางคนอาจจะต้องความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักหรืออาหาร เป็นต้น

การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่องค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผล ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง^{๒๖} ทั้งนี้การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของ

^{๒๖} อรุณ ชิลป์ มณีพันธ์. ลักษณะชายฝั่งทะเลที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง ทะเลประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

มนุษย์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมในการเดินทาง ไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางท่องเที่ยวที่ต่างกัน

๑.๓.๒ วัตถุประสงค์กับการท่องเที่ยว

โรบินสัน (Robinson) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลมีอยู่ ๘ ประการ คือ

- ๑) เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและร่างกาย
- ๒) เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์อาบแดด อาบน้ำแร่
- ๓) เพื่อเข้าร่วมหรือชมกิจกรรมทางกีฬา
- ๔) เพื่อไปชมสิ่งที่แปลกใหม่ในต่างประเทศ
- ๕) เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสนุกสนาน ความสดชื่น เพื่อการพักผ่อน
- ๖) เพื่อสาเหตุส่วนตัว เช่น ไปเยี่ยมญาติไปพบเพื่อนใหม่หรือเพื่อหลบหนีคนที่ใกล้ชิดจำเจ
- ๗) เพื่อเหตุผลทางด้านจิตใจ ศาสนา
- ๘) เพื่ออาชีพและการธุรกิจ

ตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ ๒๑ ในปีพ.ศ.๒๕๑๐ อันเป็นปีท่องเที่ยว สากลว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการมากที่สุด ควรที่รัฐบาลของทุกประเทศ และมนุษย์ทุกคนจะสนับสนุน”^{๒๗} จากมูลเหตุจูงใจเพื่อการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ คงจะไม่มีมูลเหตุจูงใจอันใดอันหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นที่เด่นที่สุด แต่มีลักษณะผสมผสานกัน

หลักการของการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน

๔.๑. ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการจัดการ ดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

๔.๒. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี ๗ องค์ประกอบ

๔.๒.๑ มีองค์กร/กลไก ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

^{๒๗} Burkart and Medlik. *Tourism : Past, Present and Future*. New York : Harper & Row. (๑๙๘๕).๕๙.

(๑) เมืองค์กร/กลไก ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อเป็น
แกนนำในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

(๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

๔.๒.๒ มีระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๑) มีระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และกฎกติกาที่ใช้ใน
การบริหารการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน

(๒) การเสริมศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยวและชุมชน

(๓) การปฏิบัติตามกฎระเบียบและรูปแบบที่ใช้สำหรับบริหาร
จัดการท่องเที่ยวของชุมชน

(๔) การตลาดและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างรายได้
ทางการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างยั่งยืน

๔.๒.๓ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน

(๑) สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

(๒) กระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นธรรมและ
สร้างโอกาสในการมีรายได้เสริม

๔.๒.๔ ส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชน

(๑) กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น

(๒) มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายในสู่คนภายนอก

(๓) มีกฎ กติกา และแนวทางเพื่อเคารพและปกป้องวัฒนธรรม
ชุมชน

(๔) กลุ่มท่องเที่ยวมีการส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอด
วัฒนธรรม

๔.๒.๕ มีส่วนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน

(๑) กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๒) มีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

(๓) จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและ
อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

(๔) มีการป้องกัน จัดการ และแก้ไขปัญหาเฉพาะ

๔.๒.๖ สร้างการเรียนรู้

(๑) กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน ให้แก่ผู้มาเยือน

(๒) สร้างจิตสำนึก และ องค์ความรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งคนในชุมชนและผู้มาเยือน

๔.๒.๗ มีการบริการที่ดีและปลอดภัย ทั้งด้านที่พัก ยานพาหนะ นักสื่อความหมายท้องถิ่น เจ้าของบ้าน และการประสานงานที่ีระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อให้บริการ

๑.๔.๓. ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๑.๔.๓.๑ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน คนในชุมชนมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการ ทรัพยากร สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทางานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๔.๓.๒ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น
วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมโดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถิ่นทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคน ท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน ทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

๑.๔.๓.๓ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน

ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของ

การดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยชุมชนเอง มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในการนำเสนอปัญหาและความต้องการกับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษากับ “คนนอก” ด้วย

๑.๔.๓.๔ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง วัฒนธรรมดั้งเดิม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ จุดดึงดูด คือ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริมที่สามารถหารายได้นั้นไปดำรงชีพ โดยที่คนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชนการท่องเที่ยว โดยชุมชน จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสาธารณประโยชน์

๒. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม ได้ระบุว่า แนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น^{๒๘}

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา

^{๒๘} พจนานุกรม คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๗๘-๑๗๙.

ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมองว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง ๒ - ๓ ปี ที่ผ่านมาคำว่า **"Community-based Tourism : CBT"** การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การท่องเที่ยวกลายเป็น"เครื่องมือ"ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด ๕ ดาว ๔ ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัว

เพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะทำได้ก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเลยต่ออ่อนอย่างยิ่ง เหมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT" ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"

"เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน"

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- **ศักยภาพของคน** ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

- **ศักยภาพของพื้นที่** หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนเอง มีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรร รายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- **มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร** การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่า ชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- **ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"** ทุกอย่างที่ได้ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบ ด้านบวกและด้านลบ ^{๒๙} ได้แก่

๑. ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสังคมวัฒนธรรม ๓) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

๒. ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

^{๒๙} วีระพล ทองมา. การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้. พ.ศ. ๒๕๔๗ หน้า ๑๗-๒๒

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นสิ่งที่ปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

หลักการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทางแผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

๓. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

๔. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

๗. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความรู้พื้นฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณา ร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษา สิ่งแวดล้อม

๙. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเอง ไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณ ดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๑๐. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อม จะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามา สนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้ว นั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็น ภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็น ทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนา สวนศรี ได้กล่าวไว้ ว่า^{๓๐}

วิสัยทัศน์

ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบ การคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ ๓ รูปแบบด้วยกัน คือ

๑. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคน ภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจ

^{๓๐} พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และ ธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๘๕-๑๘๘

ร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามามีส่วนจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

๓. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง ๓ รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

๒. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวนักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิธีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน คือ

๑. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางการแก้ไขปัญหามาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังจากท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

๓. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

๔. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถทำได้

๕. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อ

ความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

๖. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระดมรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

๗. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความผลิตเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจ และตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนา สวนศรี^{๓๑} ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

^{๓๑} พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๘๙-๑๙๐

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อ
ดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)
 - ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
 - ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
 - ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน
- ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันตั้งเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป
- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับ

การท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์การที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้ง ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็น ทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การ ประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนาองค์กร

● การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อ ความหมาย เป็นต้น

● การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริม โลกทัศน์

พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อ เป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวาง มาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติมันเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือ เรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละ ขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่น

อยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลูกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

สรุปหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

● **การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้

เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมาย อยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร้หมื่นเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นตัวรื้อถอน

● **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ**

- ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า
- กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า

● **เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว** โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้

เสริม

หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต

● **กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว**

♥ **แผนงาน**

๑. เตรียมความพร้อมชุมชน
๒. งานสร้างเครือข่าย
๓. งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก

♠ **วิธีการทำงาน**

● **เตรียมความพร้อมของชุมชน**

- ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้
- อบรมการบริหารจัดการ
- เตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ
- อบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
- จัดทัวร์นำร่อง
- ประเมินผลประจำปี

- จัดทัวร์ประเมินผล
- สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน
- พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก
 - สำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชนและตลาด
 - ช่วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์
 - จัดตั้งร้าน แสวงหาทุน

♣ ผลการดำเนินงาน

๑. หมู่บ้านสามารถจัดการท่องเที่ยว
๒. เกิดศูนย์ประสานงานท่องเที่ยว
๓. ผลิตภัณฑ์ที่กำลังสูญหายได้รับการฟื้นฟู
๔. มีการประชาสัมพันธ์ผ่าน Website , สื่อต่างๆ

◆ ปัญหา-อุปสรรค

๑. พื้นที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก
๒. ศักยภาพของการทำงานมีจำกัด
๓. ผู้ประสานไม่ต่อเนื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (WTO, ๒๐๐๔) ได้ให้อธิบายคำจำกัดความล่าสุดของการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable Tourism) ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยว ขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche tourism segments) หากแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้อง ครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวมหรือที่เรารู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass tourism) โดยทั่วไปการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรวมถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้น หลักการและ แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความของ WTO จึงประกอบด้วย

- การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด
- การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัว และเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน
- การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรก่อให้เกิด การกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและเข้าถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว

(tourism stakeholder) นอกจากนี้ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญ ในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นด้วย

นอกจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และ เศรษฐกิจแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism stakeholder) ทุกฝ่ายรวมไปถึงจะต้องสามารถรักษาความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว การดำเนินการ วางแผนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญจะต้องมีเครื่องมือดัชนีที่ใช้วัดประสิทธิภาพต่อผลกระทบของ การดำเนินการในส่วนต่างๆ เพื่อสามารถนำไปปรับปรุงและแก้ไข เพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคต

ปัจจัยสำคัญ ๕ ประการ ในการนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย

- ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่กำเนิดขึ้นมาเอง ตามธรรมชาติและสิ่งทีมนุุษย์สร้างขึ้นแล้วสืบทอดต่อกันมา เช่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ๑๒

- นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในฐานะผู้บริโภคทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความต้องการ (Demand) ที่ทำให้คนในแหล่งท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยวต้องตอบสนองซึ่งก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวและก่อผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยเหตุนี้ นักท่องเที่ยวที่มี คุณภาพจึงจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจให้ความสำคัญกับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และพยายาม ที่จะเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวจนอาจละเลยผลกระทบ ด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าจะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กลุ่มธุรกิจนี้จะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถ ในการรองรับนักท่องเที่ยวและเป็นตัวกลางที่จะช่วยกลั่นกรองคุณภาพของนักท่องเที่ยว

- ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นทั้งผู้ผลิตทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน ขณะเดียวกันในชุมชนเองมีบทบาทเป็นผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ที่ผ่านมามคนในแหล่งท่องเที่ยวมักเป็นฝ่ายตั้งรับการท่องเที่ยวที่เข้ามา โดยคนในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะมองเห็นผลประโยชน์ในเชิงรายได้แต่อาจไม่ตระหนักและคาดการณ์ถึงผลกระทบที่เกิดตามมา นอกจากการ ตั้งรับกับทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว คนในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวกลับไม่ได้รับผลประโยชน์จากการ ท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนได้ประโยชน์เพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผลกระทบ ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงให้ความสำคัญกับเรื่องการกระจายผลประโยชน์ ให้กับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ความรักท้องถิ่นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งอยู่ในหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจึงมีความ

จำเป็นอย่างยิ่ง โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่มีส่วนช่วย อนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากร ของชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการกับ ทรัพยากรของตนเองซึ่งเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องมีสิทธิเลือกได้ว่าต้องการให้ ทรัพยากรของตนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือไม่และควรมีรูปแบบเช่นไร

- นักวิชาการและสถาบันการศึกษา ได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นหน่วยงานสนับสนุน (Facilitator) ที่ช่วยนำความรู้ในทางวิชาการหรือภูมิปัญญาสาขามาใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อ ยกระดับและคำอธิบาย องค์ความรู้ท้องถิ่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นสากลได้และยัง ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับ การศึกษาค้นคว้ามกเท่าใด คนในชุมชน นักท่องเที่ยว และกลุ่มธุรกิจ การท่องเที่ยวก็จะเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากบทบาทการเป็นผู้ศึกษา ค้นคว้าแล้วนักวิชาการอาจเข้าไปมีบทบาท ในการเป็นวิทยากรช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวก การพูดคุยกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การ พัฒนา การท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ใน ขณะเดียวกันก็ให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จึงประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ อยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑. อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี(Using resource sustainable) หมายถึง ต้องมี วิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ หรือ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า คุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

- การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากร ให้ มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดีรู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูน และ เสริมสร้างไว้ให้มากเพียงพอต่อการใช้ในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

- การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบ ใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสมจะสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

๒. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing overconsumption and waste) ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวางแผนการจัดการการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง มีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติและมีคุณภาพ เหมือนกันใช้ทดแทนกันได้เพื่อลดการใช้ ทรัพยากรที่หายาก ส่วนการลดของเสีย เช่น ขยะปฏิกูลต้อง หาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ขยะแห้งอาจนำระบบการหมุนเวียนการใช้การใช้ซ้ำ และ

การแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse Renew Recycle) ขยะเปียกอาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์และนำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

๓. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain diversity) ต้องวางแผนขยายรากฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นใน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่ม คุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไป เที่ยวซ้ำอีก

๔. ประสานการพัฒนากการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) ต้องมีการประสาน แผนการพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล, อบต.) แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การ พัฒนาการดำเนินงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น

๕. นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) ต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กิจกรรม การท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นนำไป ประชาสัมพันธ์และส่งเสริม การขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวให้มากขึ้นเป็น การสร้างรายได้กระจายสู่ประชากร ที่ประกอบการในท้องถิ่น

๖. การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving local communities) ต้องร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วม ๑๔ ในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็น หน่วยงานร่วม วิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับ คุณภาพของการจัดการ การท่องเที่ยวในท้องถิ่น

๗. มีการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) ต้องมีการประสานกับประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการ ท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ ร่วม ประชุมหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การ แก้ไขปัญหาที่เกิดจาก ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่าง สม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติ ในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ต่างกัน

๘. การพัฒนาบุคลากร (Training staff) ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้การฝึกอบรม การส่งเจ้าหน้าที่ดูงานอย่างสม่ำเสมอให้มีความรู้มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่

ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

๙. การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) ต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการการขาย ให้พร้อมและเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจจัดทำในรูปสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวในรูปเอกสาร แผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

๑๐. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking research) จำเป็นต่อการแก้ปัญหา และ เพิ่มคุณค่าคุณภาพของแห่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการประเมินผล การ ตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การ สอบ ความเห็นจากใบประเมินผลหรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมา ปรับปรุง และแก้ไขการจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว

๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การจัดทำงบประมาณนั้นมีหลายขั้นตอน ฉะนั้นจึงต้องมีการมีส่วนร่วมในการ ทำงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณของสำนักงานงบประมาณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ การปรับเปลี่ยน งบประมาณวิธีการทำงานและบทบาทของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ อันจะส่งผลให้สิ่ง ประสิทธิภาพและความสำเร็จในการปฏิบัติงานของสำนักงานงบประมาณ

การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีการเกิด ความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นแรก ของการที่มีคนมารวมกันใดควร จะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือใน นามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^{๓๒}

Erwin ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามี ส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของ บุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการ ปฏิบัติงานขององค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

^{๓๒} ยุพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๔๕. หน้า ๕-๙

๓.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี ๕ ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ ได้สรุปไว้ดังนี้

๓.๒.๑ ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม^{๓๓}

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

๓.๒.๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๓.๒.๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกายหรือถูก ขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๓.๒.๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๓.๒.๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถและความสำคัญของบุคคล

๓.๒.๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

^{๓๓} อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารการพิมพ์. พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๗-๘

๓.๓ ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน^{๓๔}

๓.๔ ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

๓.๕ ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

๓.๖ ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างใดก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

^{๓๔} ยุพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๔๕. หน้า ๘

๓.๗ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ^{๓๕}

๑.การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒.การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิ และพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิด กระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบ กับกลุ่มดังกล่าวด้วย ^{๓๖}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้า ร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย

^{๓๕} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน.กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๑๔

^{๓๖} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้าที่ ๑๘๓

เล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๓๗}

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย^{๓๘}

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมี ส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๓๙}

๓.๘ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน^{๔๐} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

^{๓๗} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ที่ ๔

^{๓๘} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. .นันทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. พ.ศ. ๒๕๓๒ หน้า ที่ ๓๕๐

^{๓๙} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๓๑ หน้า ที่ ๑๐

^{๔๐} โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ที่ ๘

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงาน และ ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะ ประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการ พัฒนา ๕ ขั้น^{๔๑} ดังนี้

๑.ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

๒.ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนด ทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓.ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔.ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิด จากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๕. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๓.๙ ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น ๕ ระดับ^{๔๒} คือ

๑. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
๒. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร

^{๔๑} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน.กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑๑๖

^{๔๒} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑๗

๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดยแบ่งเป็น ๓ กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี

๓.๑ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ

๓.๒ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ

๓.๓ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

๔. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

๕. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา

๒. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร

ก่อนหลัง

๒.๑ ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใด

๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ

๒.๓ ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น

๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

๒.๕ ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๒.๖ ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๗ ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการ

ดำเนินงาน

๓.๑๐ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้^{๔๓}

๑. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

^{๔๓} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. .นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พ.ศ. ๒๕๓๒ หน้าที่ ๓๖๒

๒. หลักการขจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมี อิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

๓. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุน นโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

๔. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ ประชาชน มีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของ งาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

๕. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการ พัฒนาได้สี่

๖. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนไว้ ๒ ประการคือ^{๔๔}

๑. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจ และเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

๑.๒ จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่าง กลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๑.๓ แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

๑.๔ ลงมือปฏิบัติจริง

๑.๕ ถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การ ปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

๒. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่ง สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

^{๔๔} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๑๘

๒.๑ แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๒.๒ สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แลกเปลี่ยนเรียน!และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

๓.๑๑ กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญมี ดังต่อไปนี้^{๔๕}

๑. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมถกปัญหาหรือเนื้อหาสาระของ แผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน

๒.การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา

๓. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบ เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย

๔. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

๕. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร

๖. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

๗. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

๘. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม

๙. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม

๑๐. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

^{๔๕} โกวิท พวงงาม.การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้าที่ ๑๑

๓.๑๒ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Rose ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้โดยสะดวก และสามารถดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมาย ถ้าหากขาด การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น^{๔๖}

๓.๑๓ กระบวนการมีส่วนร่วม

Szentendre กล่าวถึงการแบ่ง กระบวนการการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน^{๔๗} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
๓. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

๔. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๔.๑ รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยว เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับตนเองอีกแนวทางหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน บันเทิงใจ และเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งทุกคนต่างก็ได้ทำความรู้จักกับความหมายและวัตถุประสงค์ ของการท่องเที่ยวกันอยู่บ้างแล้ว จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่เกิดขึ้น จึงทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวชะลอตัวลง แต่เมื่อมีการปรับวิถีชีวิตทำให้เมื่อไม่กี่ปีมานี้ การท่องเที่ยวไทยได้รับการกระตุ้นให้ ตื่นตัวเป็นอย่างมาก จนเกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่นับว่ามาแรงมากเลยทีเดียว และด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มีการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในประเทศให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความแปลกใหม่ที่ น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อย่างดี

การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น ได้แบ่งออกไปตามปัจจัยหลายๆ อย่างซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่ Travel in Thailand ได้จัดแบ่งไว้มีดังนี้^{๔๘}

^{๔๖} สานิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้าที่ ๗

^{๔๗} สถาบันพระปกเกล้า. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมดาเพรส. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้าที่ ๓๐-๓๑

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ได้แก่

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล อย่างมีความรับผิดชอบ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นหินผาลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อชมความงามและศึกษาภูมิทัศน์ต่างๆ บนพื้นผิวโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล เพื่อให้เกิดความรู้และได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ บนพื้นฐานของจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม ไร่ สวน ฟาร์มปศุสัตว์ สวนสมุนไพร เพื่อชมความงาม และเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์โดยมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นๆ

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและศึกษาปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ และเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล เช่น สุริยุปราคา จันทรุปราคา ฝนดาวตก และการดูดาวจันทรคติ ให้เกิดความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์ โดยจะต้องมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ได้แก่

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์เพื่อชมความงาม ให้เกิดความเพลิดเพลินใจ และเพื่อเรียนรู้ให้เกิดเป็นประสบการณ์ โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

^{๔๔} รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย, <http://www.travel.in.th/th/review/knowledge/>, [๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒.๒ การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและร่วมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ให้เกิดความเพลิดเพลิน ความทรงจำ และประสบการณ์ที่ดี รวมทั้งเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า โดยชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านตามชนบท เรียนรู้การสร้างสรรค์ผลงานซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความเพลิดเพลิน โดยจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ได้แก่

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม ให้เกิดความเพลิดเพลิน และสุนทริยภาพ ซึ่งอาจจัดอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa) โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาทางศาสนา สัจธรรมแห่งชีวิต ด้วยการฝึกสมาธิ โดยจะได้รับประสบการณ์และความรู้ที่แปลกใหม่ และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้การมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จะมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มุ่งเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหารไทย การนวดแผนไทย เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่ๆ ด้วยการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการออกกำลังกายให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความตื่นเต้นเร้าใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำ ตกปลา กอล์ฟ สนุกเกอร์ สกีนํ้า กระดานโต้คลื่น เป็นต้น โดยจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) เป็นการท่องเที่ยวที่สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ผจญภัยไปในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแบบพิเศษ ซึ่งจะสร้างความทรงจำความประทับใจ และได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการท่องเที่ยว

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์(home & farm stay) เป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ชอบใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบบใกล้ชิด เพื่อที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (longstay) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการใช้ชีวิตในบ้นปลาย หรือผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวในต่างแดนเป็นเวลานานอย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) เป็นการท่องเที่ยวที่ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการสมนาคุณแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำยอดขายได้ตามเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้แทนบริษัทต่างๆ จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหารระหว่างการเดินทางในระยะเวลา ๒ - ๗ วัน ซึ่งจะเป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรืออาจมีการผสมผสานกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE ย่อมาจาก M=meeting, I=incentive, C=conference, E=exhibition) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อบริการให้กับผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่มีการจัดรายการนำเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีทั้งแบบเที่ยววันเดียว และแบบเที่ยวพักค้างแรม ๒ - ๔ วัน โดยมีการคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการ โดยการนำเที่ยวจะมีก่อนประชุม (pre-tour) หรือ หลังประชุม (post-tour)

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้จัดรายการนำเที่ยว ได้คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวมาอย่างดีแล้ว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างจากการเดินทางท่องเที่ยวในระยะเวลาหลายวัน

๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม

๔.๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อนานมานี้และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Biotourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe ๑๙๙๐ ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถ

ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและ สงวน รักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวที่มีความหมายรวมถึงการจัดการ ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการ ท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วม ของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยวอีกทั้งต้องยอมรับให้ ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น"^{๔๙}

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอที่ สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (1991) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่ง ธรรมชาติโดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำลายเสียหายแก่ธรรมชาติแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น"^{๕๐}

Elizabeth Boo (1991) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยว แบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแล รักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้าน สิ่งแวดล้อม"^{๕๑}

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า " การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของ ระบบนิเวศและในขณะเดียวกัน ก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชน

^{๔๙} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองบริการที่ปรึกษาสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

^{๕๐} Ceballos-Lascurain, H., (1991). Tourism, eco-tourism and protected areas. In Kusler, (ed.) Ecotourism and Resource Conservation. Vol. 1. Eco-tourism and resource conservation project.

^{๕๑} Boo, Elizabeth. (1991). Ecotourism : The Potentials and Pitfalls. Washington D.C. : World Wildlife Fund-US.

ท้องถิ่น"^{๕๒}

Western (1993) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"^{๕๓}

The Commonwealth Department of Tourism (1994) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ การท่องเที่ยว ธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึง การปันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ^{๕๔}

เสรี เวชบุษกร ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย"^{๕๕}

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย ดร.ชนิ เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาส (๒๕๓๙) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยวซึ่งรวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

^{๕๒} The Ecotourism Society. (1991). The Ecotourism Society's Definition. The Ecotourism Society Newsletter. 1.

^{๕๓} Western, D. (1993). Defining Ecotourism. In K. Lindbergh and D.E. Hawkins (eds.) Ecotourism : A Guide for Planners & Managers. North Bennington Vermont : The Ecotourism Society. pp. 7-11.

^{๕๔} The Commonwealth Department of Tourism (CDoT). (1994). National Ecotourism Strategy. Canberra : Australian Government Publishing Service.

^{๕๕} เสรี เวชบุษกร. (2538). สนวนันทนาการและสื่อความหมาย สำนักอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.dnp.go.th/npo/html/Tour/Eco_Tour.html.

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (natural resource tourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่ จึงมักปรากฏอยู่ในพื้นที่พื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า และอุทยานประวัติศาสตร์เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติว่าเป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (nature attractions) และตัดขาดจากโลกภายนอก (solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจ เหล่านั้นอาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่อาจไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้นสภาพ ทรัพยากรจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายรวมถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่ง ท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature destination) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural destination) ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (historical, archaeological and regions destination) และแหล่งท่องเที่ยวศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี (art, culture and traditional destinations) เข้าไว้ด้วยกัน

ดังนั้น หากมองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบเพื่อรองรับ การท่องเที่ยว และเป็นวัตถุดิบประเภทใช้แล้วไม่หมดไป หรือสูญหายหากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยว ยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (carrying capacity)

๒. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (๒๕๔๐) ระบุว่า นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ นักท่องเที่ยวแบบหัวกระติ (hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ

ประเภทที่ ๒ นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ ธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น

ประเภทที่ ๓ นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลกๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลลาในรวันดา (Rawanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่นๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ

ประเภทที่ ๔ นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติเพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป

นอกจากนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ธรรมชาติ

๓. การตลาด การตลาดนับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวโดยเป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้ นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสม กับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่และสามารถยอมรับกฎ หรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้หรือไม่

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ (qualitative tourism) มากกว่าการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (quantitative tourism) อันจะเป็นหนทาง นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนใหญ่งานด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๔. การบริการการท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้ นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมัคคุเทศก์นำทางในการเดินป่า เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญของความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติการทำงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวคิดที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นว่าต้องสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นถึงรุ่นลูกหลาน ไม่ทำลายทรัพยากร ทำให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ที่สำคัญคนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์

จากทรัพยากรนั้น และต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ในการวางแผนการจัดการให้ประชาชนได้รับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้มสองประการมาบรรจบกันคือ แนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญดังนี้

๑. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การที่ประชากรเพิ่มขึ้นและภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยในหลายประเทศกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ อย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ และการเกษตรเกิดขึ้นภายในและบริเวณทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและผลที่ตามมาคือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายจึงได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้าแล้วและที่กำลังประกาศจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติทั้งนี้โดยการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์อย่างเช่นอุทยานแห่งชาติด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบท เพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์และประชาชนทั่วไปยอมรับทั่วกันว่า การท่องเที่ยวมีการวางแผนที่ดีจะมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

๒. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว สำหรับแนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยวนั้นปรากฏค่อนข้างแจ่มชัดในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมามนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีแนวโน้มว่าต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือนตั้งแต่เรื่องระบบนิเวศไปจนถึงชนิดพันธุ์พืช หรือสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ เช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้การลักลอบล่าสัตว์ป่า ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นตามลำดับตามอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้สาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มสองประการดังกล่าวข้างต้นมาบรรจบกัน ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบธรรมดา แต่จะหมายรวมไปถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศหรืออาจเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือ นิเวศวิทยากับ คำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวยังมีคำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่สำคัญและใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ Nature Based, Green Tourism, Bio Tourism, Low impact Tourism, หรือคำในภาษาไทยว่า นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์นักวิชาการบางท่านสนใจเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติแต่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าต้องพิจารณาด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวจะนำเสนอออกมาในลักษณะของการเรียกขาน กล่าวคือได้มีความพยายามบัญญัติคำขึ้นมาหลายคำ อาทิ Eco-cultural Tourism ค าเหล่านี้บัญญัติขึ้นเพื่อพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่คำที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด คือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้คำในภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และต่อมาก็ใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

ความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษา ชื่นชมความงดงามสุนทรีย์ภาพ โดยผู้ที่เดินทางต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในท้องถิ่น”

จากนิยามและความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

๒. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และระบบนิเวศโดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

๓. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

๔. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาอำนวยความสะดวกต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศน์ปัจจุบันได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนส่วนการแปลขั้นตอนมาเป็นหลักการ เบื้องต้นมีดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

๒. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)

๓. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุกๆ ด้านทั้งทางด้านของจำนวนนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม

๔. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Products)

๕. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

๖. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้น เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intrinsic Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเพียงเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

๗. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

๘. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

จากแนวความคิดดังกล่าว ที่มีการแปลออกมาเป็นหลักการเบื้องต้นก็จะมีสอดคล้องคล้อยกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Principles of Ecotourism) ๗ ประการ คือ

๑. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน (Nature-based/Cultural based/community-based)

๒. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable Manage)

๓. คำนึงถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of Social and Cultural Aspect)

๔. ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Education to Tourist and Local People)

๕. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์(Benefit to Local People)

๖. คนท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of Local People)

๗. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ดั้งเดิม (Product Authentic)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้

การวางแผนและการจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการข้างต้นเสมอ สารสำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่นมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วยวิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติเช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติรวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำทนาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชน

ท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงเป้าหมายและองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
๒. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
๓. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
๔. ต้องขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ

๔.๒.๒ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรปที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น^{๕๖} ประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา
๖. ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม

^{๕๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙ - ๙๒.

๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร

๙. ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ

๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยีรวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่างๆ ของเกาหลีในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกันภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิม สำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสวิถีชีวิตต่างๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่นๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

World Tourism Organization^{๕๗} ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

The European Center for Traditional and Religious Culture หรือ ECTARC^{๕๘} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่

๑. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ต่างๆ

๒. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต

๓. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาลต่างๆ

๔. ความน่าสนใจทางดนตรี

^{๕๗} วาสิกา แสนคำ, การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปือยหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๕๘} สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ยง, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง, การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เศรษฐศาสตร์การเมือง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

๕. การแสดงละคร ภาพยนตร์มหรสพต่างๆ
๖. ภาษาและวรรณกรรม
๗. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
๘. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

จากแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป^{๕๙}

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจอาจตอบสนองออกมาในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้การรับรู้อาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความรู้และประสบการณ์เดิม เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้มาเยือนต้องการสัมผัสถึงวัฒนธรรมอันแท้จริง ความแตกต่างของวิถีชีวิต วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของท้องถิ่นที่ไปเยือน และการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันละกัน ระหว่างเจ้าของท้องถิ่นและผู้มาเยือน เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม หรือเข้าร่วมประเพณีเทศกาล ของท้องถิ่นที่ไปเยือน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น โดยเมืองที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้นควรมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่ พิพิธภัณฑสถานปดยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาลต่างๆ ดนตรีพื้นบ้าน การแสดงละคร และมหรสพ ภาษาและวรรณกรรม ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จึงสำคัญยิ่ง เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเจ้าของถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวและการบริการเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม การ

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

รักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นไว้จะเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว จะทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นได้

ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ทั้งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสังคม ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์แก่ผู้มาเยือนและให้ข้อมูลความเป็นมา ความสำคัญของวัฒนธรรม งานประเพณีและโบราณสถาน แก่ผู้มาเยือนเพื่อให้ผู้มาเยือนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของที่ที่ไปเยือน เพื่อที่จะลดผลกระทบจากความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา สามารถรักษาวัฒนธรรม ค่านิยม และรูปแบบของงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ได้รวมทั้งควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับพื้นที่และความต้องการของชุมชนที่จะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากนักน้อยเพียงใด

๔.๒.๓ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

วัดถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้นจึงควรพิจารณาศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์พัฒนา และเป็นเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตามตลาดของการท่องเที่ยว ดังที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อันจะเป็นผลทางอ้อมกับการพิจารณาวัดพื้นบ้านเล็กๆ ซึ่งมีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่น่าสนใจซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าอาจขยายเขตของกลุ่มท่องเที่ยวออกไปถึงได้^{๖๐}

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งที่กระแสวิงใน ปัจจุบันต้องการ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมไทยดังนั้นพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ^{๖๑}

^{๖๐} กรณียัณณอมกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร, การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๗๔.

^{๖๑} ญัฐพงษ์สิบุญเรืองและคณะ, ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา, (Psycho-Social Correlation of Buddhist Tourism Behavior), รายงานวิจัย, (ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มาจากคำว่า Buddhist Tourist ซึ่งสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้คือ

- (๑) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี
- (๒) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และ
- (๓) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนต่างๆ ที่วัดตั้งอยู่ ทำให้เกิดธุรกิจข้างเคียง เช่น ร้านค้าขายของ ธุรกิจปล่อยเต่า ปล่อยปลา ขายอาหารปลา ตลอดจนขายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่น เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการเพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และยังเป็น การสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัดมากขึ้น ตลอดจนเกิดทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการตัดสินใจในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการ คือ^{๒๒}

๑. สิ่งกระตุ้นความต้องการในการท่องเที่ยว (Energizers of Demand) หมายถึง ความน่าสนใจของสิ่งจูงใจต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นสิ่งชักนำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ดังกล่าว หรือช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางเพื่อการพักผ่อนหรือทำกิจกรรมต่างๆ

๒. สิ่งกลั่นกรองความต้องการ (Filterers of Demand) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ทำให้ความต้องการทางการท่องเที่ยวถูกระงับหรือทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกต้องการในการเดินทางลดน้อยลง อันได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ทัศนคติทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

๓. สิ่งกระทบ (Affecters) หมายถึง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมจากแหล่งข้อมูลหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการขาย ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ทัศนคติและมองภาพและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แตกต่างกันไป

^{๒๒} สุรรัตน์ เตชะทวีวรรณ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (คณะวิทยาการ จัดการ ภาควิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓-๖๔.

๔. บทบาทของนักท่องเที่ยว (Roles) หมายถึง สถานภาพของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปในการเดินทางหรือในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมตัดสินใจหรือรูปแบบทางการท่องเที่ยวที่ต่างกัน

สิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว (Tourism Motivation)

สิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งต่างๆอันเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในความต้องการที่จะเดินทางหรือวางรูปแบบที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้มีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ สิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายในนักท่องเที่ยวได้แก่สิ่งกระตุ้นทางด้านจิตใจ ทางด้านร่างกาย ทัศนคติความรู้สึก เป็นต้น และสิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายนอก เช่น การให้บริการทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์ของสิ่งกระตุ้นทั้งสองประเภททางการท่องเที่ยวนั้นมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและเป็นไปตามลำดับขั้นตอน บางครั้งไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันอย่างชัดเจนอย่างไรก็ตามสิ่งกระตุ้นจากภายในของนักท่องเที่ยวนั้นมีพื้นฐานลำดับขั้นของความต้องการตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of needs) ทำให้ (Dann, ๑๙๘๑) ได้กำหนดลักษณะของสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวออกเป็น ๗ ประการ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทดแทนความต้องการที่ขาดหาย
๒. สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยว
๓. ภาพลักษณ์ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่กระตุ้นการมี การท่องเที่ยว
๔. ข้อมูลข่าวสาร สื่อประเภทต่างๆ เป็นสิ่งกระตุ้นการท่องเที่ยว
๕. วัตถุประสงค์ในการเดินทางเป็นสิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว
๖. ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว
๗. สิ่งกระตุ้นเป็นสิ่งที่มีความหมายและกำหนดรูปแบบด้วยตัวของมันเอง

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๑. เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความต้องการ การสนใจ และความจำเป็น การรับรู้ การเรียนรู้บุคลิกภาพ รูปแบบการดำรงชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง ทัศนคติ
๒. เป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อย ชั้นของสังคม กลุ่มอ้างอิง ผู้นำความคิดเห็น ครอบครัว เพื่อนฝูง

ปัจจัยในการสร้างความแตกต่างของนักท่องเที่ยว

ภูมิหลังของนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันนั้น สามารถศึกษาหาวิธีการที่จะให้บริการได้อย่างเข้าใจนักท่องเที่ยวมากขึ้นโดยดูจากปัจจัย ๓ ข้อดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เพราะความคิด ความเชื่ออยู่บนพื้นฐานที่แตกต่างกัน โดยวัฒนธรรมมีความสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือ แนวทางปฏิบัติให้คนแต่ละชาติมีความเฉพาะแตกต่างกัน

Singer (๑๙๘๖) ได้ให้คำจำกัดความว่า “วัฒนธรรมประกอบด้วยกระบวนการพฤติกรรม ทั้งภายในและภายนอก ซึ่งได้รับและถ่ายทอดกันมา มีผลทำให้มนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษามีความ แตกต่างกัน ในด้านความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออก” ซึ่งคล้ายคลึงกับความคิดเห็นของ Sitaram (๑๙๗๒) ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือผลรวมของพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ ทางภูมิศาสตร์หนึ่งๆ พฤติกรรมเหล่านั้นนับว่าเป็นประเพณีของคนกลุ่มนั้น และยังถูกถ่ายทอดจากคน รุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นต่อไป วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยแต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” Porter (๑๙๗๓) สรุปเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมแสดงออกให้ปรากฏในรูปแบบของภาษา ความคิด ในรูปของ กิจกรรมและพฤติกรรม

พระยาอนุมานราชธนได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมดังนี้ “วัฒนธรรม คือ ปัญหา ความรู้สึกนึกคิดและกิริยาอาการ ที่มนุษย์สำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ และเป็นนิสัยความประพฤติ ในส่วนรวม ซึ่งไม่มีขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มีขึ้นเพราะมนุษย์สร้างขึ้นหรือจากการงานของมนุษย์

อาจสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม” โดยแยกคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ)

๒. เป็นมรดกของสังคม

๓. มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เพื่อความเจริญในวิถีชีวิตส่วนรวม

๔. บุคคลส่วนใหญ่ได้เลือกยึดถือปฏิบัติเป็นระยะเวลานานจนมีการถ่ายทอดต่อๆ มา

วัฒนธรรมทางด้านการกินอยู่ชาติทางตะวันตกบางชาติการกินอยู่ซับซ้อน ยุ่งยากและ ใช้เวลานาน อุปกรณ์ประกอบการกินมีมาก มีระเบียบวิธีการมาก เช่น ชาติฝรั่งเศส มีขั้นตอน ความสำคัญของการกินมาก ส่วนอเมริกัน การกินไม่สำคัญ อะไรก็ได้ง่ายๆ ออสเตรเลียคล้ายคลึงกับ อเมริกัน คือไม่พิถีพิถันหรือระเบียบขั้นตอน ชาติทางตะวันออกไม่มีอุปกรณ์การกินมาก ไม่มีขั้นตอน การกินยุ่งยาก ส่วนมากนิยมกินของร้อนๆ

วัฒนธรรมทางด้านครอบครัว ชาติทางตะวันตกให้เกียรติผู้หญิง มารยาททางสังคม ผู้หญิงจะต้องมาก่อนเสมอ เช่น ผู้ชายต้องลุกขึ้นยืนให้เกียรติเวลาผู้หญิงเดินมาที่ผู้ชายนั่งอยู่การปิด ประตูให้ การให้ที่นั่งแก่ผู้หญิงก่อน เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวมีน้อย ส่วนใหญ่แต่งงาน แล้วจะแยกย้ายออกไปหาที่อยู่เอง ไม่อยู่รวมกับพ่อแม่ เพื่อจะได้มีความเป็นอิสระในการที่จะทำอะไร เป็นตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้นในวัยชรามักจะอยู่ตามลำพัง ไม่มีลูกหลานห้อมล้อมขาดความอบอุ่นใน ครอบครัว ส่วนในชาติตะวันออกผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง เป็นแม่บ้านทำงานทุกอย่างโดยเฉพาะผู้หญิง

ทางชาติตะวันออกกลางจะถูกกดขี่ไม่ให้เกียรติมีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายทาส ชาติทางเอเชียมีความผูกพันระหว่างครอบครัวมาก การให้ความเคารพนับถือ และดูแลเอาใจใส่ให้ความสะดวกสบายแก่ญาติผู้ใหญ่มากกว่าชาติทางตะวันตก

๒. ศาสนา (Religion) คำสอนต่างๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของมนุษย์มีอิทธิพลทางด้านความคิด ความเชื่อมั่น ค่านิยม ในสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน และเป็นแนวทางแบบอย่างในการแสดงออกด้านพฤติกรรมของแต่ละศาสนา

- ศาสนาอิสลาม ไม่กินหมู อาหารทุกชนิดไม่มีส่วนประกอบของหมูไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ลักขโมย จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในช่วงถือบวช การได้ไปเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่เมกกะถือว่าเป็นการสร้างบุญกุศลเป็นอย่างมาก

- ศาสนาพุทธ สอนให้คนรู้จักผูกมิตร ให้อภัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพที่ความดีของคน

- ศาสนาคริสต์สอนให้คนรู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของศาสนาอย่างเคร่งครัด ถือเลข ๑๓ บางสถานที่จะไม่มีการใช้เลข ๑๓ บนเครื่องบินจะไม่มีหมายเลข

- ศาสนายิว การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัดมาก ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตน อาหารการรับประทานอาหาร เช่น อาหารโครเซอร์(Krosher) คนอื่นจะเปิดอาหารก่อนไม่ได้เจ้าตัวต้องเป็นคนเปิดเอง

๓. ภาษา (Language) ความหลากหลายและแตกต่างของภาษาที่มีใช้อยู่ทั่วโลกนั้นทำให้วงการธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถใช้ภาษาต่างๆ ได้ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจและรู้จักนักท่องเที่ยว นอกจากภาษาที่หมายถึงคำพูดที่ใช้ในการติดต่อกันแล้วภาษายังรวมถึงการแสดงกริยาอาการหรือท่าทาง (body language) ในการสื่อความหมาย ซึ่งแต่ละชาติมีภาษาท่าทางในการแสดงออกไม่เหมือนกัน เพราะได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังแตกต่างกัน ในกรณีของนักท่องเที่ยว การแสดงออกทาง น้ำเสียง การแสดงออกทางท่าทางต่างๆ ก็เป็นการแสดงออกที่มีความเฉพาะแตกต่างกันซึ่งผู้ให้บริการควรเรียนรู้และศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตอบสนองความพึงพอใจต่อผู้ใช้บริการ เช่น ชาวจีนมักพูดจาเสียงดังเหมือนทะเลาะกันแต่อาจเป็นแค่การพูดคุยกันตามปกติส่วนชาวญี่ปุ่นแทบแยกน้ำเสียงหรือระดับเสียงไม่ออกเวลาพอใจกับไม่พอใจแม้แต่ท่าทางในการผงกศีรษะที่แสดงออกถึงการตกลงและไม่ตกลง ก็มีความหมายแตกต่างกันในบางประเทศ การเรียนรู้ถึงท่าทางที่สื่อความหมายของชาติต่างๆ นั้น นับว่ามีความสำคัญมากต่อการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ

ขนบธรรมเนียมประเพณีรูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกินงานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ และภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปและเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไป

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับในหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น^{๖๓}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวมี ๑๐ ประการ คือ^{๖๔}

๑. เพื่อยกระดับจิตสำนึก ศักดิ์ศรีและคุณค่าการเป็นคนไทย ที่เรียกว่ามิติทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่มีแต่มิติทางวัตถุหรือเงินทองเท่านั้น

๒. เพื่อกระตุ้นการวิจัย เช่น การวิจัยประวัติศาสตร์ตำบล ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาความรู้ในท้องถิ่นด้านต่างๆ โดยมีการทำเป็นระบบข้อมูลไว้

๓. เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยให้เยาวชนและประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในชุมชนของตน ซึ่งมีได้มีความหมายถึงศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น หากยังรวมถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนนั้นๆ ด้วย

๔. เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจความยากจน ซึ่งชุมชนสามารถให้บริการที่พัก อาหารสินค้าชุมชน โดยสร้างความเชื่อมโยงกับการวิจัยประวัติศาสตร์ตำบลหรือทรัพยากรในท้องถิ่น

^{๖๓}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปี ๒๕๕๒, <http://thaitourismthailand.org/about-tat/annual-report>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๖๔}ประเวศ วะสี, “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๓, (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔), หน้า ๕ - ๑๐.

๕. เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กับมนุษย์ได้สัมผัสและได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (Human Touch) เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการเคลื่อนไหวให้คนได้มาพบและมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การที่มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์กันนั้นจะทำให้เกิดความรัก ความเข้าใจกันมากขึ้น

๖. สร้างและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม หากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับรายได้อย่างเป็นธรรม และเห็นความยุติธรรมนั้น เขาจะพยายามรักษาระบบ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่สำคัญ คือ จะต้องมีการพัฒนาระบบบัญชีที่ทุกคนดูง่ายโดยระบบบัญชีนี้จะเป็นทั้งข้อมูล (Information) และการสื่อสาร (Communication) เพื่อแสดงความยุติธรรม ฉะนั้นระบบบัญชีการท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องให้ทุกคนดูง่ายว่ารายได้มาอย่างไร และกระจายไปที่ใดบ้าง

๗. ก่อให้เกิดความสุขอย่างสร้างสรรค์ ความสุขที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวัฒนธรรม ความสุขที่ได้จากการเรียนรู้ว่าผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้อย่างไร การท่องเที่ยวควรนำไปสู่การสร้างสรรค์ดังนั้นต้องมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดีเมื่อนักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วได้สัมผัสและได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีก็จะเกิดแรงบันดาลใจในการทำสิ่งที่ดีด้วย

๘. พัฒนาการศึกษการท่องเที่ยวสามารถมีส่วนส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาการวิจัยการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการอบรมบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นได้

๙. ส่งเสริมให้เกิดสังคมโปร่งใสและยุติธรรม การท่องเที่ยวสามารถเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลในสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นระบบที่มีการเกี่ยวข้องของบุคคลหลายฝ่ายทั้งชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นบุคคลภายใน ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวยังต้องมีการสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้คือ ทั้งจากภายในออกสู่ภายนอก และจากภายนอกเข้าสู่ภายใน การรับรู้ข้อมูลต่างๆ นี้เองเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการสร้างสังคมโปร่งใส

๑๐. พัฒนาระบบการจัดการ (Management made the impossible possible) การจะทำให้ระบบมีพลังนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว (Tourism for All and for Tourism)

หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

จากแนวคิดของการท่องเที่ยววัฒนธรรมนำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรมทั้งหมด ๔ ประการ คือ^{๖๕}

^{๖๕} ปรัชญาพร พัฒนาผล, “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม), (วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙-๙๐.

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ข้อมูลที่ได้เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการเที่ยวชมเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจในทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งชุมชนยังภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา ทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์ตอบแทนที่ยุติธรรมจากการท่องเที่ยว อาทิ การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเคารพใน วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเอง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๖๖}

๑) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และ วิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อ ส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติคุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ วิสัยทัศน์ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่า ตัวอย่างเช่น บ้านชาว ไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงบนพื้นที่สูงจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิต ในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญา พื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยว

๒) แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การ รักษา มรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วม

^{๖๖} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมิน มาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๒.

กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีและการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวกรอบแนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม

๓) องค์ประกอบของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมอื่นมีองค์ประกอบ ดังนี้^{๖๗}

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีสิ่งดึงดูดใจทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ

๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

๑.๕ ศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖ ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์และมหรสพต่างๆ

๑.๗ ภาษา วรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙ ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะในท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างยุติธรรมเพื่อการกระจายรายได้และยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

^{๖๗} ๖ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัยและความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

สัปปายะ ๗ คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดอรรถ ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย^{๖๘}

๑. อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ
๒. โจรสัปปายะ ได้แก่ เส้นทางสัญจร เพื่อแสวงหาอาหาร ที่เที่ยวบินขบชาติที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป
๓. ภัตตสัปปายะ ได้แก่ การพุดคุยที่เหมาะสม เช่น พุดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพุดแต่พอประมาณ
๔. บุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ
๕. โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพฉันไม่ยาก
๖. อุตุสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น
๗. อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาปถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยวการมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การ

^{๖๘} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑ ; วินย.อ. ๑/๕๒๔ ; ม.อ. ๓/๕๗๐.

กำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นทางคณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ ๓ ด้าน ได้แก่^{๖๔}

องค์ประกอบที่ ๑ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๗ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ ๒) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ๓) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม ๔) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ๕) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ ๖) ความผูกพันต่อท้องถิ่น ๗) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

๒. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๒) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ๓) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ ๒ ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่นแหล่ง

^{๖๔} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๓ - ๕.

วัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วยสำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

๒. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ ๓ การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุมดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

๒) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

๓) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี ๒ ด้าน ได้แก่

๑. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ ๓) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

๒. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๕ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ๓) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ๔) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ๕) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีระบบการจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของชุมชนพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรม การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมสามารถใช้แนวความคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในการวิเคราะห์เพื่อ

หาแนวทางที่เหมาะสม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตน และสืบสานต่อยอดให้คงอยู่ และยังคงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลีลี้ ก่อกิจความดี (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้วิจัยเห็นว่า ควรทำการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ได้เลือกอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นอุทยานที่กว้างที่สุดในประเทศไทยและมีพื้นที่ ทางการท่องเที่ยวหลายเขต โดยในที่นี้จะทำการศึกษากระบวนการดำเนินงานและทัศนคติ ของเจ้าหน้าที่และคนในชุมชน ที่มีต่อการบริหารจัดการภายในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐขาดความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหา และขาดงบประมาณ ในการจัดการ ทั้งยังขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาการจัดการให้มีมาตรฐานและสร้าง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

สุภาพร คำภีระ (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประวัติศาสตร์หมู่บ้านสันติสุข ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนควรว อำเภอบง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์หมู่บ้าน สันติสุข และแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านสันติสุข ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติ ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านสันติสุขที่จะพัฒนา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาแล้วพบว่า สิ่งดึงดูดใจให้มา ท่องเที่ยวมีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ รองลงมา ได้แก่ ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จากการมีจุดชมวิวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว สถานที่พักและโฮมสเตย์ที่รองรับอย่างเพียงพอ ในขณะด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับ การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ต้องมีการพัฒนาขีดความสามารถให้มากขึ้น ส่วนแนวทางในการพัฒนาชุมชน บ้านสันติสุขให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรพัฒนา ได้แก่ การจัดการที่จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและสาธารณูปโภคให้มากขึ้น กิจกรรมและกระบวนการมุ่งเน้นการจัดกิจกรรม อนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชน พื้นที่กิจกรรมควรทำความสะอาด มีการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นหมู่บ้านสีขาวซึ่งเป็น สิ่งที่มีความสำคัญที่เชื่อมโยงกับการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้มีความน่าสนใจและเหมาะสม แก่

การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนจำเป็นต้องเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาเส้นทางและการมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อสินค้าสำคัญ รวมถึงการจัดตั้ง คณะกรรมการ ชุมชนในการเข้ามาบริหารจัดการและบริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

ชาคริต ช่วยบำรุง (๒๕๕๔) ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของ องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๒) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา การท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนา การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในท้องถิ่น ดังนี้ (๑) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว มีการจัดทำสื่อ เพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริม การท่องเที่ยวในท้องถิ่น (๒) ด้านการสร้างและแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใน ท้องถิ่น ปัจจุบันยังไม่ได้มี การดำเนินการในการแสวงหาหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพิ่มเติม (๓) ด้านการให้บริการ ท่องเที่ยว มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวล่องเรือชมความงามของถ้ำเลเขา กอบ โดยมีพนักงาน พายเรือทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทาง มาเที่ยว (๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็น พันธกิจ ในการพัฒนาท้องถิ่น ในส่วนของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน ท้องถิ่นมีดังนี้ (๑) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึง (๒) การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการและความร่วมมือจากภาคประชาชน (๓) ด้านการ ให้บริการ ท่องเที่ยว ในปัจจุบันมักประสบปัญหาในการสื่อสารเพื่ออธิบายถึงรายละเอียดของถ้ำเลให้ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีการดำเนินงานจัดทำ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแยกจากแผนการพัฒนาท้องถิ่น และยังไม่ได้มีการดึงภาคประชาชน ให้ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบแนวทางในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สามารถดำเนินการโดยการจัดทำ แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยสร้างการมีส่วนร่วมของภาค ประชาชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกัน จัดทำ แผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของ องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการ การท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตามศักยภาพและบริบท ของพื้นที่ โดยประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดให้ มีการดูแลรักษาความ ปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนอง พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

จัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดทางการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่
 สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสารหนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต
 เป็นต้น

สุลาพร สุขชี (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการ
 ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อ (๑) การมี
 ส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จำแนกข้อมูล
 ทั่วไป ของประชาชนในชุมชน (๒) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
 ประชาชนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก
 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับ
 ประถมศึกษา ประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป อาศัยอยู่
 ในชุมชนบ้านคลองสนนานมาเป็นระยะเวลามากกว่า ๑๑ ปี มีส่วนร่วมใน การพัฒนาการท่องเที่ยว
 ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวใน
 ระดับมาก ข้อเสนอแนะที่ได้มากที่สุดโดยการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ ให้เป็นแนวปฏิบัติให้ทราบ
 โดยทั่วกัน เพื่อให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของทุกกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น เกิดความเป็นระเบียบ
 เรียบร้อย และเกิดผลดีต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ในส่วนของผลทดสอบมติฐาน ที่ระดับนัยสำคัญทาง
 สถิติ ๐.๐๕ พบว่า (๑) ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีเพศ อายุ แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการ
 พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ในด้านร่วมดำเนินงาน ที่แตกต่างกัน (๒) ประชาชน
 ในชุมชนท้องถิ่นที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัย อยู่แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมใน
 การติดตามผลที่แตกต่างกัน และ (๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี
 ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำ ดำเนินสะดวก ในด้านร่วมศึกษาค้นหา
 ปัญหา ร่วมในการวางแผน ร่วมในการดำเนินงานและร่วมใน การติดตามผล

เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ (๒๕๔๗) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ชุมชน
 ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม ชุมชนที่
 ศึกษาส่วนใหญ่มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนน้อยโดยเฉพาะ การจัดการ
 แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ มักถูกกำหนดโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจากภายนอก ชุมชนเป็นหลัก
 สำหรับการมีส่วนร่วมนั้น พบว่าการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยองค์กรท้องถิ่นที่ดูแล
 แหล่งท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งมักทำหน้าที่เพียงเข้า
 ไปเก็บภาษีบริษัทหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเป็น หลักและไม่มีการวางแผน
 หรือจัดทำระเบียบควบคุมหรือกำกับการใช้ประโยชน์จาก แหล่งท่องเที่ยวแต่อย่างใด

ปองพล ธีรวิทย์กุล และคณะ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่าการประเมินศักยภาพเพื่อจัดลำดับ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้จำนวน ๔๐ แหล่ง พบว่ามี แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่มีศักยภาพสูงจำนวน ๑๕ แหล่ง ศักยภาพปานกลางจำนวน ๑๔ แหล่ง และศักยภาพต่ำจำนวน ๑๑ แหล่ง และการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมพบว่า เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมเพราะความ น่าสนใจด้านเกษตรกรรม วิถีชีวิตเกษตรกรรม ทัศนียภาพและความสวยงามของพื้นที่

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาโครงการการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่าคนในท้องถิ่นมี ศักยภาพด้านบุคลิกภาพระดับมาก ด้านบริหารจัดการ และด้านการพึ่งตนเองระดับปานกลาง มีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านบริหารจัดการและด้าน การพึ่งตนเองในระดับมาก

รลิกา อังกูรและคณะ (๒๕๔๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรม ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัดได้แก่ ปัญหาความ เสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและ การท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรม ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ วัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของ สถานที่ท่องเที่ยว

เพชรศรี นนท์ศิริ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยว โดย ชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัด สุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชน บ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้ง ในการจัดตั้ง วางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของ ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ภูมิหลัง การก่อตั้งองค์กร พี่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ^{๗๐} ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวัด ๙ แห่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมไหว้พระ ๙ วัด ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรม แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยว ชุมชนที่มีต่อวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่า วัดทั้ง ๙ แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัด การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้วัดยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยวัดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมากและใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวหลักอย่างวัดพระแก้ว จะมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูงได้แก่ วัดโพธิ์ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร และวัดเบญจมบพิตร ส่วนวัดที่ไม่ได้อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวหลักจะมีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัดกัลยาณมิตร วัดไตรมิตรและวัดชนะสงคราม เป็นต้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พบว่ารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่ง

^{๗๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ, การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร, ประชาคมวิจัย, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๕๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.

ท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวมี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ๓. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้(เชิงนามธรรมการเรียนรู้) และ ๔. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีนวรัตน์ ผิวนิม^{๗๑} ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร ผลการศึกษาพบว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีลักษณะทางกายภาพ และมีทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี และทรงคุณค่าทั้งคุณค่าทางด้านศิลปกรรมและคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม การจัดรูปแบบการเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหารมี ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การศึกษาในระบบ ๒) การศึกษานอกระบบ และ ๓) การศึกษาตามอัธยาศัย มีความสอดคล้องกันและเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม วัดบวรนิเวศวิหารจัดให้มีการเผยแพร่ศาสนาธรรมไปพร้อมกับการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มาโดยตลอด การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภายในวัดบวรนิเวศวิหารในปัจจุบันมีแนวทางดำเนินการ ได้แก่ ๑) การจัดทัศนศึกษานำชมของจริงภายในวัดบวรนิเวศวิหาร ๒) การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบวรนิเวศวิหาร ๓) การดูแล อนุรักษ์ บูรณปฏิสังขรณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายในวัด ๔) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ และ ๕) การจัดทำเว็บไซต์วัดบวรนิเวศวิหาร ผลการวิจัยยังพบว่าข้อจำกัดอันเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร เนื่องจากวัดบวรนิเวศวิหารดำรงบทบาทเป็นศาสนสถาน ทำให้บทบาทด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้มีข้อจำกัด เช่น การขาดนโยบายอันเด่นชัด การจัดสรรงบประมาณ และผู้รับผิดชอบ จึงทำให้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้อยังไม่อาจพัฒนาได้สมบูรณ์เท่าที่ควร

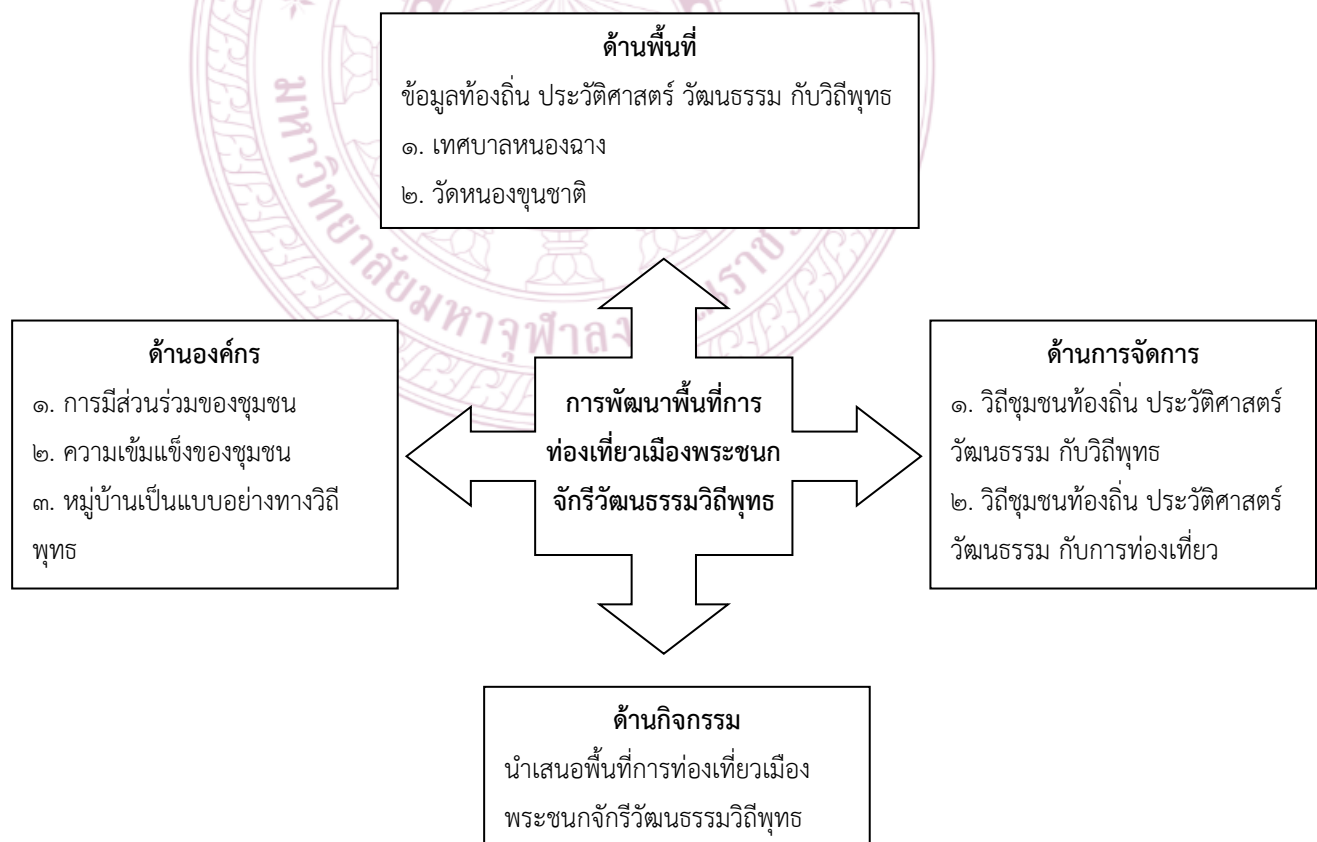
ไพรินทร์ ฦ วันนา ^{๗๒} ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน ผลการวิจัยพบว่า สลากย้อมในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตกัณฑ์ทั้ง๗ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากย้อม และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากย้อมในสมัยพุทธกาล สลากย้อมได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือนี้มีประเพณีสลากย้อมที่มีความโดดเด่นโดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สิน เงินทอง

^{๗๑} เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีนวรัตน์ ผิวนิม, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.

^{๗๒} ไพรินทร์ ฦ วันนา, ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน, วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๒) พฤษภาคม ๒๕๖๐: ๒๙๕-๓๐๘.

ประหยัฒม์ธัยสัถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ที่สลาที่ย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักธรรมปรากฏ อยู่ในวิถีของสลาที่ย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทาสลาที่ย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่าง ผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกียรติสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลาที่ย้อม การสร้าง ความเสมอภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลาที่กัถทานของพระสงฆ์ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็น เครื่องมือในการทาสลาที่ย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลาที่ย้อม รวมถึงการประดับ ตกแต่งสวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลาที่ย้อมที่ คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกันและด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่อง ของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน

๘. ทฤษฎี สมมติฐาน (ถ้ามี) และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑: กรอบแนวความคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ๒) เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ๓) เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยมีวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๔ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ เมืองพระชนกจักรี ดังนี้

- ๑) ประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
- ๒) รูปแบบและกระบวนการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาพื้นที่ พัฒนารูปแบบผลงาน การพัฒนากิจกรรม กระบวนการ การท่องเที่ยว เป็นต้น
- ๓) แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมวิถีพุทธและการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีพุทธ
- ๔) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของพื้นที่ในเมืองพระชนกจักรี เช่น วัดหนองขุนชาติ

๒. การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน และนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เมืองพระชนกจักรี เพื่อทราบถึงรูปแบบการเดินทาง ความสนใจต่อวัฒนธรรมวิถีพุทธ เส้นทางการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ เมืองพระชนกจักรี โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนาในแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี

๒) การสำรวจกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมในพื้นที่กิจกรรม กระบวนการ ในแหล่งท่องเที่ยว เมืองพระชนกจักรี

๓) ประมวลความคิดเห็นในรูปแบบของข้อมูลทางสถิติ ระบบสารสนเทศ และพัฒนาไปสู่ประเด็นพัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริม ในเชิงนโยบาย

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นฐานการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริม

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การลงพื้นที่ใน ๒ พื้นที่ เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประวัติความของวัฒนธรรมวิถีพุทธ เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต รูปแบบและกระบวนการสร้างสรรค์พื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาพื้นที่ พัฒนารูปแบบผลงาน การพัฒนากิจกรรม กระบวนการ การท่องเที่ยว เป็นต้น แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรมวิถีพุทธและการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีพุทธ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของพื้นที่ในเมืองพระชนกจักรี เช่น วัดหนองขุนชาติ แนวทางการพัฒนากระบวนการกิจกรรมในรูปแบบวิธีการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ และรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

๒) การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริมเพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว การพัฒนากระบวนการกิจกรรมการท่องเที่ยว แนวทางรูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่มกับตัวแทนกับปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิตพื้นบ้าน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริม

๔) การพูดคุยกับกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนาพื้นที่ กิจกรรมกระบวนการ แนวทางการส่งเสริม

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบันใน ๒ พื้นที่ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่วัฒนธรรมวิถีพุทธที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาพื้นที่ ดังนี้

- การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลในข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การจัดลำดับความสำคัญและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

- การวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

- การดำเนินการในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังให้การพัฒนาพื้นที่กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีการค้นคว้าด้านข้อมูลและเนื้อหา

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาพัฒนาส่งเสริมจำนวน ๒ พื้นที่ ได้แก่อำเภอหนองฉาง เทศบาลหนองฉาง วัดหนองขุนชาติ โดยเน้นสถานที่ที่สำคัญ และการพัฒนาที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก แหล่งโบราณสถาน วัดชุมชน และการพัฒนาชุมชน

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย
- ๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย
- ๓) ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย
- ๔) กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ เพื่อร่วมเรียนรู้ จำนวนพื้นที่ละ ๕ ราย รวมจำนวน ๑๐ ราย

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มผู้นำและนักพัฒนาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ ราย
- ๒) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ เพื่อร่วมเรียนรู้ในการพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว จำนวนพื้นที่ละ ๕ ราย รวม ๑๐ ราย
- ๓) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนพื้นบ้านใน ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย รวมจำนวน ๑๐ ราย
- ๔) ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมจำนวน ๒ กิจกรรม ครั้งละไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ราย รวม ๒๐๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแผนบูรณาการวิจัย จำนวน ๖๗๐ ราย

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจ พื้นที่ กิจกรรม รูปแบบการดำเนินการในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาเป็นพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธของเมืองพระชนกจักรี ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสอบถาม (Questionnaires) สำหรับประชาชนในพื้นที่ ๒ พื้นที่ จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๑) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับศึกษา อาชีพ รายได้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๒) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

๓) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการและการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๒. แบบสอบถาม (Questionnaires) สำหรับนักท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว เนื้อหาของแบบสอบถามประกอบด้วย

๑) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับศึกษา อาชีพ รายได้ การเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ความถี่ในการท่องเที่ยว

๒) ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ความสนใจการพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวเส้นทางการท่องเที่ยว ความพึงพอใจต่อการเดินทางท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชน เป็นต้น

๓) ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว การเดินทาง ค่าใช้จ่าย การซื้อสินค้าชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

๔) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๒. แบบสัมภาษณ์ (Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

๑) ประวัติความเป็นมาและการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๒) กระบวนการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๔) รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๓. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ในพื้นที่ ๒ แห่ง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

๑) ประวัติความเป็นมาและการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๒) กระบวนการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๔) รูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

๕) แนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๔. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการจัดกิจกรรมในระดับจังหวัด และภาคที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ จำนวน ๑๒๐ ราย จากตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ประเด็นหลักในการจัดกิจกรรมประกอบด้วย

๑) การนำเสนอผลงานพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิต

๒) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พื้นที่ กิจกรรม การพัฒนา การมีส่วนร่วม

๓) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธในพื้นที่

๔) รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ

๕. ชุมปฏิบัติการทางการพัฒนา เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ประกอบด้วย

๑) ชุดความรู้ เช่น ประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ผลงานเชิงประจักษ์ และการพัฒนา

๒) ชุดปฏิบัติการทางการพัฒนา ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่

- ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนในด้านประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนา

- ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนโดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

- ขั้นตอนที่ ๓ การออกแบบรูปแบบ วิธีการการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

- ขั้นตอนที่ ๔ การดำเนินการการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว

๓) การจัดทำระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์ เพื่อรองรับข้อมูลของโครงการ การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวของพื้นที่ที่ร่วมโครงการ

๖. แบบประเมินผลงานและกิจกรรมการพัฒนา แบบประเมินผลงานและกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความรู้ ทักษะ และกระบวนการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว โดยประเมินก่อน-หลัง (Pre-test-Post-test) การเข้าร่วมกิจกรรม เนื้อหาประกอบด้วย

๑) ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของวัดและชุมชน

๒) ทักษะต่อประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในพื้นที่

๓) กระบวนการมีส่วนร่วมในประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

๔) ทักษะและความเข้าใจต่อประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้ง แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัย และแบบประเมินโครงการ

๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัย และแบบประเมินโครงการ เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา หรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะอาจมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัย และแบบประเมินโครงการ ฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) จัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

๒) ลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่ ๒ แห่ง โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และข้อมูลทางโบราณคดี โดยการสำรวจข้อมูลและคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจต้องเป็นสถานที่เหมาะสมและมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีเส้นทางเดินทางเข้าถึงได้ง่าย และมีสิ่งอุปโภคบริโภคเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจนั้น ต้องมีองค์กรชุมชน ผู้นำ และประชาชน อนุญาตและให้ความร่วมมือในพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุในอดีต จนถึงปัจจุบันได้

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจนั้น มีวัฒนธรรมที่สำคัญ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้

๓) ปฏิบัติการพัฒนาพื้นที่ และกิจกรรม กระบวนการ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ในการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ผลงานการพัฒนาพื้นที่ และกิจกรรม กระบวนการ และการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔) จัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๕) สรุปลงความรู้การพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ พัฒนากิจกรรม กระบวนการการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

๖) จัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาพื้นที่ กระบวนการ กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์พื้นที่ และกิจกรรมอย่างเพื่อประเมินผลการดำเนินการวิจัย

๗) การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดิโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปลงความรู้ เว็บไซต์ การเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวิธีทัศน์บรรยายการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

๓.๖.๑ วิเคราะห์จำแนกให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เช่น กิจกรรม วิถีชีวิต จิตกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองพระชนกจักรี เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณคดี สังคม และวิถีชีวิต การออกแบบงานการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม ในพื้นที่ชุมชนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม

๓.๖.๒ สังเคราะห์องค์ความรู้รูปแบบและกระบวนการพัฒนาพื้นที่ กิจกรรม กระบวนการ การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เช่น การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากระบวนการรูปแบบการท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นต้น

๓.๖.๓ นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดทำเป็นชุดความรู้ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองพระชนกจักรี เช่น วัดหนองขุนชาติ เป็นต้น รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นกรณีศึกษา ในมิติของการจัดการเรียนรู้ กระบวนการสื่อสารคุณค่า การพัฒนาจิตใจ และการเสริมสร้างกระบวนการเครือข่ายการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ร่วมกัน แนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากระบวนการการท่องเที่ยวรวมทั้ง นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน และศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากระบวนการ การส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้ง

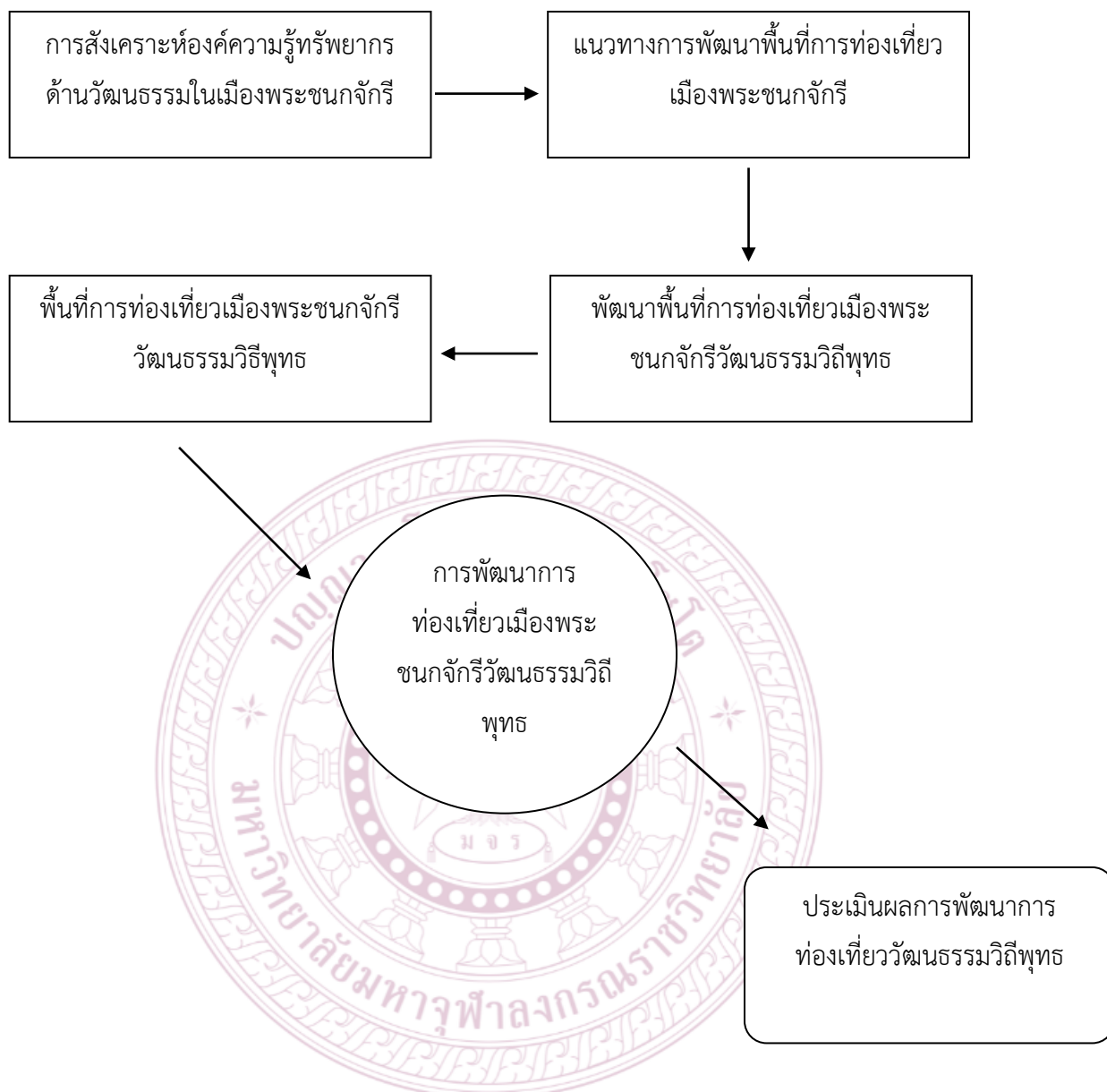
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ สัณเคราะห์ข้อมูล โดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎี เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี วัฒนธรรมวิถีพุทธ

๓.๘ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การประเมิน การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากระบวนการกิจกรรม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจผลงานการดำเนินการวิจัยในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ โดยการประเมินผลจากการสอบถามทัศนคติของคนในพื้นที่ เพื่อจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมตามงานของโครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” มีการศึกษาโครงการตามวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๓. เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๑ พื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดอุทัยธานีในด้านต่างๆ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็น ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเองได้เมื่อชุมชนเกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลบริบทพื้นที่ของชุมชนดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๑ ประวัติจังหวัดอุทัยธานี

(๑) ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

เมืองอุทัยธานี มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากร ยืนยันไว้ว่า เป็นที่อยู่อาศัย ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โครง กระดูก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวดและภาพเขียน สมัยก่อนประวัติศาสตร์เขาปลาร้าตำนานเก่าเล่าว่า ใน สมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น “ท้าวมหาพรหม” ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉาง ในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลาง หมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า “เมืองอุไทย” เรียกชื่อตามกลุ่มหรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์ กว่าแห่งอื่น ต่อมา กระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินและเกิดคันดินน้ำ เมืองอุไทยจึงถูกทิ้งร้าง จนในที่สุด “พระตะเบิด” ได้เข้ามาปรับปรุงเมืองอุไทยโดยขุดที่เก็บกักน้ำไว้ใกล้เมืองและพระตะเบิดได้เป็นผู้ปกครองเมืองอุไทย เป็นคนแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองอุไทย ต่อมาได้เรียกกันเป็น “เมืองอุไทย” คาดว่าเพี้ยนไปตามสำเนียงชาวพื้นเมืองเดิม ได้มีฐานะเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอกมีพระพลสงครามเป็นนายด่านแม่กลองและพระอินทรเดช เป็นนายด่านหนองหลวง (ปัจจุบัน แม่กลอง คือ อำเภออุ้มผาง และหนองหลวง คือ ตำบลหนองหลวง อำเภอ อุ้มผาง จังหวัดตาก) คอยดูแลพม่าที่จะยกทัพมาตามเส้นทางชายแดนด่านแม่ละเมา ต่อมาในสมัยพระเอกาทศรถ (พ.ศ.๒๑๔๘-๒๑๖๓) ได้โปรดให้บัญชาการใช้อำนาจการใช้ตราประจำตำแหน่ง มีบัญชาการตามหัวเมืองนั้น ได้ระบุ ในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่า “เมืองอุไทยธานี เป็นหัวเมืองขึ้นแก่มหาดไทย” เมืองอุไทยธานี เป็น เมืองที่อยู่บนที่ดอนและลึกเข้าไป ไม่มีแม่น้ำ

สายใหญ่ และไม่สามารถติดต่อทางเรือได้ ดังนั้นชาวเมืองอุไทยธานี จึง ต้องขนข้าวบรรทุกเกวียนมาลงที่แม่น้ำ จึงทำให้พ่อค้าพากันไปตั้งยั้งฉางรับซื้อข้าวที่ริมแม่น้ำจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ เรียกว่าหมู่บ้าน “สะแกกรัง” เนื่องจากเป็นพื้นที่มีป่าสะแกขึ้นเต็มริมน้ำ และมีต้นสะแกใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน บ้านสะแกกรัง ชาวจีนเรียกเพี้ยนเป็น “ซิเกียกั้ง” เป็นตลาดซื้อข้าวที่มีพ่อค้าคนจีนนิยม ไปตั้งบ้านเรือนและยั้งฉาง ต่อมาในระยะหลังได้มีเจ้านายและขุนนางมาตั้งบ้านเรือนอยู่ เพราะความสะดวกในการกะเกณฑ์สิ่งของส่งเมืองหลวง ซึ่งเป็นจำพวก มูลค่างควา ไม้ซุง กระวาน และช้างป่า อีกทั้งยังมีช่องทาง ในการค้าข้าวอีกด้วย

พ.ศ. ๒๓๗๖ ข้าราชการชาวกรุงเทพฯ ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระยาอุไทยธานี เจ้าเมือง อุไทยธานีในสมัยนั้น ได้เห็นว่าบ้านสะแกกรังเป็นตลาดใหญ่ มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่กันอย่างหนาแน่น อีกทั้ง เป็นสถานที่ที่ชาวอุไทยธานีติดต่อค้าขายข้าว และไม้ซุง กับพ่อค้าที่นั่นมานานแล้ว จึงคิดตั้งบ้านเรือน เพื่อค้าขาย ประจวบกับเวลานั้น เจ้าเมืองไชยนาทเป็นเพื่อนกัน จึงขอตั้งบ้านเรือนที่ริมแม่น้ำสะแกกรัง เนื่องจากผู้คนมาติดต่อราชการและมาค้าขายกันมาก ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าเมืองไม่กล้าขึ้นไปเมืองอุไทยธานีเก่า อ้างว่ากลัวไข้ป่า จึงเป็นเหตุให้พากันอพยพมาอยู่กันมากขึ้น

พ.ศ. ๒๓๙๑ ได้มีการแบ่งเขตดินแดนเมืองอุไทยธานี และเมืองไชยนาทโดยตัดเขตบ้านสะแกกรัง ทางฝั่งคลองปากใต้ ตั้งแต่ท้ายบ้านสะแกกรังไปจดเมืองอุไทยธานีเก่า โอนที่นั่นจากเมืองไชยนาท เป็นของเมือง อุไทยธานี ดังนั้นเมืองอุไทยธานี จึงตั้งอยู่ที่ปลายสุดเขตแดนเมืองมโนรมย์ ช้างใต้บ้านลงมาสักคั้งน้ำหนึ่งก็เป็น แดนเมืองไชยนาท

พ.ศ. ๒๔๔๑ เมืองอุไทยธานี ขึ้นกับมณฑลนครสวรรค์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เปลี่ยนเป็นขึ้นกับ มณฑลอยุธยา สุดท้ายมีการประกาศเลิกมณฑลปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และกำหนดให้จังหวัดเป็นหน่วยปกครองส่วนภูมิภาค

อุทัยธานีเมืองพระชนกจักรี

พระชนกจักรี มีพระนามเดิมว่า นายทองดี เป็นบุตรคนโตของ หมื่นมหาสนิท (ทองคำ) ต่อมา ได้เป็นพระราชนิกร ปลัดทูลฉลองมหาดไทย ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา สืบเชื้อสาย มาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ถือกำนัดที่บ้านอุไทยธานี เมืองอุไทยธานี หรือจังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบัน ภายหลังย้ายไปอยู่กรุงศรีอยุธยารับราชการจนได้ตำแหน่งเป็นพระอักษรสุนทรศาสตร์ เสมียนตรากรม มหาดไทยมีหน้าที่ร่างพระราชสาสน์ตราและรักษาพระราชลัญจกร (ตราประจำพระเจ้าแผ่นดิน) พระอักษรสุนทรศาสตร์ แต่งงานกับคุณดาวเรือง หลานสาวพระยาอภัยราชา สมุหนายกมีบุตรธิดา ๕ คน คนแรกเป็นหญิง ชื่อ สา คนรองเป็นชายชื่อ ราม คนที่สามเป็นหญิง ชื่อ แก้ว คนที่สี่และห้าเป็นชายชื่อ ทองด้วง และบุญมา ต่อมาพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) ได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์๑ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราช รามาธิบดี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ได้นำบรรดาศักดิ์สุดท้าย คือ พระบิดา “พระยาจักรีศรีอครักษ์” มาใช้ เป็นชื่อราชวงศ์จักรี และได้สถาปนา พระอัฐิพระบิดาขึ้นเป็น "สมเด็จพระชนกาธิบดี" ใน พ.ศ. ๒๓๓๘ จังหวัดอุทัยธานีได้สร้างพระอนุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมชนกนาถบนยอดเขาแก้ว (เขาสะแกกรัง) บ้านสะแกกรัง ซึ่งเป็นสถานที่เกิดไว้เป็นอนุสรณ์๑ แล้วเสร็จในปี ๒๕๒๒ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (รัชกาลที่ ๙) เสด็จพระราชดำเนิน

ทรงเปิดพระวิสูตรพระอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๒ ปัจจุบันรูปหล่อพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรี ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก บนยอดเขาแก้ว ใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๒ ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอุทัยธานี

รูปหล่อพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรีตั้งอยู่บนยอดเขาแก้ว ความหมายของตราประจำจังหวัดอุทัยธานี รูปหล่อพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรี เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก แห่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ด้วยมีหลักฐานจากจดหมายเหตุว่า บ้านสะแกกรัง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดอุทัยธานี เป็นบ้านเกิดของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกฯ ดังกล่าว ซึ่งมีพระนามเดิมว่า "ทองดี" รับราชการมีตำแหน่งเป็น พระอักษรสุนทรศาสตร์เสมียนตรากรมมหาดไทย และเป็นเจ้าพระยาจักรีศรีอโศก สมุหนายกเสนาบดี ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (ทองด้วง) บุตรชายคนโต ได้สถาปนาเป็น "พระบรมราชจักรีวงศ์" ได้สถาปนาพระอัฐิพระบิดาเป็นที่ "สมเด็จพระชนกาธิบดี" เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๘ ตรานี้เป็นรูปหล่อพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรี ตั้งอยู่บนยอดเขาแก้ว(เขาสะแกกรัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ใช้อักษรย่อว่า "อน"

ภาพที่ ๔.๑ ตราสัญลักษณ์จังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๓ ต้นไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี

ชื่อพรรณไม้ : ต้นสะเดา

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Azadirachta indica A.juss , Melia azadirachta Lian , M.indica Brandis

ชื่อสามัญ : Holytree , Pride of China , Indian Margosa Tree

สะเดาเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเป็นใบรวม มีใบย่อย จัดเรียงแบบขนนกตั้งแต่ ๒-๕ คู่ ใบเล็กยาว ริมใบเป็นใบหยักเล็ก ๆ ดอกสีขาว มีกลิ่นอ่อน ๆ เป็นช่อดอกรวม ซึ่งประกอบด้วยดอกเป็นจำนวนมาก ผลค่อนข้างกลมเป็นรูปไข่โตเท่าปลายนิ้วก้อย

เมื่อสุกมีสีเหลืองอร่ามจัด มีสรรพคุณใช้ทำ
ยาได้ทุกส่วนของต้น

ภาพที่ ๔.๒ ต้นไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๔ ดอกไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี

ดอกไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี คือ ดอกสุพรรณิการ์ หรือมีชื่อพื้นเมืองว่า ฝ้ายคำ มีขึ้นทั่วไปบริเวณเขาสะแกกรัง ตามสาธารณูปโภคไม้ประดับในประเทศไทย ระบุว่า "สุพรรณิการ์" เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อม สูงประมาณ ๓๐ ฟุต ใบเว้าเป็น ๕ แฉก กว้างประมาณ ๖ นิ้ว ยาวประมาณ ๘ นิ้ว ท้องใบมีขนปุย ดอกสีเหลืองสดมี ๕ กลีบ กลีบดอกหยาบขรุขระคล้ายถ้วย ดอกใหญ่กว้างประมาณ ๕ นิ้ว เกสรตัวผู้อยู่กลางดอกมากมาย ออกดอกเกือบตลอดปีจะดกมาก ในราวเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เมษายน สุพรรณิการ์เป็นไม้กลางแจ้งขึ้นได้ในดินแทบทุกชนิด การขยายพันธุ์ใช้วิธีเพาะเมล็ด มีผู้นิยมปลูกสุพรรณิการ์ เป็นไม้ประดับกันอยู่ไม่น้อย เพราะเป็นไม้ให้ดอกสีเหลืองอร่ามตา ยิ่งยามออกดอก ดกจะเห็นเหลืองไปทั้งต้น แม้ได้ต้นก็จะเห็นดอกหล่นเหลืองอยู่ทั่วไปหมด นอกจากจะเป็นไม้ประดับ แล้ว สุพรรณิการ์ยังมีประโยชน์อย่างอื่น เช่น ยางจากต้นสุพรรณิการ์ให้ผลผลิตเป็น "คารายากัม" หรือทางการค้าเรียกว่า "คริสตัลกัม" เป็นก้อนผลึกสีเหลืองอ่อนหรือน้ำตาลอมชมพู ใช้เป็นยาระบาย เป็นส่วนผสมในน้ำยาเช็ดผม เป็นยาทาบำรุงผิว ใช้ในอุตสาหกรรมทอผ้า และการพิมพ์ อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง ผสมไอศกรีมทำให้ขึ้น เนื้อไม้ต้มกับแป้งเป็นอาหาร ใบอ่อนใช้สระผม ดอกแห้งและใบแห้งเป็นยาบำรุงกำลัง

ภาพที่ ๔.๓ ดอกไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๔ ธงประจำจังหวัดอุทัยธานี

เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด ๑๒๐X๑๘๐ ซม. แบ่งเป็นแถบสีตามแนวนอนเท่ากัน ๒ สี คือริ้วธงส่วนบนเป็นสีเหลือง หมายถึง สีประจำพระบรมราชจักรีวงศ์ คือ พระมหากษัตริย์ ริ้วธงส่วนล่างเป็นสีเขียว หมายถึง สีประจำพระบรมราชสมภพ แห่งรัชกาลที่ ๑ คือ วันพุธ ตรงกลางผืนธงเป็นตราประจำจังหวัดอุทัยธานี

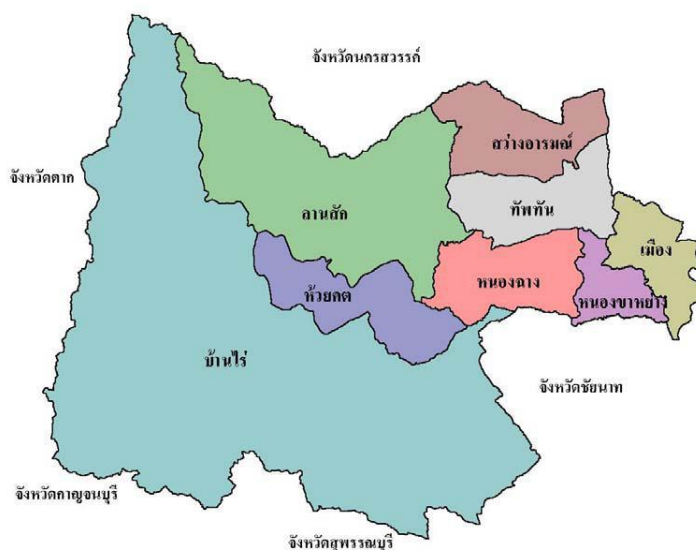

ภาพที่ ๔.๔ ธงประจำจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๑.๕ สถาปณมศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่ทั้งหมด ๖,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔,๒๐๖,๔๐๔ ไร่ พื้นที่ทางการเกษตร ๒,๐๓๔,๒๙๐ ไร่ นอกจากนั้น เป็นพื้นที่ที่มีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครอง เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ ๙ แห่ง วนอุทยาน ๒ แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๑ แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๑ แห่ง อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับกิ่งอำเภอชุมตาบง อำเภอลาดยาว อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ภาพที่ ๔.๕ อาณาเขตของจังหวัดอุทัยธานี

ระยะทางระหว่างอำเภอกับจังหวัด จังหวัดอุทัยธานี แบ่งการปกครองออกเป็น ๘ อำเภอ แต่ละอำเภอมีระยะทางห่างจากจังหวัด/อำเภอเมืองอุทัยธานี ดังนี้

อำเภอหนองขาหย่าง	๑๐	กิโลเมตร
อำเภอทัพทัน	๑๙	กิโลเมตร
อำเภอหนองดาง	๒๒	กิโลเมตร
อำเภอสว่างอารมณ์	๓๓	กิโลเมตร
อำเภอห้วยคต	๔๕	กิโลเมตร
อำเภอลานสัก	๕๔	กิโลเมตร
อำเภอบ้านไร่	๘๐	กิโลเมตร

การเดินทาง สามารถเดินทางไปอุทัยธานีได้หลายเส้นทาง ได้แก่

๑. จากเส้นทางหลวงหมายเลข ๓๒ (สายเอเชีย) ผ่านอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท และแยกเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๓๓ ตรงทางแยกทำน้ำอ้อย บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๒๐๖ ข้ามสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาระยะทางประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ผ่านหน้าโรงพยาบาลเลี้ยวซ้ายเข้าตลาดอุทัยธานีรวมเป็นระยะทางประมาณ ๒๒๒ กิโลเมตร

๒. เริ่มต้นจากทางหลวงหมายเลข ๓๒ เช่นกัน เมื่อถึงประมาณกิโลเมตรที่ ๓๐ (อยู่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๓๔ และจากนั้นเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๐๙ ไปตามเส้นทางข้ามสะพานจังหวัดอ่างทอง จากนั้นมาตามถนนสาย ๓๑๑ ผ่านจังหวัดสิงห์บุรี ผ่านจังหวัดชัยนาทที่อำเภอสรรพยา จากนั้นเลี้ยวเข้าเส้นทางหมายเลข ๓๑๘๓ เข้าจังหวัดอุทัยธานี รวมเป็นระยะทางประมาณ ๒๘๓ กิโลเมตร

๓. เริ่มต้นจากอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔๐ ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี ผ่านอำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท แยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๑๘๓

ผ่านอำเภอวัดสิงห์เข้าเขตจังหวัดอุทัยธานี บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๕ สายมโนรมย์ - อุทัยธานี เลี้ยวซ้ายเข้าตัวจังหวัด รวมระยะทางประมาณ ๒๑๔ กิโลเมตร

๔.๑.๑.๖ สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาลาดเทจากทิศตะวันตกลงมาทางทิศตะวันออก

ทิศตะวันตก เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน และมีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครองเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ๙ แห่ง วนอุทยาน ๒ แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๑ แห่ง และที่สำคัญมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง (อยู่ในเขตจังหวัดอุทัยธานี ประมาณ ๑.๕ ล้านไร่) ซึ่ง UNESCO ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าหายากและใกล้สูญพันธุ์อาศัยอยู่ เช่น ควายป่า วัวแดง กระทิง ช้าง เป็นต้น รวมพื้นที่ป่าและภูเขา ทั้งหมดประมาณ ๒.๒ ล้านไร่เศษ

ตอนกลางของจังหวัด เป็นที่ดอนสลับพื้นที่ราบลักษณะเป็นลูกคลื่น

ทิศตะวันออก เป็นพื้นที่ราบลุ่มที่เกิดจากตะกอนที่แม่น้ำพัดพามาและน้ำหลากท่วมพื้นที่ ทำให้มีความเหมาะสมในการทำการเกษตร เพาะปลูก มีพื้นที่ประมาณ ๒ ล้านไร่เศษจากลักษณะพื้นที่ดังกล่าวทำให้จังหวัดอุทัยธานี ประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำด้านทิศตะวันตก และหากปีใดมีน้ำมากหรือน้ำหลากจะเกิดน้ำท่วมทางด้านทิศตะวันออก เป็นประจำ

๔.๑.๑.๗ สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดอุทัยธานี จัดอยู่ในลักษณะร้อนชื้น คือ มีอากาศร้อนชื้นในช่วงฤดูฝนและแห้งแล้งในช่วงฤดูหนาว โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในฤดูฝน และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว ซึ่งแบ่งฤดูตามระยะเวลาได้ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนจัดช่วงเดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนตุลาคม โดยฝนจะตกด้านทิศตะวันตกมากกว่าด้านทิศตะวันออก เนื่องจากอยู่ในเขตอิทธิพลของมรสุมและดีเปรสชันฝนตกชุกมากที่สุดในเดือนกันยายน

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนมกราคม โดยเดือนธันวาคมอากาศจะหนาวและแห้งแล้งมากที่สุด

๔.๑.๒ ทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี

จากข้อมูลสารานุกรมรายชื่อทรัพยากรท่องเที่ยว ๓ จังหวัด (นครสวรรค์ อุทัยธานี พิจิตร) ที่ได้มาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี นั้นพบว่าแบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าจุดชมวิว ชากพอสซิล ถ้ำ ทะเลสาบ/หนอง/บึง พืชดอกไม้และพืชพันธุ์ น้ำตก พรุ ภูเขา/ธรณี สัตว์น้ำเฉพาะ แม่น้ำ/แก่ง วนอุทยาน ศูนย์วิจัย/สถานียทดลอง ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ สวนรุกขชาติ

อุทยานแห่งชาติ ป่าชายเลน/พรุ/พื้นที่ชุ่มน้ำ หาดทราย/ชายทะเล/หมู่เกาะ น้ำพุร้อน/บ่อน้ำร้อน/ธารน้ำร้อน

ส่วนใหญ่อยู่พื้นที่อำเภอแลนสักมากที่สุด ลักษณะของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นพื้นที่ทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีความโดดเด่น พบในพื้นที่อำเภอแลนสัก มีภูเขาและจุดชมวิวกว้างทัศนียภาพกระจายอยู่ในอำเภอแลนสัก อำเภอบ้านไร่ และอำเภอเมืองอุทัยธานี มีถ้ำที่มีหินงอกหินย้อย อยู่ในอำเภอแลนสักและอำเภอบ้านไร่ น้ำตก พบในพื้นที่อำเภอห้วยคต อำเภอบ้านไร่ และอำเภอแลนสัก แม่น้ำสายหลักของจังหวัดอุทัยธานีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี นอกจากนี้ยังมีน้ำพุร้อนทางธรรมชาติ อยู่ในพื้นที่อำเภอห้วยคต โดยรวมแล้วหลายชนิดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว ยังขาดขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นในหลายแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และค่อนข้างดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดอุทัยธานี ๓ อำเภอ คือ อำเภอแลนสัก อำเภอบ้านไร่ และอำเภอห้วยคต ที่ตั้งของที่ทำการอยู่ในอำเภอแลนสัก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งนั้น เป็นผืนป่าอนุรักษ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ได้รับการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปศึกษาธรรมชาติได้ตามจุดที่ผ่อนปรน ซึ่งนอกจากข้อจำกัดในเรื่องจุดที่อนุญาตให้เข้ามาศึกษาธรรมชาติแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนคนที่เข้ามาและระยะเวลาในการเข้าพักด้วย

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา
ได้แก่กำแพงเมือง/คูเมือง ชุมชนโบราณ โบราณสถาน ประวัติความเป็นมา พระตำหนัก/วัง/พระราชวังพิพิธภณฑ์ ศาสนสถาน ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน อุทยานประวัติศาสตร์

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนาของจังหวัดอุทัยธานี ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอแลนสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๔ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นวัดเก่าแก่โบราณและวัดที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือให้ความสำคัญ พบในอำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอแลนสัก สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองที่ชาวอุทัยธานีเคารพนับถือคือ พระพุทธมงคลศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประดิษฐานอยู่ในวัดสังกัสรัตนคีรี อำเภอเมืองอุทัยธานี พบโบราณสถาน โบราณวัตถุในอำเภอบ้านไร่ และอำเภอเมืองอุทัยธานี นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เก็บเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี อยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา ค่อนข้างดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แก่ วัดจันทารามหรือวัดท่าซุง เป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา ด้านตรงข้ามกับวัดเป็นปูชนียสถานแห่งใหม่ มีบริเวณกว้างขวาง มีพระอุโบสถ อาคารต่างๆที่หลวงพ่อกุญชีสิงดำ พระเถระที่มีชื่อเสียงได้สร้างไว้อย่างวิจิตรงดงาม เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีศาลาหลายหลังใช้เป็นสถานที่ฝึกสมาธิและมีที่พักสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมวิปัสสนา

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่ เชื้อน/อ่างเก็บน้ำ งานประเพณี จุดผ่านแดน ตลาดนัด/ตลาดสด ไร่/สวนเกษตร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์หัตถกรรม สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์/ศูนย์ฝึกสัตว์ สวนสาธารณะ/สวนหย่อม หมู่บ้าน เหมือง

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัด อุทัยธานี อำเภอลานสัก ค่อนข้างโดดเด่น มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอ เมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๘ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา งานที่แสดงความเคารพนับถือ ต่อบุคคลที่สำคัญ งานรำลึกวันสำคัญของสถานที่ งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดกันมา รวมทั้งงานกาชาดและของดีเมืองอุทัย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแพชาวเขา ชาวชุมชนในพื้นที่ที่เรียบง่าย มีกิจกรรมหรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นประโยชน์ในการพักผ่อนรวมทั้ง ศึกษาเรียนรู้ จำพวก อ่างเก็บน้ำ สวนพฤกษศาสตร์ สวนป่า และศูนย์ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ งานประเพณีตักบาตรเทโว วัดสังกัสรัตนคีรี ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (ตุลาคม) ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญในวันออกพรรษาของจังหวัดอุทัยธานีพระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาในอำเภอเมืองอุทัยธานีจะเดินลงบันไดเป็นแถวจากยอดเขาสะแกกรังมารับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนที่ลานวัด นับเป็นงานประเพณีที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุกปี และกิจกรรมทำบุญงานเดือนสามสืบสานประเพณีชาวอุไทย ของอำเภอหนองฉาง

ซึ่งจังหวัดอุทัยธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้น ๖๙ แห่ง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ จำนวน ๓๐ แห่ง ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา จำนวน ๒๓ แห่ง ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม จำนวน ๑๖ แห่ง ดังแสดงรายชื่อสถานที่ตามประเภทและแสดงอำเภอที่ตั้ง ในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ทรัพยากรท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	สถานที่	อำเภอ
ทรัพยากรท่องเที่ยว	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง	ลานสัก
ประเภทธรรมชาติ	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าประทุน	ลานสัก
	จุดชมวิว เขาหินแดง	ลานสัก
	ถ้ำเกร็ดดาว	บ้านไร่
	ถ้ำน้ำพุเขากวางทอง	หนองฉาง
	ถ้ำพนาสวรรค์	ลานสัก
	หุบป่าตาด (UNSEEN)	ลานสัก
	ถ้ำเขาวง	บ้านไร่

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	สถานที่	อำเภอ
	ถ้ำเขาม้องชัย	ลานสัก
	บึงทับแต้	หนองขาหย่าง
	น้ำตกไซเบอร์หรือน้ำตกหินลาด	ห้วยคต
	น้ำตกอีซ่า	ห้วยคต
	น้ำตกผาร่มเย็น	บ้านไร่
	เขาม้องชัย	ลานสัก
	เขาปฐวี	ทัพทัน
	เขาปลาร้า	ลานสัก
	เขาผาแรต	ลานสัก
	เขาพระยาพายเรือ	ลานสัก
	เขาพุกหวาย	บ้านไร่
	เขาวง	บ้านไร่
	เขาสะแกกรัง (เขาแก้ว)	เมือง
	เขาตะพาน	บ้านไร่
	เขากวางทองไฟเขียว	สว่างอารมณ์
	เขาหินเทิน	ลานสัก
	เขาหินแดง	ลานสัก
	เกาะเทโพ	เมือง
	ลำน้ำสะแกกรัง	เมือง
	วนอุทยานถ้ำเขาวง	บ้านไร่
	ป่าสักธรรมชาติ	ลานสัก
	น้ำพุร้อนบ้านสมอทอง	ห้วยคต
ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภท	เมืองโบราณบึงคอกช้าง	สว่างอารมณ์
ประวัติศาสตร์โบราณวัตถุสถาน	คูเมืองการุ้ง	บ้านไร่
และศาสนา	ชุมชนโบราณสะแกกรัง	เมือง
	พระแสงดาบสัตยตราวุธประจำเมืองอุทัยธานี	เมือง
	เมืองโบราณการุ้ง	บ้านไร่
	เมืองโบราณบ้านคูเมือง	หนองขาหย่าง
	เมืองโบราณบ้านไต้หรือบ้านไต้	เมือง
	เมืองอุทัยธานีเก่า	หนองฉาง
	พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	เมือง
	เขาสะแกกรัง	เมือง
	วัดเขาวงพระมหจรรย์	บ้านไร่
	วัดจันทาราม(วัดท่าซุง)	เมือง

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ประเภทแหล่งท่องเที่ยว	สถานที่	อำเภอ
ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภท ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม	วัดถ้ำเขาตะพาน	บ้านไร่
	วัดถ้ำเขาวง	บ้านไร่
	วัดทัพทัน	ทัพทัน
	วัดธรรมโฆษหรือวัดโรงโค	เมือง
	วัดมณีสถิตย์กปิฐาราม	เมือง
	วัดสังกัสรัตนคีรี	เมือง
	วัดหนองขุนชาติ	หนองฉาง
	วัดหนองพลวง	หนองขาหย่าง
	วัดอุโบสถาราม(วัดโบสถ์)	เมือง
	หลวงพ่อโตวัดผาทั้ง(วัดผาทั้ง)	บ้านไร่
	เขื่อนทับเสลา	ลานสัก
	เขื่อนวังร่มเกล้า	เมือง
	งานตักบาตรเทโว วัดสังกัสรัตนคีรี	เมือง
	งานวันพระชนกจักรี	เมือง
	งานมรดกโลก	ลานสัก
	ตลาดโบราณสะแกกรัง	เมือง
	สวนป่าห้วยระบำ	ลานสัก
	เกาะเทโพ	เมือง
	ฮกแซต้ง	เมือง
	ชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง	เมือง
	บ้านนาตาโพ	บ้านไร่
	ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขاب้านอีมาด-อีทราย	บ้านไร่
	ศูนย์การแสดงและสาธิตการทอผ้าพื้นเมือง (กลุ่มทอผ้าไพจิต)	บ้านไร่
	ศูนย์ทอผ้าพื้นเมืองลายโบราณผาทั้ง	บ้านไร่
	แหล่งทอผ้าพื้นเมืองบ้านโคกหม้อ	ทัพทัน
	สวนพฤกษศาสตร์	บ้านไร่

๔.๑.๓ ผลการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี

ทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา ทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม และทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในจังหวัดอุทัยธานี พบว่าจังหวัดอุทัยธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทต่างๆ กระจายอยู่ในทุกอำเภอที่ทำการศึกษ ได้แก่ อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ อำเภอลานสัก และอำเภอห้วยคต จากข้อมูลหัตถ์ภูมิและการสำรวจภาคสนามด้วยแบบตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวศึกษาลักษณะ ความโดดเด่น ที่ตั้งและการเข้าถึง ของทรัพยากรท่องเที่ยวแต่ละประเภท โดยมีรายละเอียดผลการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวแต่ละประเภทดังนี้

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า จุดชมวิว ซากฟอสซิล ถ้ำ ทะเลสาบ/หนอง/บึง พืชดอกไม้และพืชพันธุ์ น้ำตก พรุ ภูเขา/ธรณีสัณฐาน เฉพาะ แม่น้ำ/แก่ง วนอุทยาน ศูนย์วิจัย/สถานีทดลอง ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ สวนรุกขชาติ อุทยานแห่งชาติ ป่าชายเลน/พรุ/พื้นที่ชุ่มน้ำ หาดทราย/ชายทะเล/หมู่เกาะ น้ำพุร้อน/บ่อน้ำร้อน/ธารน้ำร้อน

ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอลานสักมากที่สุด ลักษณะของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นพื้นที่ทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีความโดดเด่น พบในพื้นที่อำเภอลานสัก มีภูเขาและจุดชมวิวทิวทัศน์พบกระจายอยู่ในอำเภอลานสัก อำเภอบ้านไร่ และอำเภอเมืองอุทัยธานี มีถ้ำที่มีหินงอกหินย้อย อยู่ในอำเภอลานสักและอำเภอบ้านไร่ น้ำตก พบในพื้นที่อำเภอห้วยคต อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก แม่น้ำสายหลักของจังหวัดอุทัยธานีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี นอกจากนี้ยังมีน้ำพุร้อนทางธรรมชาติ อยู่ในพื้นที่อำเภอห้วยคต โดยรวมแล้วหลายชนิดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว ยังขาดขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นในหลายแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และค่อนข้างดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดอุทัยธานี ๓ อำเภอ คือ อำเภอลานสัก อำเภอบ้านไร่ และอำเภอห้วยคต ที่ตั้งของที่ทำกรอยู่ในอำเภอลานสัก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งนั้น เป็นผืนป่าอนุรักษ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ได้รับการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปศึกษาธรรมชาติได้ตามจุดที่ผ่อนปรน ซึ่งนอกจากข้อจำกัดในเรื่องจุดที่อนุญาตให้เข้ามาศึกษาธรรมชาติแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนคนที่เข้ามาและระยะเวลาในการเข้าพักด้วย

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา ได้แก่ กำแพงเมือง/คูเมือง ชุมชนโบราณ โบราณสถาน ประวัติความเป็นมา พระตำหนัก/วัง/พระราชวัง พิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน อุทยานประวัติศาสตร์

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนาของจังหวัดอุทัยธานี ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๔ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นวัดเก่าแก่โบราณและวัดที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือให้ความสำคัญ พบในอำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก สิ่งศักดิ์สิทธิ์

คูบ้านคูเมืองที่ชาวอุทัยธานีเคารพนับถือคือ พระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประดิษฐานอยู่ในวัดสังกัสรัตนคีรี อำเภอเมืองอุทัยธานี พบโบราณสถาน โบราณวัตถุในอำเภอบ้านไร่ และอำเภอเมืองอุทัยธานี นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เก็บเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี อยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา ค่อนข้างดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ วัดจันทารามหรือวัดท่าซุง เป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา ด้านตรงข้ามกับวัดเป็นปูชนียสถานแห่งใหม่ มีบริเวณกว้างขวาง มีพระอุโบสถ อาคารต่างๆที่หลวงพ่อกุญชีสิงดำ พระเถระที่มีชื่อเสียงได้สร้างไว้อย่างวิจิตรงดงาม เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีศาลาหลายหลังใช้เป็นสถานที่ฝึกสมาธิและมีที่พักสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมวิปัสสนา

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่ เชื้อน/อ่างเก็บน้ำ งานประเพณี จุดผ่านแดน ตลาดนัด/ตลาดสด ไร่/สวนเกษตร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์หัตถกรรม สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์/ศูนย์ฝึกสัตว์ สวนสาธารณะ/สวนหย่อม หมู่บ้าน เมือง

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี อำเภอลานสัก ค่อนข้างโดดเด่น มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๘ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา งานที่แสดงความเคารพนับถือต่อปูชนียบุคคลที่สำคัญ งานรำลึกวันสำคัญของสถานที่ งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดกันมา รวมทั้งงานกาชาดและของดีเมืองอุทัย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแพชาวเขา ชาวชุมชนในพื้นที่ที่เรียบง่าย มีกิจกรรมหรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นประโยชน์ในการพักผ่อนรวมทั้งศึกษาเรียนรู้ จำพวก อ่างเก็บน้ำ สวนพฤกษศาสตร์ สวนป่า และศูนย์ทอผ้าที่มีชื่อเสียง ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ งานประเพณีตักบาตรเทโว วัดสังกัสรัตนคีรี ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (ตุลาคม) ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญในวันออกพรรษาของจังหวัดอุทัยธานีพระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาในอำเภอเมืองอุทัยธานีจะเดินลงบันไดเป็นแถวจากยอดเขาสะแกกรังมารับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนที่ลานวัด นับเป็นงานประเพณีที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุกปี

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ทรัพยากรจำพวกที่พัก ร้านอาหาร ร้านของฝากของที่ระลึก และการคมนาคมขนส่ง

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ของจังหวัดอุทัยธานี นั้น ด้านที่พัก มีหลายรูปแบบ ทั้งโรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ส่วนใหญ่ที่พักระหว่างอยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี รองลงมาอยู่ในอำเภอบ้านไร่ ในส่วนของอำเภอลานสักและห้วยคตนั้น ที่พักยังคงมีอยู่น้อยคุณภาพของที่พักรวมขึ้นอยู่กัราคาของที่พักร มีให้เลือกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งราคาในระดับขั้นต่ำ ราคาปานกลาง และราคาสูง ซึ่งมีความแตกต่างในคุณภาพและราคาค่อนข้างมาก โดยที่พักแรมที่ค่อนข้างมีคุณภาพมักจะมีราคาสูงมากด้วยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ด้านอาหาร มีให้เลือกหลากหลาย ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี ในอำเภออื่นๆร้านอาหารยังคงมีอยู่น้อย ลักษณะ

อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารตามสั่ง จำพวกปลาแม่น้ำ ปลาแรด จะพบในหลายๆร้าน ด้านของฝากของที่ระลึก เป็นจำพวกอาหารและขนม ที่ขึ้นชื่อคือ ขนมปังสังขยาข้าวกึ่งกรอบ ข้าวเกรียบปลากราย มีผลิตภัณฑ์มีดสวยงามและกรรไกรตัดแต่งกิ่งไม้ที่เป็นงานฝีมือของชาวบ้าน มีyalมจินสูตรโบราณ ซึ่งร้านของฝากของที่ระลึกส่วนใหญ่พบในอำเภอเมืองอุทัยธานี มีผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายผ้าทอพื้นเมืองที่มีมากในอำเภอบ้านไร่ นอกจากนี้ยังมีชุดเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้ที่พบในอำเภอลานสัก ไม่พบร้านของฝากของที่ระลึกในอำเภอห้วยคต ด้านการคมนาคมขนส่ง มีเส้นทางติดต่อภายในจังหวัดและติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงรวมทั้งกรุงเทพฯ ได้อย่างสะดวก มีการขนส่งเฉพาะทางรถ มีรถบริการระหว่างจังหวัดอุทัยธานีและกรุงเทพฯ ที่เป็นทั้งรถโดยสารปรับอากาศและรถตู้ รถโดยสารปรับอากาศจะมีรอบเดินรถที่แน่นอนตามกำหนดรอบเวลาในแต่ละวัน รถตู้ มีช่วงเวลาที่กำหนดแต่การเดินรถขึ้นอยู่กับจำนวนคนที่ขึ้นไม่มีระยะห่างระหว่างรอบเดินรถ มีรถบริการระหว่างอำเภอกับตัวจังหวัด แต่ละอำเภอจะมีรอบเดินรถที่แน่นอนตามกำหนดรอบเวลาในแต่ละวัน ในส่วนของการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆยังไม่สะดวกเนื่องจากหลายสถานที่ท่องเที่ยว ไม่มีรถโดยสารประจำทางที่เข้าถึง

ตารางที่ ๔.๒ ผลการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑. เขาสะแกกรัง	เมืองอุทัยธานี	จากเมืองอุทัยธานีใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๒๒๐ เป็นระยะทาง ๔ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวบริเวณสนามกีฬาจังหวัดไปตามทางขึ้นสู่ยอดเขา หรือจากบริเวณลานวัดสังกัสรัตนคีรีมีบันไดขึ้นสู่ยอดเขาสะแกกรัง	จากบนยอดเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์เมืองอุทัยธานีได้กว้างขวางเป็นที่ตั้งของมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ด้านหน้ามีระฆังใบใหญ่ ถือกันว่าเป็นระฆังศักดิ์สิทธิ์ใกล้เคียงกับมณฑปบนยอดเขาสะแกกรังมีพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนาถ แห่งรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงได้สถาปนาพระอัฐิพระบิดาเป็นสมเด็จพระชนกาธิบดี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๘ เลยพระราชานุสาวรีย์ไปทางป่าหลังเขา ประมาณ ๒๐๐ เมตร จะพบหมุดแผนที่โลก สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕
๒. ลำน้ำสะแกกรัง	เมืองอุทัยธานี	อยู่ตรงตลาดสดเทศบาลเมืองอุทัยธานี	ไหลผ่านตัวจังหวัดอุทัยธานี บริเวณสองฝั่งแม่น้ำมีเรือนแพอยู่เรียงราย ฝั่งแม่น้ำด้านตะวันตกมีอาคารบ้านเรือนอยู่หนาแน่นและเป็นตลาดใหญ่ ของที่ขายนั้นส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูกเองทำเอง ส่วนฝั่งแม่น้ำด้านตะวันออกเป็นเกาะเทโพ มีสวนผลไม้ และป่าไผ่ตามธรรมชาติ ลำ น้ำ สะแกกรังจัดเป็นลำ น้ำ คูบ้านคูเมืองจังหวัดอุทัยธานี

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๓.เกาะเทโพ	เมือง อุทัยธานี	ต.เกาะเทโพ จากตลาดสดเทศบาล ข้ามสะพานไปยังวัดอุโปสถาราม ก็จะเป็นพื้นที่ของเกาะเทโพ	เดิมเป็นแหลมยื่นออกมาคั่นระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งมาบรรจบกันทางทิศใต้ของแหลม แต่มีการขุดคลองเชื่อมทางเหนือในภายหลัง เพื่อให้แม่น้ำเจ้าพระยามาหนุนแม่น้ำสะแกกรังในยามน้ำแล้ง แหลมนี้จึงกลายเป็นเกาะเทโพซึ่งเป็นจุดที่น่าสนใจสำหรับผู้ชอบปั่นจักรยานท่องเที่ยว การเดินทางบนเกาะเทโพ บรรยากาศสองข้างจะเป็นป่าไผ่ ไร่ข้าวโพดและทุ่งนาให้บรรยากาศที่สงบร่มรื่น
๔.วนอุทยาน ถ้ำเขาวง (ถ้ำพุหวาย)	บ้านไร่	จากอำเภอบ้านไร่ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๐๑๑ สายบ้านไร่-พุบอน ผ่านโค้งศาลเจ้าพ่อเขารัก จนกระทั่งถึงทางแยกที่มีป้ายบ้านอิหลูบ-บ้านเขาพุเคย เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ ๖ กิโลเมตร ผ่านทางเข้าวัดถ้ำเขาวงมาอีก ๓ กิโลเมตร จะถึงทางเข้าวนอุทยานถ้ำเขาวงหรือถ้ำพุหวาย	เป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตกติดกับอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี สภาพโดยทั่วไปเป็นภูเขาหินปูนสูงชันสลับซับซ้อน มีความลาดชันมากกว่า ๓๕ เปอร์เซ็นต์ มีสถานที่ที่น่าสนใจโดดเด่นคือ เขาพุหวายหรือถ้ำพุหวาย เป็นถ้ำขนาดใหญ่ ภายในถ้ำกว้างขวาง มีหินงอกหินย้อย เช่น รูปเจดีย์ อ่างน้ำ ทางเข้าถ้ำอยู่บนไหล่เขาต้องเดินขึ้นไป อากาศถ่ายเทได้สะดวกมีโพรงทะลุถึงด้านตรงข้ามของภูเขา มีค้างคาวอาศัยอยู่ ๘ ชนิดสามารถเดินได้เองหรือติดต่อกันนำทางได้ บริเวณปากถ้ำ ใช้เวลาเดินประมาณ ๑ ชั่วโมง ทางด้านหลังของถ้ำพุหวาย มี ถ้ำเทพมาลี หรือ ถ้ำพญานาค เป็นถ้ำขนาดเล็กค่อนข้างลึกมีความสวยงามตามธรรมชาติของหินงอกหินย้อย ยอดเขาพุหวาย สูง ๗๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล สามารถมองเห็นทัศนียภาพที่กว้างไกลอย่างสวยงามบนสันเขาเป็นป่าเต็งรังที่ค่อนข้างสมบูรณ์
๕.น้ำตกผา ร่มเย็น	บ้านไร่	อยู่บ้านใหม่ร่มเย็น จากอำเภอบ้านไร่ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๐๑๑ สายบ้านไร่-พุบอน จนกระทั่งถึงทางเข้าบ้านใหม่	เป็นน้ำตกหินปูนขนาดเล็กตั้งอยู่บนหน้าผา สามารถมองเห็นได้จากริมถนน เป็นสายน้ำสีขาวทิ้งตัวลงมาในป่าที่บึงอยู่เบื้องล่างผ่านหน้าผาหินที่มีมอสสีเขียวเกาะอยู่ ประกอบกับพื้นที่เป็นป่ารกครึ้ม บริเวณน้ำตกโดยรอบไม่เหมาะแก่การเล่นน้ำเนื่องจากธารมีขนาดเล็ก แต่บริเวณโดยรอบน้ำตกบรรยากาศร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ใหญ่ร่มครึ้ม ทำให้คนที่ได้ยืนชมมีความรู้สึกชุ่มฉ่ำเย็นตามไป

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๖. ถ้ำเกร็ดดาว	บ้านไร่	ร่มเย็น เลี้ยวขวาเข้าไปประมาณ ๒ กิโลเมตร จากนั้นเดินเท้าเข้าสู่ป่าอีก ๔๐๐ เมตร หมู่ ๔ ต.แก่งมะกรูด จากอำเภอบ้านไร่ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๓๐๑๑ สายบ้านไร่-พุนอน ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร สุดถนนลาดยางแล้วไปตามถนนลูกรังอีก ๒ กิโลเมตร เลี้ยวจากศูนย์วัฒนธรรมบ้านอีมาด-อีทรายไปประมาณ ๑ กิโลเมตร จะมีทางเดินเท้าไปถ้ำเกร็ดดาวได้	ด้วย บริเวณโดยรอบยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก จากปากถ้ำจะมีบันไดไม้ไผ่ทอดยาวลงไปในถ้ำ เป็นถ้ำที่มีขนาดใหญ่ ในถ้ำมีแท่งหินขนาดใหญ่ เมื่อถูกแสงจะเป็นประกาย เพดานถ้ำเต็มไปด้วยค้างคาว และชาวบ้านได้อาศัยขี่ค้างคาวไปทำปุ๋ยใส่ไรนา
๗. น้ำตกตาดาว	บ้านไร่	เลี้ยวจากปากทางเข้าถ้ำเกร็ดดาวไปเล็กน้อย ฝั่งตรงข้ามเป็นทางเข้าน้ำตกตาดาว	เป็นน้ำตกที่ไหลผ่านโขดหินลงมา ๙ ชั้น บริเวณโดยรอบเป็นป่าสมบูรณ์
๘. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	ลานสัก	อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๐๒ กิโลเมตร ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๓๓	จัดเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดอุทัยธานีเนื่องจากการจดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO)ระหว่างวันที่ ๙-๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๔ ห้วยขาแข้งมีพื้นที่ครอบคลุม ๖ อำเภอ ๓ จังหวัด คือ อำเภอบ้านไร่ อำเภอลานสัก อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
		สายอุทัยธานี-หนองฉาง จากนั้นใช้ทางหลวง หมายเลข ๓๔๓๘ สายหนองฉาง-ลานสัก ถึงหลักกิโลเมตรที่ ๕๓-๕๔ เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ ๑๕ กิโลเมตร จะถึงที่ทำการเขต ด่านตรวจเขาหินแดง ซึ่งตั้งอยู่ ริมห้วยทับเสลา จากที่ทำการ เขตฯ สามารถเดินทางด้วย รถยนต์ต่อไปยังหน่วยพิทักษ์ ป่ากะปุกกะเปียง ระยะทาง ๑๔ กิโลเมตร และ สถานีวิจัย เขานางรำ ระยะทาง ๑๗ กิโลเมตร	อำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก มีพื้นที่ ๓,๖๐๙,๓๗๕ ไร่ โดยมีการรวมพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเข้ามด้วยทำให้ เป็นผืนป่าอนุรักษ์ต่อเนื่องที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียง ใต้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งซึ่งได้กลายเป็นมรดกโลกและเป็นที่ยึดของคันทัวไป เปิดจุด ผ่อนปรนทั้งหมด ๓ จุด ให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปศึกษาธรรมชาติ ได้แก่ ๑.บริเวณสำนักงานเขต รักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ๒.บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าไซเบอร์ ๓. บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยแม่ ดี ในส่วนบริเวณที่ทำการเขตฯมี รูปปั้นคุณสืบ นาคะเสถียร อาคารอนุสรณ์สถานสืบ นาคะเสถียร ซึ่งมีการจัดนิทรรศการคุณสืบไว้ บ้านพักคุณสืบ และเส้นทางศึกษาธรรมชาติเขาหินแดง มีความ ยาวประมาณ ๖ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินประมาณ ๔ ชั่วโมง
๙. เขาปลาร้า	ลานสัก	จากตัวเมืองใช้ทางหลวง หมายเลข ๓๓๓ ผ่านอำเภอ หนองฉาง จากนั้นใช้ทางหลวง หมายเลข ๓๔๓๘ สายหนอง	นอกจากข้อจำกัดในเรื่องจุดที่อนุญาตให้เข้ามาศึกษาธรรมชาติแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวน คนที่เข้ามา และระยะเวลาในการเข้าพักด้วย เขาปลาร้ามีขนาดใหญ่ สูงชันมาประมาณ ๕๔๘ เมตร สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ต้องเดินเท้าและ ปีนเขา ระยะทางประมาณ ๑.๓ กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงจะถึงยอดเขาและแลเห็น ภูมิประเทศที่สวยงาม ข้างบนเป็นที่ราบขนาดใหญ่และมีป่าไม้ มะค่า หน้าผาด้านตะวันตกที่ระดับ ความสูง ๓๒๐ เมตร พบภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์อายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปี ภาพมีทั้งหมด

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑๐. หุบป่าตาด	ลานสัก	ฉาง-ลานสัก อีกประมาณ ๒๑.๕ กิโลเมตร จะเห็นเทือกเขาปลาร้าอยู่ซ้ายมือ แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามทางลาดยางอีก ประมาณ ๗.๕ กิโลเมตร การขึ้นสู่ยอดเขาต้องมีเจ้าหน้าที่นำขึ้นไปเท่านั้น ติดต่อล่วงหน้า ๑ วัน ก่อนการเดินทาง	๔๐ ภาพ แสดงให้เห็นสภาพชีวิตสังคมของคนยุคโบราณ
๑๑. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำ	ลานสัก	หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าอ้อ เข้าทางเดียวกับเขาปลาร้า อยู่ก่อนถึงเขาปลาร้า ประมาณ ๑ กิโลเมตร	กรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพราะ มีสภาพทางภูมิศาสตร์แปลกและมีพันธุ์ไม้หายาก เช่น เต่าร้าง เปล้า คัดคั่วเล็ก เป็นต้น อยู่ในความดูแลของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาประทุน ทางเดินเข้าหุบเขาป่าตาดมีตสนิทแต่เดินไม่นานจะถึงปล่องขนาดใหญ่ที่แสงส่องลงมาและจะพบป่าตาดให้ความรู้สึกเหมือนว่าได้มาอยู่ในโลกยุคดึกดำบรรพ์ ลักษณะคล้ายป่าดงดิบความชุ่มชื้นสูง มีความร่มรื่นเหมาะ แก่การเดินทางชมธรรมชาติระยะทางเดินไป-กลับ ๗๐๐ เมตร ใช้เวลาประมาณ ๓๐ นาทีจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว Unseen Thailand ชนิดหนึ่ง
๑๑. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำประทุน	ลานสัก	หมู่ ๑ ต. ป่าอ้อ เดินทางโดยถนนสายอุทัยธานี-หนองฉาง ถึงทางแยกไป อำเภอลานสัก อำเภอบ้านไร่ จากทางแยก	เนื้อที่ทั้งหมด จำนวน ๑๓,๐๕๒ ไร่ ประกอบด้วยภูเขาจำนวน ๖ ลูก คือ เขาปลาร้า เขาฮ่องชัย เขาห้วยโคก เขาน้อย เขาบวราร และเขาน้ำโจนประกาศให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำประทุน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นภูเขาหินปูนพื้นที่โดยรอบของภูเขามีหน้าผาสูงชัน มีโพรงถ้ำสวยงามตาม

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑๒. เขาช้องชัย	ลานสัก	ตั้งกล่าวเดิน ทางอีก ๓ กิโลเมตรจะถึงทางแยกไปอำเภอลานสัก เลี้ยวขวาแยกไปลานสักเป็น ระยะทางประมาณ ๒๗ กิโลเมตร จะถึงเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้าประทุน	ธรรมชาติ แต่ละถ้ำ มีความสวยงามด้วยหินงอกหินย้อยนอกจากนั้นยังมีภาพเขียนสีประวัติศาสตร์ที่สื่อถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนสมัยโบราณ(เขาปลาร้า)บริเวณที่ทำการเขตฯ มีบ้านพักรับรองนักท่องเที่ยว บรรยายาการธรรมชาติติดดูเขาสามารถติดต่อขอเข้าพักได้
		ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๕๒.๔ กิโลเมตรจากอำเภอเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๓๓ ผ่านอำเภอหนองฉางจากนั้นใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๔๓๘ สายหนองฉาง-ลานสัก และก่อนถึงอำเภอลานสักประมาณ ๒ กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายมือเข้าโรงเรียนลานสักวิทยา และไปอีกประมาณ ๕๐๐ เมตรจะถึงเขาช้องชัย	มีความสูงประมาณ ๓๕๓ เมตร ทางด้านหน้าของเขาช้องชัยเป็นถ้ำตื้น กว้างเหมือนอุโมงค์ใหญ่ เข้าใจว่าเดิมมีมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์อาศัยอยู่เพราะพบเครื่องมือหิน และเศษภาชนะดินเผาภายในถ้ำมีฝูงค้างคาวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในเวลาเย็นจะเห็นฝูงค้างคาวบินออกมาหากิน นานนับชั่วโมง และถ้าปีนหน้าผาสูงไปจะพบโพรงถ้ำอีกหลายถ้ำอยู่ทาง
ด้านบน มีถ้ำพรสวรรค์ ถ้ำน้ำทิพย์ ถ้ำธงชัย ถ้ำมหาสมบัติ ถ้ำเปิด และถ้ำลม (ปัจจุบันจากช่วงที่ทำการสำรวจ(มีนาคม ๒๕๕๒) บริเวณตัวถ้ำเขาช้องชัยถูกปิด ไม่สามารถเข้าชมได้เนื่องจากมีแมลงมีพิษจำพวกเห็บ รื่น ไร จำนวนมาก แต่สามารถยืนชมค้างคาวจำนวนมากบินเข้าถ้ำได้ใน			

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑๓. เขาผาแรด	ลานสัก	อยู่ที่ตำบลลานสัก ห่างจากด้านหลังที่ว่าการอำเภอลานสัก ประมาณ ๗.๕ กิโลเมตร	ช่วงเวลาเย็น) เป็นเขาสูงเล็ก ๆ มีความสูงประมาณ ๓๗๖ เมตร ภายในเขาถ้ำนี้เป็นที่ตั้งของถ้ำซึ่งมีหินงอกหินย้อย พร้อมทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว และมีสำนักสงฆ์อยู่ใกล้เชิงเขา
๑๔. เขาพระยาพายุเรือ	ลานสัก	อยู่ที่ตำบลลานสักห่างจากอำเภอมือง ๕๙ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๓๔๓๘ สายหนองฉาง-ลานสัก ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๒๙-๓๐ แยกขวาเข้าที่ว่าการอำเภอลานสัก และเข้าทางลูกรังไปอีก ๔ กิโลเมตร ถึงเชิงเขาแล้วเดินขึ้นสู่ปากถ้ำอีกประมาณ ๑๕๐ เมตร	เป็นเขาสูงเล็ก สูง ๒๕๗ เมตร เมื่อมองจากระยะไกลจะแลดูคล้ายเรือสำเภาลำหนึ่ง บนยอดเขามีจุดชมวิวทัศนียภาพในประกอบด้วยถ้ำเล็กเชื่อมต่อกัน ได้แก่ ถ้ำแก้ว ถ้ำสีชมพู ถ้ำทองพระโรง ถ้ำอ่างน้ำมนต์ ถ้ำพุทธสถาน ภายในถ้ำซับซ้อนมากจึงต้องมีป้ายบอกทางและมีไฟฟ้าเพื่อความสะดวกในการเที่ยวชมความงามของหินงอกหินย้อย ตอนบนของถ้ำมีพระนอนขนาดใหญ่ ส่วนทางเข้าถ้ำต่าง ๆ มีทางเข้าทางเดียว ซึ่งเป็นทางลัดถึงข้างล่าง มีบันไดลงไปได้ถึงกันถ้ำ
๑๕. น้ำตกวังไผ่ (น้ำตกวังไผ่เต่า)	ลานสัก	ออกจากตัวอำเภอลานสักแล้วเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๔๓๘ ไปจนถึงแยกอ่างเก็บน้ำทับเสลา ให้เลี้ยวซ้ายเข้าไป หากสังเกตก่อนเลี้ยวเข้ามาจะเห็นป้อม	น้ำตกวังไผ่มีต้นน้ำมาจากยอดเขาซึ่งบริเวณน้ำตกชั้นต่างๆ ที่ลดหลั่นกันสวยงามตามธรรมชาติ พื้นที่ตัวน้ำตกไม่กว้างขวางราว ๕-๖ เมตร แต่ความสูงนั้น ๒๐ กว่าเมตร มีสัตว์ป่าหลากหลายชนิดจำพวก ชะนี ค่างเทา ค่างแว่น ลิง ที่บริเวณน้ำตก น้ำตกแห่งนี้อยู่แนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง แต่อยู่ในช่วงรอบนอก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
		ของจุดพักสายตรวจจะบำอยู่ทางขวามือเลี้ยวเข้ามาแล้วไปตามทาง ผ่านโรงเรียนห้วยเป่ล้าไปจนเจอสองแยกให้เลี้ยวซ้ายไปแล้วตรงไปจนถึงทางแยก ให้ตรงไปแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามพื้นบริเวณของอ่างทับเสลา เจอทางแยกสองทางเลี้ยวขวาไปสวนป่าระบำเส้นทางจะขรุขระเป็นทางลูกรัง ไปเรื่อย ๆ เจอทางบังคับให้เลี้ยวซ้าย ยังคงเป็นดินลูกรังให้ตรงไปตามป้ายที่ไปหน่วยพิทักษ์ป่าวังไผ่อีก ๘ กิโลเมตร	
๑๖.ลานหิน เทิน	ลานสัก	จากที่ว่าการอำเภอลานสักใช้เส้นทางสู่อำเภอหนองฉาง (๓๔๓๘) ถึงแยกเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนลานสัก-สว่างอารมณ์ ถึงกิโลเมตรที่ ๙ เลี้ยวซ้าย	ลานหินเทินเป็นภูเขาหินแกรนิต มีพื้นที่ทั้งหมด ๓๖ ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของที่ว่าการอำเภอแลนสัก ในพื้นที่ของลานหินเทินมีต้นสักทองขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น บริเวณรอบจะเป็นไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลังของชาวบู่กระเชอร์ ด้านทิศเหนือของลานหินเทินไม่ไกลกันนัก เป็นที่ตั้งของเขามาแรต ความแปลกของลานหินเทิน อยู่ที่ก้อน

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
		ตามเส้นทางเข้าหมู่บ้านบุงกระเซอร์ เป็นถนนลูกรังตรงไปประมาณ ๖ กิโลเมตรแล้วเลี้ยวขวาตรงไปประมาณ ๖๐๐ เมตร ถึงลานหินเห็นเส้นทางโดยรอบยังไม่สะดวกนัก	
๑๗. น้ำพุร้อนบ้านสมอทอง	ห้วยคต	บ้านสมอทอง ตำบลคอกควาย ในโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยขุนแก้วสามารถเดินทางจากอำเภอหนองฉาง	เป็นน้ำพุร้อนธรรมชาติขนาดเล็กที่ผุดขึ้นมาผิวดิน เป็นน้ำใสและมีกลิ่นกำมะถันอุณหภูมิความร้อนขนาดต้มไข่สุกภายใน ๕ นาที ไหลผ่านช่องเขาไปรวมกับน้ำในลำห้วยคอกควาย ปัจจุบันได้รับการปรับปรุงให้เป็นบ่อน้ำพุร้อน เป็นจุดชมทิวทัศน์ และเป็นจุดชมพระอาทิตย์ตก
๑๘. น้ำตกไซเบอร์	ห้วยคต	อยู่ที่ตำบลคอกควาย อยู่ห่างจากจังหวัด ๘๖ กิโลเมตรจากทางหลวงหมายเลข ๓๒๘๒ หลักกิโลเมตรที่ ๓๐ เลี้ยวเข้าไป ประมาณ ๗ กิโลเมตร เดินทางเข้าเป็นทางลูกรังและมีหินคมตลอดเส้นทางรวมทั้งต้องผ่านธารน้ำหลายจุด หน้า	น้ำตกนี้เกิดจากลำห้วยล่อยจ้อยที่ไหลมาจากภูเขาสูงของ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ทำให้เกิดน้ำตกขึ้นเป็นระยะ ๆ หลายชั้น น้ำตกส่วนที่อยู่ตอนบน เรียกว่า น้ำตกล่อยจ้อย บางแห่งตกจากที่สูงปะทะกับก้อนหินใหญ่ เรียกว่า น้ำตกหินลาดข้างล่างเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่รับน้ำตกซึ่งลงมาไม่ขาดสาย มีน้ำมากในเดือนกันยายน-ต้นเดือนพฤศจิกายน ลำห้วยล่อยจ้อย จะไหลไปรวมกับห้วยทับเสลา บริเวณโดยรอบเป็นป่าห้วยต้นไ้ม้ร่มครึ้ม และมีใบไม้เปลี่ยนสีในเดือนพฤศจิกายน ลำธารของน้ำตกเหมาะแก่การเล่นน้ำแต่มีบางพื้นที่ที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑๙. น้ำตกอี ซ่า	ห้วยคต	ฝนรดเข้าไม่ได้เลย (สิงหาคม-ตุลาคม) ต้องใช้รถกระบะที่มีกำลังขับเคลื่อนดีหรือรถขับเคลื่อนสี่ล้อ หากเดินทางโดยรถประจำทางจากตลาดบ้านไร่ นั่งสายบ้านไร่-คลองแห้ง มาลงที่บ้านทองหลางหลักกิโลเมตรที่ ๑๙ ซึ่งสามารถหาเช่าสองแถวได้ที่หมู่บ้านกุดจะเร็ก ต.คอกควาย การเดินทางใช้ทางหลวง หมายเลข ๓๓๓ กม.ที่ของถนนสายหนองฉาง-บ้านไร่และแยกเข้าถนนสายวังบ่าง-สมอทอง อีกประมาณ ๑๘ กิโลเมตรถึงหมู่บ้านกุดจะเร็ก แล้วเดินเท้าเข้าไปอีกประมาณ ๓ กิโลเมตรก็จะถึงน้ำตกอีซ่า	น้ำตกอีซ่านี้เป็นน้ำตกธรรมชาติที่มีน้ำไหลตลอดปี เกิดขึ้นจากลำธารอีซ่า บริเวณน้ำตกมีสภาพป่าที่เป็นธรรมชาติ และบริเวณป่าใกล้ๆ น้ำตกนี้มีหมู่บ้านชุกชุม

ตารางที่ ๔.๓ ผลการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑. พระแสงดาบศัสตราวุธ ประจำเมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	คลังจังหวัดอุทัยธานี	เป็นพระแสงดาบที่จังหวัดอุทัยธานีได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ ถึงเมืองอุทัยธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ พระแสงดาบนี้พระราชทานแก่ จังหวัดอุทัยธานีเป็นลำดับที่ ๓ (อันดับ ๑ เมืองอยุธยา, อันดับ ๒ เมืองชัยนาท) พระแสงดาบศัสตราวุธ เป็นดาบไทยทำด้วยเหล็กสีขาวอย่างดี ปลายแหลม คมด้านเดียว มีน้ำหนักเบา สันเป็นลาย ฝังงาในเนื้อเหล็กรูปดอกไม้วัว และริมสันทั้งสองข้างมีลายทองเป็นรูปก้านขด โคนตรงกลางมีจารึกนามอักษร “พระแสงสำหรับเมืองอุทัยธานี” ด้ามพระแสงทำด้วยไม้เนื้อแข็งหุ้มทองลงยา โคนเป็นลายกนกตาอ้อย ปลายด้ามเป็นรูปจุฑามณีบัวคว่ำ ๓ ชั้นประดับด้วยพลอยตันฝักพระแสงทำด้วยทองคำเป็นรูปรักร้อยประดับพลอย มีกาบกันหุ้ม ต้นฝักทำด้วยทองคำเป็นลายก้านขด ช่อดอกแถมใบประดับพลอยตัวฝักพระแสงทำด้วยทองคำคุณ ฝักทั้งสองข้างมีลวดลายต่าง ๆ นับเป็นศิลปกรรมฝีมือเยี่ยมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์และเป็นพระแสงดาบสำคัญประจำเมืองอุทัยธานี

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๒. พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	เมืองอุทัยธานี	ตั้งอยู่ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนถนนศรีอุทัย (ใกล้ศาลากลางจังหวัด)	ภายในจัดแสดงเป็นห้องต่าง ๆ เช่น ห้องพัฒนาอาชีพ ห้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีห้องจัดแสดงโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายยศเจ้าเมือง ห้องจำลองไม้จำหลักและบ้านไทย
๓. วัดจันทาราม (วัดท่าซุง)	เมืองอุทัยธานี	หมู่ ๒ ตำบลน้ำซึม สามารถเดินทางไปตามทางหลวงสาย ๓๒๖๕ มุ่งตรงไปทางแพข้ามปากอำเภอมโนรมย์ ประมาณ ๑๒ กิโลเมตร หรือรถโดยสารสองแถวจากบริเวณ บขส. จังหวัดอุทัยธานี	เดิมเป็นวัดที่สร้างในสมัยอยุธยา มีโบสถ์ขนาดเล็ก ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังภาพพุทธประวัติ ด้านตรงข้ามกับวัดเป็นปูชนียสถานแห่งใหม่ มีบริเวณกว้างขวางมาก พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุชีลิงดำ) พระเถระที่มีชื่อเสียงได้สร้างอาคารต่าง ๆ มากมาย เช่น พระอุโบสถใหม่ ภายในประดับและตกแต่งอย่างวิจิตร บริเวณโดยรอบสร้างกำแพงแก้ว และมีรูปหล่อหลวงพ่อบานและหลวงพ่ใหญ่ขนาด ๓ เท่า อยู่มุมกำแพงด้านหน้า มณฑป และพระวิหารที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราชจำลองและศพของหลวงพ่อกุชีลิงดำที่ไม่เน่าเปื่อย อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่มีลักษณะภายนอกคล้ายคลึงกัน คือสร้างด้วยโม่เสทสีขาวใสเหมือนแก้ว นอกจากนี้ยังมีศาลาหลายหลังใช้เป็นสถานที่ฝึกสมาธิและมีที่พักสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมวิปัสณา มีผู้เดินทางมาปฏิบัติธรรมวิปัสสนาอยู่เสมอตลอดปี

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๔. วัดธรรมโฆษก หรือวัดโรงโค	เมืองอุทัยธานี	ถนนศรีอุทัย ตำบลอุทัยใหม่ ใกล้ตลาดเทศบาล	เป็นวัดที่สร้างในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมืองดงามจัดว่าสวยงามที่สุดในอุทัยธานี สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนปลายที่ยังมีชีวิตอยู่ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากดาวดึงส์ และตอนผจญมาร ผนังข้างด้านบนเป็นภาพเทพชุมนุมสลักกับพดด้วง กรอบหน้าต่างด้านนอกเป็นลายปูนปั้น กำแพง รอบโบสถ์ของวัดนี้ก่อต่อกับฐานวิหารเพราะมีพื้นสูงกว่า ประตูเป็นซุ้มแบบจีน และด้านหลังโบสถ์มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป เช่นเดียวกับด้านหน้า มีกุฏิเล็กอยู่ติดกับกำแพงโบสถ์ เป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยา บานประตูวัดแกะสลักฝีมือช่างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นลายดอกไม้ ประกอบใบกระจังต่อก้านสลักดอกเรียงเป็นแถวสวยงามมาก พื้นในเป็นสีแดงเข้าใจว่า เดิมคงลงสีทองบนตัวลายไว้ บานหน้าต่างแกะเป็นลวดลายเดียวกัน ปัจจุบันวัดธรรมโฆษกได้รับการจดทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้ว

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๕. วัดมณีสถิตกปิฏฐาราม (วัดทุ่งแก้ว)	เมืองอุทัยธานี	ถนนสุนทรสถิตย์ หลังสวนสุขภาพ ตรงวงเวียนหอนาฬิกา	วัดนี้มีพระปรางค์ใหญ่อยู่องค์หนึ่ง ฐานกว้าง ๘ เมตร สูง ๑๖ เมตร ลักษณะเป็นปรางค์ห้ายอด สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อหลวงพ่อยิ้มผู้สร้างวัดนี้ บริเวณวัดมีสระน้ำก่ออิฐเป็นสระน้ำมนต์ขนาดใหญ่กลางสระมีแผ่นศิลาอักขระยันต์ของหลวงพ่อยิ้ม ฝังเอาไว้ น้ำในสระแห่งนี้เคยใช้เป็นน้ำสรงพุทธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗
๖. วัดสังกัสรัตนคีรี	เมืองอุทัยธานี	ตั้งอยู่เชิงเขาสะแกกรัง สุดถนนท่าช้าง ในเขตเทศบาลเมืองจากตัวเมืองใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๒๒๐ แล้วเลี้ยวซ้ายทางไปสนามกีฬาจังหวัด ซึ่งเป็นทางลู่วิ่งเขา ระยะทางประมาณ ๔ กิโลเมตร	ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองอุทัยธานี บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระเศียร ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ ในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑ ของทุกปี ที่วัดสังกัสรัตนคีรีนี้จะมีประเพณีตักบาตรเทโว โดยพระสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป จะเดินลงบันไดจากยอดเขาสะแกกรังมารับบิณฑบาตที่ลานวัด

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๗. วัดอุโปสธาราม หรือ วัดโบสถ์	เมืองอุทัยธานี	อยู่ริมลำน้ำสะแกกรัง บนเกาะเทโพ ในเขตเทศบาลเมือง จากตลาดสดเทศบาล มีสะพานข้ามแม่น้ำ ไปยังวัดอุโปสธาราม ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำ	สิ่งที่น่าสนใจในวัดได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์และวิหาร เป็นภาพเขียนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในโบสถ์เป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติเริ่มตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพานฝีมือประณีตมาก เสมาหินสีแดงหน้าโบสถ์ ตู้พระธรรมและตู้ใส่ของเขียนลายกนกเกลายดอกไม้ บาตรฝาประดับมุก ที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ ๕ เป็นฝีมือช่างสิบหมู่ และหงส์ยอดเสา เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีอาคารสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่น่าสนใจหลายหลัง ได้แก่ มณฑปแปดเหลี่ยม เจดีย์หกเหลี่ยม หอประชุมอุทัยพุทธสภา และแพโบสถ์น้ำ
๘. เมืองโบราณบ้านด้าย	เมืองอุทัยธานี	ต.ทุ่งใหญ่ ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๐๐๕ (ทัพทัน-โกรกพระ) ๘ กิโลเมตร มีทางแยกขวามือ ๑.๕ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเชื่อมวังร่มเกล้าไป ๓๐๐ เมตร	เป็นสถานที่พบซากโบราณสถานระฆังหิน ฐานพระพุทธรูปยืนทำด้วยศิลากำไลหิน พระพุทธรูปสำริด สภาพเมืองยังคงมีแนวกำแพงดินเหลืออยู่บ้าง
๙. เมืองโบราณบ้านการุ้ง	บ้านไร่	อยู่ตำบลวังหิน ห่างจากตัวเมืองอุทัยธานี ประมาณ ๖๙ กิโลเมตรใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๓๓สายหนองฉาง-บ้านไร่ ผ่านบ้านทุ่งนาทางแยกเขาตะพาน จนถึงบ้านการุ้ง ก่อนถึงอำเภอบ้านไร่ ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เมือง การุ้งอยู่บริเวณทางโค้ง ด้านซ้ายมือมีศาลเจ้าแม่การุ้งเห็นเด่นชัด	เป็นแหล่งชุมชนโบราณ สภาพเมือง เป็นรูปวงกลมรี เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘๐๐ เมตร เป็นคูเมืองชั้นเดียว คูน้ำขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ลึก ๓ เมตรบริเวณคูติดถนนมีการขุดลอกคูน้ำใหม่ มีน้ำขังตลอดปี ปัจจุบันเป็นที่ทำการของแขวงการทาง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ ระฆังหินพระพุทธรูปปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ เศษภาชนะดินเผา ขวานหินเครื่องประดับ และซากเจดีย์ ปัจจุบันด้านหน้าคูเมืองการุ้ง มีศาลเจ้าแม่การุ้งตั้งอยู่ริมถนนหลวง เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป เมืองการุ้งได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมื่อ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๘

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๙. เมืองโบราณบ้านการุ้ง	บ้านไร่	อยู่ตำบลวังหิน ห่างจากตัวเมืองอุทัยธานี ประมาณ ๖๙ กิโลเมตรใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๓๓สายหนองฉาง-บ้านไร่ ผ่านบ้านทุ่งนาทางแยกเขาตะพาน จนถึงบ้านการุ้ง ก่อนถึงอำเภอบ้านไร่ ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เมือง การุ้งอยู่บริเวณทางโค้ง ด้านซ้ายมือมีศาลเจ้าแม่การุ้งเห็นเด่นชัด	เป็นแหล่งชุมชนโบราณ สภาพเมือง เป็นรูปวงกลมรี เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๘๐๐ เมตร เป็นคูเมืองชั้นเดียว คูน้ำขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ลึก ๓ เมตรบริเวณคูติดถนนมีการขุดลอกคูน้ำใหม่ มีน้ำขังตลอดปี ปัจจุบันเป็นที่ทำการของแขวงการทาง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ รัชงหินพระพุทธรูปปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ เศษภาชนะดินเผา ขวานหินเครื่องประดับ และซากเจดีย์ ปัจจุบันด้านหน้าคูเมืองการุ้ง มีศาลเจ้าแม่การุ้งตั้งอยู่ริมถนนหลวง เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป เมืองการุ้งได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมื่อ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๘
๑๐. วัดถ้ำเขาวง	บ้านไร่	ตำบลบ้านไร่ ห่างจากอำเภอไป ๑๒ กิโลเมตร ตาม ทางหลวงหมายเลข ๓๐๑๑ ผ่านทางโค้งศาลเจ้าพ่อเขาหลักแล้วมาตัดกับสามแยกให้เลี้ยวขวาไปประมาณ ๖ กิโลเมตร จะมีทางแยกเลี้ยวซ้ายเข้าสู่เขาวงประมาณ ๘ กิโลเมตร ถึงทางแยกเข้าไปอีก ๓๐๐ เมตร ลาดชันขึ้นที่ละน้อย	ตัววัดเป็นอาคาร ๔ ชั้น ได้ถุนเป็นลานเอนกประสงค์รวมทั้งร้านขายของ ชั้นที่๒ เป็นวิหาร ชั้นที่ ๓ เป็นกุฏิ ส่วนโบสถ์จะอยู่ชั้นที่ ๔ สร้างด้วยไม้สัก และไม้มะค่า รวมทั้งไม้เก่าจากเรือนไทยที่อยู่ยุยา อ่างทอง การจัดภูมิทัศน์ในวัดถือว่าสวยงาม ฉากหลังเป็นเขาหินปูนสูงตระหง่านด้านหน้ามีบ่อน้ำและสวนตกแต่งด้วยหิน ไม้ดัด และไม้ประดับ มูลค่าในการก่อสร้างประมาณ ๓๐ ล้านบาท ระหว่างทางเดินไปชมถ้ำ ผ่านน้ำตกเทียมที่ดูเข้ากับบรรยากาศ ที่เขาด้านหลังมีถ้ำอยู่ ๗-๘ ถ้ำ บางถ้ำเป็นที่นั่งวิปัสสนาสำหรับพระภิกษุ บางถ้ำเป็นถ้ำค้างคาว บางถ้ำมีหินงอกหินย้อยให้ชม บนเขาเป็นที่ราบกว้างมีไม้ยาง ไม้มะค่า ไม้เสลา เป็นต้น และมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่บ้าง

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร
๑๑. หลวง พ่อโตวัดผา ทั้ง	บ้านไร่	หมู่ ๒ ต.ห้วยแห้ง จากศูนย์ทอผ้าพื้นเมือง ลายโบราณบ้านผาทั้ง เลี้ยวซ้ายไปอีก ๑ กิโลเมตร	วัดผาทั้ง มีหลวงพ่โตซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางประทานพรประดิษฐานไว้ โดดเด่นสามารถมองเห็นได้ระยะไกล ชาวบ้านเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ ด้านหลังของ องค์หลวงพ่โต มีต้นสาละที่ปลูกไว้สูงราว ๓-๔ เมตร
๑๒. วัดถ้ำ เขาตะพาน	บ้านไร่	ตำบลวังหิน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๕๖ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๓๓๓ สายอุทัยธานี-บ้านไร่ มีทางแยกซ้ายเข้าทาง หลวงหมายเลข ๓๒๑๓ ไปประมาณ ๑ กิโลเมตร วัดอยู่ทางขวามือ	ถ้ำเขาตะพานอยู่สูงจากระดับพื้นประมาณ ๑๐ เมตร ในบริเวณเดียวกันมีถ้ำอีกหลาย แห่ง ทางด้านหน้าของถ้ำได้สร้างพระพุทธรูปและจัดเป็นเขตสงฆ์ฆราวาสส่วนถ้ำที่อยู่ ด้านหลังเลี้ยวขวามือเป็นถ้ำทองพระโรง ถ้ำแก้ว ถ้ำปราสาท และถ้ำเรือ เป็นต้น หาก เลี้ยวซ้ายจะ พบทางออกด้าน
๑๓. วัดเขาวง พระหมจรรัย	บ้านไร่	ตำบลวังหิน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๕๖ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๓๓๓ สายอุทัยธานี-บ้านไร่ มีทางแยกซ้ายเข้าทาง หลวงหมายเลข ๓๒๑๓ ไปประมาณ ๘ กิโลเมตร	วัดที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ๒ ลูก คือ เขาวงและเขาพระหมจรรัย มีถ้ำที่น่าสนใจอยู่หลายถ้ำ เช่น ถ้ำแจ้งมีแสงส่องถึง ถ้ำงูเหลือมมีงูเหลือมอาศัยอยู่หลายตัว ถ้ำน้ำมีน้ำขังตลอด ช่วงแล้งน้ำถึงเขา ช่วงฝนน้ำถึงอก ส่วนถ้ำเพชรถ้ำพลอย มีหินงอกหินย้อย เวลา สะท้อนแสงเป็นประกายแวววาวคล้ายเพชรพลอย การเข้าชมถ้ำแก้วและถ้ำเพชรต้อง มีคนนำทาง ด้านขวามือมีชะง่อนหินสูงตั้งมณฑปขนาดเล็ก และไหล่เขามีอุโบสถ สวยงาม
๑๔. หลวง พ่อเสมา วัด ป่าสัก หรือ วัดปาก เหมือง	ลานสัก	จากที่ว่าการอำเภอลานสักเลี้ยวขวาไปตาม ถนนหนองฉาง-ถนนสุด ผ่านตลาดปากเหมือง ระยะทางประมาณ ๕ กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยว ซ้ายเข้าแยกบ้านท่ามะนาว แล้วเลี้ยวซ้ายเข้า ไปอีก ๕๐๐ เมตร จะถึงวัดป่าสัก	วัดป่าสักเดิมเป็นเพียงสำนักสงฆ์สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา เป็นวัดป่าสักเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เนื้อที่บริเวณวัดกว่า ๑๖ ไร่ มีต้นสัก กระจัดกระจายอยู่ทั่ว บรรยากาศทั่วไปภายในวัดร่มรื่น ผู้คนส่วนใหญ่เดินทางมาที่วัด แห่งนี้ก็เพื่อสักการะหลวงพ่เสมา จนุหโขโต

ตารางที่ ๔.๔ ผลการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑. งานตักบาตรเทโว	เมืองอุทัยธานี	บริเวณสนามกีฬา จังหวัด	ถือเป็นประเพณีสำคัญในวันออกพรรษา ของจังหวัด อุทัยธานี พระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษา ในอำเภอเมือง อุทัยธานีจะเดินลงบันไดเป็นแถวจากยอดเขาสะแกกรังนำ ด้วยพระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์ลงมารับบิณฑบาต ข้าวสารจากพุทธศาสนิกชนที่ลานวัดโดยสมมติมณฑปบน ยอดเขาสะแกกรังเป็น “สิริมหามายาภูฏาคาร” ที่ พระพุทธรเจ้าทรงเทศน์โปรดมารดา แล้วเสด็จกลับสู่โลก มนุษย์ลงบันได ๔๔๗ ขั้น ซึ่งถือเป็นบันไดแก้วสู่สรวง คือ บริเวณวัดสังกัสรัตนคีรี ในวันนั้นประชาชนจะแต่งกาย สวยงามและมาร่วมทำ บุญกันอย่างพร้อมเพรียง นับเป็น งานประเพณีที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ทุกปี	จัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน๑๑ (ตุลาคม) ของทุกปี

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๒. งานไหว้พระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์	เมืองอุทัยธานี	วัดสังกัสรัตนคีรี	เป็นงานประเพณีไหว้พระคู่บ้านคู่เมืองอุทัยธานี ซึ่งเดิมนั้น เป็นงานนมัสการปิดทองพระพุทธรูปจำลองบนยอดเขาสะแกกรัง ในระยะหลังจึงจัดงานในคราวเดียวกันที่วัดนี้ในวันขึ้น ๕ ค่ำ และได้จัดให้มีการละเล่นทุกปี	วันขึ้น ๓ - ๘ ค่ำ เดือน ๔ (พฤษภาคม) ของทุกปี
๓. งานวันพระชนกจักรี	เมืองอุทัยธานี	บริเวณสนามกีฬาจังหวัด	เพื่อสักการะและรำลึกถึงสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกแห่งรัชกาลที่ ๑ มีการแสดงแสง สี เสียง และกิจกรรมให้ประชาชนเข้าร่วมมากมาย	จัด ระหว่างวันที่ ๒๗ มีนาคม - ๕ เมษายน ของทุกปี
๔.งานกาชาด	เมืองอุทัยธานี	บริเวณสนามกีฬาจังหวัด	มีกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี และการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอุทัยธานี อาทิ การออกร้านมัจฉากาชาด การแสดงและจำหน่ายสินค้าชุมชน การจำหน่ายสินค้าธงฟ้า	ระยะเวลา ๑๐ วัน ๑๐ คืน ในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๕. ตลาดโบราณสะแกกรัง	เมืองอุทัยธานี	บริเวณตลาดสดเทศบาลเมืองอุทัยธานี	ราคาประหยัดการประกวดธิดา กาชาด การประกวดและการ แข่งขันความสามารถด้านต่างๆ การจัดนิทรรศการความรู้และ บริการ การแสดงคอนเสิร์ต เป็นต้น เพื่อส่งเสริมและ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน ของจังหวัดอุทัยธานี รวมทั้งเพื่อ หารายได้ช่วยเหลือในกิจกรรม สาธารณกุศลของเหล่ากาชาด จังหวัดอุทัยธานี มีอาคารบ้านเรือนอยู่หนาแน่น และเป็นตลาดใหญ่ของที่ขาย นั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะปลูก เองทำเอง มีทั้งข้าวสารที่ วางขายอยู่ในกระบุงมีอาหาร คาวหวานพื้นบ้านที่หาทานได้ ยากในถิ่นอื่น	ทุกวันและตลอดทั้งวัน จะ คึกครื้นช่วงเช้าและเย็น

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๖. ฮกแซต้ง	เมืองอุทัยธานี	เลขที่ ๔๒๗ ถนนศรีอุทัย ตำบลอุทัยใหม่	บ้านไม้สักแบบจีนอายุเก่าแก่ ประมาณ ๑๐๐ ปี ชาวจีน อพยพมาที่หมู่บ้านสะแกกรัง ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าที่มากับเรือ สินค้า หมู่บ้านนี้เป็นตลาด การค้าที่รุ่งเรือง ฮกแซต้งถูก สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งที่พบปะ สังสรรค์ เดิมเคยเป็นร้านขายยา และเป็นศูนย์กลางในการจัด งานต่าง ๆ เช่น เทศกาลกินเจ ประจำปี เป็นต้น ปัจจุบันชั้นบน ใช้เก็บเครื่องดนตรี ชั้นวางยา และ สิ่งของที่ใช้นในงานพิธี เทศกาลกินเจ	
๗. ชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง	เมืองอุทัยธานี	สองฝั่งแม่น้ำสะแกกรังบริเวณ ตลาดสดเทศบาลเมือง อุทัยธานี และวัดโบสถ์	บริเวณสองฝั่งแม่น้ำมีเรือนแพ อยู่เรียงรายเรือนแพที่อยู่สองฝั่ง แม่น้ำเป็นเรือนไม้สร้างคร่อม บนแพลูกบวบไม้ไผ่ ชาวแพบอก ว่าอยู่แพแล้วสบาย หนาวร้อนลม	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๘. เชื้อนวังร่มเกล้า	เมืองอุทัยธานี	อยู่ที่บ้านไต้ ตำบลทุ่งใหญ่ ใช้เส้นทางทางหลวงหมายเลข ๓๐๐๕ (ทัพทัน-โกรกพระ) ๘ กิโลเมตร จะมีทางแยกขวามือเป็นทางลูกรัง ๑.๕ กิโลเมตร	เย็น หน้าหนาวตอนเช้าแดดอุ่น ชาวเรือนแพเหล่านี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ตามเรือนแพจะมีกระชังเลี้ยงปลา แรด ปลาสร้อย ปลาเทโพบ้าง เล็กน้อย เชื้อนนี้เป็นเชื้อนชลประทานขนาดเล็กกันแม่น้ำตากแดดหรือแม่น้ำสะแกกรังในเขตอำเภอเมืองอุทัยธานี ทศนิยมภาพบริเวณอ่างเก็บน้ำหน้าเขื่อนสวยงาม	
๙. ศูนย์พัฒนาชาวเขา-ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๗๓ (ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาอีมาด-อีซาย)	บ้านไร่	หมู่ ๔ ตำบลแก่นมะกรูด อยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจากอำเภอบ้านไร่ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข ๓๐๑๑ สายบ้านไร่-พุดอน ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร สุดถนนลาดยางแล้วไปตามถนน	ชาวเขาเป็นชาวกะเหรี่ยง มีชีวิตสงบและเรียบง่าย และยังคงเคร่งครัดในประเพณีดั้งเดิม งานประเพณีที่น่าสนใจ เช่น งานไหว้เจดีย์ ซึ่งจะมีการร่ำวงรำดาบ และงานไหว้ต้นโพธิ์ ฯลฯ ญาติพี่น้องที่แยกย้ายจะกลับมารวมตัวกันกำหนดวันจัด	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๐. ศูนย์แสดงและสาธิตการ ทอผ้าพื้นเมือง (กลุ่มทอผ้าไพ จิตต์)	บ้านไร่	ลูกรังวัดอีก ๑ กิโลเมตร ๒๙ หมู่ที่ ๓ บ้านนาตาโพ ตำบลบ้านบึง ห่างจาก อำเภอบ้านไร่ประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร อยู่บริเวณหลังวัด บ้านไร่ ติดกับโรงเรียนบ้าน หน้าฝายบึงตาโพ เลี้ยวเข้า ซอยข้างโรงเรียนไป ๗๐๐	งานจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของ ท้องถิ่น เช่น เก็บเกี่ยวผลผลิต ในท้องถิ่นเรียบร้อยแล้ว และที่ สำคัญหมู่บ้านนี้มีข้อห้ามในการ เล่นการพนัน และดื่มสุรา ผู้มา เยือนสามารถพักค้างคืนที่บ้าน ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านเจ้าเวียง แดง หรือบ้านพักในศูนย์ วัฒนธรรมซึ่งในบริเวณมี พิพิธภัณฑ์ชาวเขาอยู่ด้วย และมี งานหัตถกรรม ผ้าทอพื้นเมือง เครื่องจักสานไม้ไผ่ และสินค้า เกษตรตามฤดูกาลมาจำหน่าย เป็นกลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสี ธรรมชาติ รวมทั้งรับสอนด้วย ลายที่ทอเป็นลายโบราณ เช่น ลายขอหลวง ลายขอคำเดือน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขึ้น ผ้า คลุมเตียง ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าตัดชุด หมอนขิด ในบริเวณนี้ยังมี	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๑. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผาทั้ง (ศูนย์ทอผ้าพื้นเมืองลาย โบราณผาทั้ง)	บ้านไร่	เมตร ๓๒ หมู่ ๒ บ้านผาทั้ง ตำบล ห้วยแห้ง	พิพิธภัณฑ์ผ้าโบราณอายุกว่า ร้อยปี และมีบริการโฮมสเตย์ที่ บริเวณศูนย์กลางชุมชน เป็นศูนย์แสดงสินค้าและสาธิต การทำผ้าแบบครบวงจร ตั้งแต่ การเส้นฝ้าย ตัดฝ้าย เปียฝ้ายไป จนถึงการทอผ้าฝ้ายลวดลาย ต่างๆ ตามแบบฉบับของชาว ลาวเทิง ลาวเวียง ซึ่งเป็นบรรพ บุรุษ ของชาวบ้าน ผาทั้ง ผลิตภัณฑ์เด่นของกลุ่มคือ ชุดที่ นอน ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศใน การประกวดระดับประเทศ ที่ เมืองทองธานี อ.ปากเกร็ด จ. นนทบุรี เมื่อปี ๒๕๔๖	
๑๒. สวนพฤกษศาสตร์	บ้านไร่	หมู่ ๔ ตำบลแก่นมะกรูด จาก อำเภอบ้านไร่ไปตามเส้นทาง หลวงหมายเลข ๓๐๑๑ สาย บ้านไร่-พุนอน เลี้ยวจากศูนย์ วัฒนธรรมมาประมาณ ๕	สภาพเป็นธรรมชาติ อากาศเย็น สบาย ใช้เวลาเดินเที่ยว ประมาณ ๑ ชั่วโมง ในสวนปลูก ไม้ท้องถิ่นที่มีประโยชน์และมี ความหลากหลายของพันธุ์พืช	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๓. งานวันมรดกโลกห้วยขาแข้ง	ลานสัก/บ้านไร่	กิโลเมตร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	เช่น สะเดาป่านำผลและใบมาทำยาป้องกันแมลง ลางจืดมีสรรพคุณแก้เมา ฯลฯ เนื่องจากวันที่ ๙ ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรมรดกโลก โดยมีกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจัดค่ายพักแรม ปลุกป่าเฉลิมพระเกียรติ รื้อขบวนแห่ ประกวตุนสัตว์ เป็นต้น(กิจกรรมภายในงาน และพื้นที่ที่จัดงานยังไม่แน่นอนทั้งหมด ในแต่ละปียังคงมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม)	ระหว่างวันที่ ๘-๙ ธันวาคมของทุกปี
๑๔. เชื้อนทับเสลา	ลานสัก	หมู่ที่ ๖ ตำบลระบำ จากอำเภอลานสักไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๔๓๘ ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ตรงหลักกิโลเมตรที่ ๔๗ ถึงทาง	เชื้อนทับเสลาเป็นเชื้อนชลประทานขนาดใหญ่ กั้นลำห้วยทับเสลา ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำเหนือเชื้อน ซึ่งมีทัศนียภาพสวยงาม มีภูเขาสลับซับซ้อน	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๕. สวนป่าห้วยระบำ	ลานสัก	แยกเข้าเขื่อนทับเสลา เข้าไปประมาณ ๒ กิโลเมตร ตำบล ระบำ ห่าง จากตัวจังหวัด ๗๘ กิโลเมตร	เป็นฉากหลัง บริเวณตอนใต้ของเขื่อน มีสภาพเป็นป่าเต็งรังและสวนป่าปลูกคนในท้องถิ่นนิยมมาพักผ่อนวันหยุดสุดสัปดาห์ เนื้อที่ ๑๑,๗๔๐ ไร่ เป็นสวนป่าปลูกของบริษัทไม้อัดไทย ปลูกไม้สัก และไม้ยูคาลิปตัส สน ประติพัทธ์ ผู้สนใจสามารถเข้าไปชมแปลงป่าปลูกใหม่ได้ หากต้องการพักค้างคืน มีเรือนพักรับรอง (พักได้ประมาณ ๓๐ คน) แต่ต้องเตรียมเสบียงไปเอง น้ำแล้งมีน้ำน้อย หน้าฝนทางเข้าลำบาก	
๑๖. ประเพณีบุญบั้งไฟ	ลานสัก	หมู่ ๖ และหมู่ ๗ ต.ลานสัก จากที่ว่าการอำเภอลานสัก เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๔๓๘ ระยะทางประมาณ ๑๓ กิโลเมตร หรือหลักกิโลเมตรที่ ๔๒ และ ๔๓	เป็นประเพณีร่วมกันระหว่าง ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านร่องตาที และบ้านใหม่ไทยอีสาน เป็นกลุ่มชาวอีสานที่อพยพย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่อำเภอลานสัก โดยทุกปีหลังจากฝนเริ่มตกในช่วงเดือน	ช่วงต้น ฤดูฝน เดือน พฤษภาคม - เดือนมิถุนายน ในแต่ละปี

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๗. ประเพณีเผาข้าวหลาม บ้านไผ่งาม	ลานสัก	จากนั้นเลี้ยวขวาแยกเข้าบ้าน ร่องตาที่ไป ประมาณ ๕ กิโลเมตร	พฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ชาวบ้านทั้ง ๒ หมู่บ้านจะร่วมกัน ทำบั้งไฟเพื่อขอฝน ซึ่งจะจัดงาน ๒ วัน วันแรกเป็นพิธีแห่บั้งไฟของแต่ละกลุ่มในหมู่บ้าน	วันที่ ๒๙ ตุลาคม ของทุกปี
๑๘. ประเพณีตำขอมจีน โบราณ	ลานสัก	หมู่ ๑๐ ต. ระบุว่า จากอำเภอ ลานสัก เลี้ยวขวาไปทางตลาด (ถนนหนองฉาง-ถนนสุด) ผ่านแยกทับเสลา และแยก ทางเข้าห้วยขาแข้ง ตรงไปพบ แยกซ้ายมือ เรียกแยก โครงการพัฒนาบ้านไผ่งาม เข้าไปประมาณ ๑ กิโลเมตร	เป็นการทำบุญหมู่บ้านประจำปี ของท้องถิ่นร่วมกันระหว่าง ชาวบ้านหมู่ ๑๐ บ้านไผ่งาม และหมู่ ๑๔ บ้านระบุว่า ต.ระบุว่า ซึ่งข้าวหลามที่ชาวบ้านร่วมแรง ร่วมใจกันเผา มีรสชาติหอม หวาน มัน อร่อย ทั่วทั้ง กระบอก ต่างจากข้าวหลาม ทั่วไปที่หวานเพียงหัวกะทิ ด้านบน	ประมาณเดือนเมษายน ก่อนวันสงกรานต์ แต่ไม่ กำหนดวันแน่นอนแล้วแต่ ความเหมาะสม
		วัดทุ่งนางาม ต.ทุ่งนางาม จากตัวอำเภอลานสักเลี้ยว ซ้ายไปตามถนนหนองฉาง- ถนนสุด ถึงแยกนิคมทับเสลา ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวง	ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำ ณ วัด ทุ่งนางาม เป็นการร่วมมือกัน ของคนในชุมชนซึ่งมีพระครู อุเทศธรรมวิจิตร (เจ้าอาวาสวัด ทุ่งนางาม) เป็นหลักในการยึด	

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
๑๙. ประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย วัดหนองขุนชาติ	หนองฉาง	หมายเลข ๓๒๘๒ หรือถนน บ้านไร่-ลานสัก ถึงหลักกม.ที่ ๔๗-๔๘ มีแยกให้เลี้ยวซ้าย เข้าซอยมาประมาณ ๒ กิโลเมตร วัดทุ่งนางามอยู่ทาง ขวามือ วัดหนองขุนชาติ	รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็น ประเพณีการทำขนมจีนโดยยึด วิธีแบบโบราณไม่มีเครื่องมือ สมัยใหม่ใดๆ อนุรักษ์วิธีแบบ เก่าๆ ชาวบ้านร่วมใจกันอนุรักษ์ ประเพณีอันดีงาม เป็นประเพณี ของชุมชนและสืบทอดกันมา เป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ - วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๓ ให้ ความสำคัญในการบำรุง พระพุทธศาสนา มีการจัดงาน นมัสการพระพุทธบาทเป็น ประจำทุกปี เหตุนี้จึงเรียกว่า “งานบุญเดือนสาม” นอกจากนี้ ยังมีการประกวดขบวนแห่ วัฒนธรรมประเพณีและวิถี วัฒนธรรม จากขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ๘	ในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ - วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๓

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ชื่อ	อำเภอ	ที่ตั้งและการเข้าถึง	ลักษณะของทรัพยากร	ช่วงที่จัดกิจกรรม
			อำเภอ และการแสดงความสา รของเยาวชน-นักเรียน การละเล่นพื้นบ้าน และ วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ให้ได้ ชมกันทุกวัน	

ตารางที่ ๔.๕ ผลการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
๑. ที่พัก	ห้วยขาแข้งเชษฐศิลป์	เมืองอุทัยธานี	๒๖ ถนนพหลโยธิน ตำบลอุทัยใหม่	ห้องพักจำนวน ๑๒๐ ห้อง ราคา ๕๕๐ บาท เป็นต้นไปมี ห้องประชุม ห้องจัดเลี้ยง ห้องอาหาร คอฟฟี่-ช็อป และคาราโอเกะ
	ริเวอร์มาร์ริ่งรีสอร์ท	เมืองอุทัยธานี	๑๑๐ หมู่ ๔ ตำบลท่าซุง	บ้านพักจำนวน ๑๑ หลัง ราคา ๖๐๐-๑,๑๐๐ บาท มี ห้องอาหาร คอฟฟี่ช็อป บริการ ล่องเรือแม่น้ำสะแกกรัง พายเรือคายัค ขี่จักรยาน
	พิบูลย์สุข	เมืองอุทัยธานี	๓๓๖ ถนนศรีอุทัย ตำบลอุทัยใหม่	ห้องพักจำนวน ๗๙ ห้อง ราคา ๒๐๐-๖๐๐ บาท
	อมรสุข ๑	เมืองอุทัยธานี	๗๑/๒๓ ถนนรักการดี ตำบลอุทัยใหม่	ห้องพักจำนวน ๓๗ ห้อง ราคา ๑๕๐-๔๐๐ บาท
	อมรสุข ๒	เมืองอุทัยธานี	๔๐/๑๒ ถนนมณีนีรัตน์ ตำบลอุทัยใหม่	ห้องพักจำนวน ๒๒ ห้อง ราคา ๑๕๐-๓๕๐ บาท
	๓๓๓ แฮ้าส์	เมืองอุทัยธานี	๑/๑-๑๒ ม.๒ ตำบลสะแกกรัง	ห้องพักจำนวน ๔๐ ห้อง ราคา ๒๐๐-๔๕๐ บาท

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	พญาไมร์รีสอร์ท	เมืองอุทัยธานี	๑๐๑ ม.๑ ตำบลสะแกกรัง	ห้องพักจำนวน ๑๙ ห้อง ราคา ๘๐๐-๑,๖๐๐ บาท มีห้องประชุม ห้องอาหาร คาราโอเกะ นวดแผนไทย สระว่ายน้ำ
	บ้านสวนชลัมภ์ รีสอร์ท	เมืองอุทัยธานี	๑๔๘ หมู่ ๒ ตำบลน้ำทรง	ห้องพักจำนวน ๓๐ ห้อง ราคา ๑,๒๐๐-๒,๕๐๐ บาท
	อุทัย ริเวอร์ เลค	เมืองอุทัยธานี	๘ หมู่ ๕ ตำบลเกาะเทโพ	ห้องพักจำนวน ๒๐ ห้อง ราคา ๑,๗๐๐-๒,๐๐๐ บาท มีห้องอาหาร คอฟฟี่ช็อป บริการล่องเรือแม่น้ำสะแกกรัง พายเรือคายัค ขี่จักรยานเสือภูเขา
	วันเพ็ญโฮมสเตย์	เมืองอุทัยธานี	ถนนเกาะเทโพ-ท่าซุง (ติดถนน)	บ้านพักจำนวน ๕ หลัง ราคา ๒๐๐ บาท/คน/คืน
	จำพองโฮมสเตย์	เมืองอุทัยธานี	๑๘ หมู่ ๕ ตำบลเกาะเทโพ	บ้านพักจำนวน ๒ หลัง ราคา ๒๕๐ บาท/คน/คืน
	ริมทรี โฮมสเตย์	เมืองอุทัยธานี	บ้านโรงน้ำแข็ง หมู่ ๕ ตำบลท่าซุง	บ้านพักจำนวน ๓ หลัง ราคา ๑,๒๐๐ – ๒,๐๐๐ บาท
	อวดารสปาเมาทเทนสวีทรี รีสอร์ท	บ้านไร่	๔๕๔ หมู่ ๓ ตำบลบ้านไร่	ห้องพักจำนวน ๔๔ ห้อง ราคา ๒๕,๐๐๐-๘๐,๐๐๐ บาท มีห้องอาหาร สปอร์ตคอมเพล็กซ์

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
				สปา ปั่นจักรยานสระว่ายน้ำ (น้ำจืด) สระว่ายน้ำ (น้ำทะเล) และ ผับ
	ไรโซเบอร์	บ้านไร่	๑๕ หมู่ ๙ ตำบลคอกควาย	ห้องพักจำนวนห้องพัก๑๐ ห้อง ราคา ๕๐๐- ๒,๐๐๐ บาท
	ห้วยขาแข้งคันทรี่โฮม รีสอร์ท	บ้านไร่	๑๐๒ หมู่ ๘ ถนนบ้านไร่-ลาน สัก ตำบลคอกควาย	บ้านพักจำนวน ๒๕ หลัง ๗๐ ห้องราคา ๘๐๐-๑,๗๐๐ บาท มี ห้องอาหาร คอฟฟี่ช็อป ห้องสัมมนา สระว่ายน้ำ จักรยาน รอกลอยฟ้า นวดเพื่อ สุขภาพ ผักปลอดสารพิษ ดนตรี วอร์คแรลลี่ แคมป์ไฟ
	ห้วยป่าปก รีสอร์ท	บ้านไร่	๑๔๙ หมู่ ๓ ต.บ้านไร่	บ้านพักจำนวน ๘๕ หลัง ราคา ๑,๒๐๐-๔,๘๐๐ บาท มี ห้องอาหาร คอฟฟี่ช็อป ห้องสัมมนา
	บ้านสวนรีสอร์ท	บ้านไร่	๓๒๘ หมู่ ๑ ต.บ้านไร่	ห้องพักจำนวน ๓๑ ห้อง ราคา ๔๐๐-๙๐๐ บาท
	ภูแสงทองรีสอร์ท	บ้านไร่	๑๙๙ หมู่ ๘ ตำบลบ้านไร่	ห้องพักจำนวน ๓๕ ห้อง ราคา ๙๕๐ -๗,๐๐๐ บาท มี ห้องอาหาร ห้องประชุมและ สัมมนา ห้องสปาห้องสนุกเกอร์

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	ภูเคียงเดือน	บ้านไร่	๒๕๙ หมู่๑ ตำบลบ้านไร่	คลับ ห้องฟิตเนส ห้องคาราโอเกะสระว่ายน้ำ จักรยาน และลานเบียร์สด
	วัฒนาเกษตรเฮาส์	บ้านไร่	ริมทางหลวงหมายเลข ๓๒๘๒	ห้องพักจำนวน ๑๐ ห้อง ราคา ๓๕๐ บาท บ้านพัก ๑ หลัง ราคา ๘๐๐ บาท
	หุบป่าตาด โฮมสเตย์	ลานสัก	๔๒/๑ หมู่๓ ตำบลทุ่งนางาม	ห้องพักจำนวน ๑๐ ห้อง ราคา ๓๐๐ - ๗๐๐ บาท
	นวรรัตน์ โฮมสเตย์	ลานสัก	๓๑๓/๑ ตำบลทุ่งนางาม	บ้านพักจำนวน ๘ หลัง ราคา ๖๐๐-๑,๕๐๐ บาท
	บ้านจิรัชดิษฐ์	ลานสัก	๑๘๘/๑ หมู่ ๒ ตำบลลานสัก	บ้านพักจำนวน ๑ หลังใหญ่ รองรับได้ ๕๐ คน คน ละ ๔๐๐ บาท
	ดรีมโฮเต็ล	ห้วยคต	บ้านป่าผาก ตำบลสุขฤทัย (ทางเข้าอยู่ตรงข้ามศาลาประชาคมหมู่บ้าน)	ห้องพักจำนวน ๕ ห้อง ราคา ๓๐๐-๕๐๐ บาท
๒. ร้านอาหาร	โหนดกล้วยเตี้ยวกั๊ว หมูตุ๋น	เมืองอุทัยธานี	ซอยธนา คารทหารไทย (ตรอกโรงยา) ถนนราชอุทิศ	กล้วยเตี้ยวกั๊ว หมูตุ๋น
	ป้าสำราญ	เมืองอุทัยธานี	ทางเข้าบ้านท่าซุง ตำบลเกาะ	อาหารตามสั่ง ปลาแม่น้ำ

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	เอสแอนด์ดับบลิว	เมืองอุทัยธานี	เทโพ ตรงข้ามห้างสรรพสินค้า ๑๖๐/๖๒ ถนนเดิยศิริ ตำบล อุทัยใหม่	อาหารตามสั่ง เบเกอร์รี่
	ลำไยไอศกรีม	เมืองอุทัยธานี	๖ ถนนมหาราช	ไอศกรีมและเครื่องดื่ม
	เรือนแพประมง	เมืองอุทัยธานี	๒๕ แพคลองสะแกกรัง	อาหารตามสั่ง ปลาแม่น้ำ
	มุมสบาย	เมืองอุทัยธานี	๙๒/๑-๒ ถนนเดิยศิริ ตำบล อุทัยใหม่	อาหารไทย จีน ฝรั่ง และคารา โอเกะ
	พรหมท่าซุง	เมืองอุทัยธานี	(ตรงข้ามวัดท่าซุง) ๗๒ หมู่ ๑ ตำบลน้ำซึม	อาหารไทย อาหารพื้นบ้าน ภาคใต้ ปลาแม่น้ำ
	พรทิพย์	เมืองอุทัยธานี	๒๙๑ ถนนวงศ์สาโรจน์ ตำบล อุทัยใหม่	อาหารไทย จีน
	นกน้อย	เมืองอุทัยธานี	๑๔๖/๒-๓ ถนนศรีอุทัย ตรง ข้ามเทศบาลเมืองอุทัยธานี	อาหารตามสั่ง
	ตุ้ยปลาแรด	เมืองอุทัยธานี	๒๗๖/๑๒ ถนนท่าช้าง ตำบล อุทัยเก่า	อาหารตามสั่ง เน้นปลาแรด
	ชมวิว	เมืองอุทัยธานี	๑๗๓ ถนนรักการดี	อาหารตามสั่ง
	ครัวสะแกกรัง	เมืองอุทัยธานี	๒๐/๑ ถนนสะแกกรัง ตำบล อุทัยใหม่	อาหารตามสั่ง ปลาแม่น้ำ มีแพ อาหาร
	ครัวริมสวน	เมืองอุทัยธานี	๑๐/๔ ถนนศรีอุทัย ตำบล อุทัยใหม่	อาหารไทย เน้นปลาแรด
	ครัวเป็ปซี่	เมืองอุทัยธานี	๑๑๓ หมู่ ๒ ถนนมโนรมย์-	อาหารตามสั่ง

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
			หนองฉาง กิโลเมตรที่ ๘ ตำบลท่าซุง	
	โกตี๋ข้าวมันไก่	เมืองอุทัยธานี	ตรงข้าม ธ.ทหารไทย ๙๕ ถนนท่าช้าง ตำบลอุทัยใหม่	ร้านเซลล์ชวนชิม: ข้าวมันไก่และ อาหารตามสั่ง
	เกษตรอาหารอีสาน	เมืองอุทัยธานี	๒๖/๑๗-๑๙ ถนนรักการดี ตำบลอุทัยใหม่	อาหารอีสาน
	กึ่งสตาล	เมืองอุทัยธานี	๑๓๙ ถนนณรงค์วิถี ตำบล อุทัยใหม่	อาหารตามสั่ง
	สวนอาหารครัวอนันต์	บ้านไร่	๓๑๐ หมู่ ๑ ตำบลบ้านไร่	อาหารทะเล แกงป่า และคารา โอเกะ
	สวนอาหารบ้านสวน ครัวบ้านคุณ	บ้านไร่ ลานสัก	๓๒๘ หมู่ ๑ ต.บ้านไร่ ๓๗๐ หมู่ ๒ ก่อนถึงที่ว่าการ อำเภอลานสัก ประมาณ ๒๐๐ เมตร	อาหารตามสั่ง อาหารตามสั่ง
	แดนโภชนา	ลานสัก	๓๖๒ หมู่ ๒ ถนนหนองฉาง- ลานสัก เลี้ยวโรงพยาบาลลาน สักมาประมาณ ๒๐๐ เมตร	อาหารตามสั่ง
๓. ร้านของฝากของที่ ระลึก	ส.ฉัตรอุทัย	เมืองอุทัยธานี	๑๒๗ ถนนเดิบริริ ตำบลอุทัย ใหม่	จำหน่ายข้าวเกรียบปลากราย แคบหมู หนัปลา
	ยาหอมทับทิมหมอวิรัตน์ เล็กโบวี	เมืองอุทัยธานี เมืองอุทัยธานี	๔๔ ถนนมหาราช ๓๒ หมู่ ๒ ตำบลหาดทอง	จำหน่ายยาจีนแผนโบราณ จำหน่ายมิดเดินป่า มิดพับ มิด สวยงาม

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
มีดช่างทिन	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๒-๕ หมู่ ๓ ตำบลหนองไผ่แบน	จำหน่ายมีดเดินป่า มีดพับ มีดชาบูไร และมีดสวยงาม
เปียกโบว์	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๒๒ หมู่ ๕ ตำบลสะแกกรัง	จำหน่ายมีดเดินป่า มีดพับ มีดชาบูไร หัวเข็มขัดและมีดสวยงาม
มีดช่างแขก	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๕๐/๔ ถนนรักการดี ตำบลอุทัยใหม่	จำหน่ายมีดพับ มีดเดินป่า มีดหัวเข็มขัด มีดพวงกุญแจ
ช่างหรีด	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๓๐/๒ หมู่ ๖ ตำบลหาดทอง	จำหน่ายผลิตภัณฑ์กรรไกรสอยผลไม้ กรรไกรตัดแต่งกิ่งไม้ ตะกร้อห่อและเก็บผลไม้
ปลาแรดบ้านโรงน้ำแข็ง	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๓๑ หมู่ ๕ ตำบลท่าซุง	จำหน่ายปลาแรดสด
แต้โดนัท	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๒๓๕ ถนนศรีอุทัย	จำหน่ายขนมโดนัทสูตรดั้งเดิม
ชามันโอสถ	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๕๗ ถนนท่าช้าง	ยาแผนโบราณ
ฉัตรอุทัย	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๗๓ ถนนมหาราช	จำหน่ายข้าวกึ่งกรอบ ข้าวเกรียบปลากลาย แคบหมู หนังปลา
ผลไม้แช่อิ่มตั้งอยู่ฮวด	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๕๖๑ ถนนศรีอุทัยใหม่ ตำบลอุทัยใหม่	จำหน่ายผลไม้แช่อิ่มชนิดต่างๆ
ไพพรรณ	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๓๙๑ ถนนศรีอุทัย อำเภอเมืองอุทัยธานี	จำหน่ายเบเกอรี่ ขนมปังสังขยา ขนมไทย ผลไม้แช่อิ่มชนิดต่างๆ
แม่ปวยลั้ง ๑	เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	๗๕ ถนนมหาราช	จำหน่ายข้าวกึ่งกรอบ ข้าวเกรียบปลากลาย ข้าวตังหมู

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	แม่ป่วยลั้ง ๒	เมืองอุทัยธานี	๔๙/๑๐-๑๑ ถนนรักการดี หน้าโรงพยาบาล อุทัยธานี	หยอง ข้าวตัง จำหน่ายข้าวกึ่งกรอบ ข้าว เกรียบปลากราย ข้าวตังหมู หยอง ข้าวตังหน้างา แคบหมู หนังปลา
	ร้านไหมแกมฝ้าย	เมืองอุทัยธานี	๕๐/๓ ถนนรักการดี	ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าทอพื้น ผ้าจก ผ้าใยกล้วย ซา ชุดผ้าต่างๆ สำเร็จรูป
	กลุ่มทองตะนาวเครื่องหอม ไทยเดิม เม้งเปิดพะโล้	เมืองอุทัยธานี เมืองอุทัยธานี	๖๒ หมู่ ๖ ตำบลเกาะเทโพ แยกธนาคารทหารไทย ตรอก โรงยา ถนน มหาราช	จำหน่ายเครื่องหอมไทยเดิม รูป หอม กายาน รูปแบบต่างๆ จำหน่ายเปิดพะโล้
	ร้านนินเบเกอร์รี่	เมืองอุทัยธานี	๘๔ ถนนท่าช้าง อยู่เยื้องวัด หลวงราชาวาท	จำหน่ายเบเกอร์รี่ เค้ก
	กลุ่มขนมกงบ้านเหนือ สวนป่าบ้านเย็น	เมืองอุทัยธานี เมืองอุทัยธานี	๓๑ หมู่ ๖ ตำบลหนองแก ๕๐ หมู่ ๑ ตำบลหาดทอง	จำหน่ายขนมกงโบราณ จำหน่ายส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา (เดือนมีนาคม - เมษายน เป็น ช่วงที่ผลผลิตออกมากและ อร่อย)
	กลุ่มผ้าทอพื้นเมืองลาย โบราณบ้านผาตั้ง	บ้านไร่	๓๒ หมู่ ๒ บ้านผาตั้ง ตำบล ห้วยแห้ง	จำหน่ายผ้าจก ผ้าฝ้าย และ ผลิตภัณฑ์ชุดที่นอนผลิตภัณฑ์

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	กลุ่มทอผ้าศรีนิน	บ้านไร่	๗๓ หมู่ ๑ ตำบลบ้านบึง	ต่างๆจากผ้าจก ผ้าฝ้ายลายโบราณ จำหน่ายผ้าจก ผ้าไหม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมเตียงผ้าขาวม้า
	กลุ่มทอผ้าบ้านทัพหลวง	บ้านไร่	๓ หมู่ ๑ บ้านทัพหลวง ตำบลทัพหลวง	จำหน่ายผ้าจก ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง
	กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ (ไพจิตร)	บ้านไร่	๒๙ หมู่ ๓ บ้านนาตาโพ ตำบลบ้านบึง	จำหน่ายผ้าฝ้ายลายโบราณ ผ้ามัดหมี่ฝ้าย ผ้าไหมผ้าขิด ผ้าจก
	กลุ่มทอผ้าบ้านทัพคล้าย	บ้านไร่	๓๙ หมู่ ๒ บ้านทัพคล้าย ตำบลทัพหลวง	จำหน่ายผ้าจก
	กลุ่มทอผ้าบ้านเนินศิรี	บ้านไร่	๓๖/๑ หมู่ ๑๐ ตำบลทัพหลวง	จำหน่ายผ้าฝ้ายทอมือที่ขึ้นชื่อว่าประณีต
	กลุ่มทอผ้าบ้านพุลสุข	บ้านไร่	๘๖/๑ หมู่ ๒ ตำบลบ้านบึง	จำหน่ายผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมเตียง ผ้าขาวม้า
	ศูนย์ O-TOP บ้านรากไม้	ลานสัก	กลุ่มผลิตภัณฑ์ O-TOP บ้านรากไม้ หมู่ ๑ ตำบลลานสัก	จำหน่ายชุดเฟอร์นิเจอร์ ชุดโต๊ะเก้าอี้ ม้านั่ง จาการากไม้ มีชิ้นงานทั้งขนาดเล็กขนาดกลางขนาดใหญ่
๔. การขนส่ง	รถโดยสารประจำทาง กรุงเทพฯ - อุทัยธานี บริษัท ขนส่ง	เมืองอุทัยธานี	ที่จังหวัดอุทัยธานีรถจอดที่ บขส.จังหวัด / ที่กรุงเทพฯ รถจอดที่สถานีขนส่งหมอชิต ๒	รถปรับอากาศชั้น ๑ และรถ ปรับอากาศชั้น ๒ ให้บริการ ระหว่างเวลา ๐๔.๓๐-๑๗.๓๐ น.

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	รถตู้ปรับอากาศกรุงเทพฯ- อุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	ที่จังหวัดอุทัยธานีรถจอดที่ ข้างสวนสุขภาพจังหวัด / ที่ กรุงเทพฯ รถจอดบริเวณใต้ ทางด่วนอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ด้านสนามเป้า	- อุทัยธานี มา กรุงเทพฯ ให้บริการระหว่างเวลา ๐๔.๐๐- ๑๗.๐๐ น.- กรุงเทพฯ มา อุทัยธานี ให้บริการระหว่างเวลา ๐๔.๐๐-๑๙.๐๐ น.(ทั้งสองที่รถ ออกตลอดวันตามจำนวนคนที่ ขึ้นตามช่วงเวลาที่กำหนด ไม่ได้ กำหนดระยะห่างของรอบเดิน รถ)
	รถโดยสารประจำทาง อุทัยธานี - บ้านไร่	เมืองอุทัยธานี/บ้านไร่	ที่จังหวัดอุทัยธานีรถจอดที่ บขส.จังหวัด / ที่อำเภอบ้าน ไร่ รถจอดที่ บขส. อำเภอ	- บ้านไร่ มา อุทัยธานีให้บริการ ระหว่างเวลา ๐๗.๐๐-๑๗.๐๐ น. - อุทัยธานี มา บ้านไร่ให้บริการ ระหว่างเวลา ๐๗.๐๐-๑๙.๐๐ น.
	รถโดยสารประจำทาง อุทัยธานี - ลานสัก	เมืองอุทัยธานี/ลานสัก	ที่จังหวัดอุทัยธานีรถจอดที่ บขส.จังหวัด / ที่อำเภอลาน สัก รถจอดที่ บขส. อำเภอ	- ลานสัก มา อุทัยธานีให้บริการ ระหว่างเวลา ๐๗.๐๐-๑๗.๐๐ น. - อุทัยธานี มา ลานสักให้บริการ ระหว่างเวลา ๐๗.๐๐-๑๙.๐๐ น.
	รถโดยสารประจำทาง อุทัยธานี - ห้วยคต	เมืองอุทัยธานี / ห้วยคต	ที่จังหวัดอุทัยธานีรถจอดที่ บขส.จังหวัด / ที่อำเภอ ห้วยคต รถจอดที่ บ้าน ทองกลาง	- ห้วยคต มา อุทัยธานี มีบริการ รถวันละ ๓ รอบ เวลา คือ ๐๖.๐๐ น., ๑๐.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐ น.

ด้านการบริการ	ชื่อของทรัพยากร	อำเภอ	ที่ตั้งของทรัพยากร	การบริการ
	รถโดยสารขนาดเล็กรอบ เมืองอุทัยธานี	เมืองอุทัยธานี	บขส.จังหวัด	- อุทัยธานี มา ห้วยคตให้บริการ รถวันละ ๓ รอบ เวลา คือ ๑๐.๓๐ น., ๑๔.๓๐ น. และ ๑๖.๓๐ น. รถวิ่งผ่านเส้นทางต่างๆรอบตัว เมืองอุทัยธานีแล้วกลับมาจอดที่ บขส.เช่นเดิม บริการตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.

๔.๒. นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี

โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวม ข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ แบบตรวจสอบ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Resource Audit) และแบบตรวจสอบสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวจากการสังเกต (Observation) โดยการลงพื้นที่ภาคสนามใช้การสังเกตและใช้เครื่องมือในการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว (Resource Audit) ผู้วิจัยได้นำแบบตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของ Godfrey Kerry & Clarke Jackie (๒๐๐๐) และนำข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ๓ ภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ภาคชุมชนเพื่อนำข้อมูลทั้งสองด้าน มาวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

วัดหนองขุนชาติ

วัดหนองขุนชาติ สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ขุนสนิทและชาวบ้านหนองสรวงเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖๗ ระยะแรกจึงเรียกว่า “วัดสนธิธรรมราม” ตามชื่อผู้นำการก่อสร้าง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดหนองสรวง” ตามชื่อบ้าน และในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เปลี่ยนชื่อวัดอีกครั้งเป็น “วัดหนองขุนชาติ” เนื่องจากวัดอยู่ใกล้บ้านหนองขุนชาติได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๔๔๓ และมีโรงเรียนอุทัยธรรมานุกูลวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาด้วย

วัดหนองขุนชาติ ตั้งอยู่ที่ ๑๔๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ ๕๐ ไร่ ๒ งาน ๘ ตารางวา มีธรณีสงฆ์เนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๒ งาน พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่สูงเนิน มีอาคารเสนาสนะต่างๆ พระอุโบสถ ศาลาเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีวิหาร มณฑปนาถสถาน ศาลาอเนกประสงค์ และสระน้ำ นอกจากนี้ยังมีปูชนียวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปหินทราย (จำลอง) ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถพระพุทธรูปหินทราย (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารพ้อพิน-แม่ชม สะอาด พระศรีศาสดา (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารหลวงพ้อสุข รอยพระพุทธรูป ประดิษฐานภายในมณฑปและภายในวิหารหลวงพ้อสุข ประดิษฐานรูปหล่ออดีตเจ้าอาวาส ๓ องค์ คือ พระพ้อสุข หลวงพ้อสือ หลวงพ้อตุ้ม ซึ่งเป็นพระที่ประชาชนในแถบนี้เลื่อมใสศรัทธา

เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันพระราชอุทัยโสภณ (มนัส สมชาโน ป.ธ.๔ ,ดร.)ปัจจุบัน พระราชอุทัยโสภณ (มนัส สมชาโน) อายุ ๗๗ ปี พรรษา ๕๕ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานีและ เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี

มีนามเดิมว่า มนัส สะอาด เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ก.พ.๒๔๘๘ ที่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ ๔ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี ประกอบอาชีพเกษตรกรในช่วงวัยเยาว์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวิสามนุกูลศึกษา (ร.ร.หนองฉางวิทยา ปัจจุบัน) อายุครบ ๒๒ ปี เข้าพิธีอุปสมบท เมื่อ วันจันทร์ที่ ๓ เม.ย.๒๕๑๐ ที่พัทธสีมา วัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โดยมี พระครูอุปการโกวิท (หลวงพ้อแอ้ว) วัดหัวเมือง ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง เป็น พระอุปัชฌาย์, พระสมุห์แปลง ฐานธมโม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระสำเนียง อายุวฑฒโน เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า สมชาโน หมายถึง ผู้รู้เสมอหลังอุปสมบท ท่านได้มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังและประสบความสำเร็จ พ.ศ.๒๕๑๕ สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมือง จ.เพชรบุรี และได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในปีเดียวกันผลงานด้าน

การศึกษา พ.ศ.๒๕๒๑ ได้รับ แต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ประจำโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๒๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสนามหลวง แผนกธรรม พ.ศ.๒๕๒๔ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต(พธ.บ.) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พ.ศ.๒๕๔๔ สำเร็จปริญญาเอก สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยนคร ประเทศอินเดีย

ในห้วงระหว่างที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดหนอง ชุนชาติ ได้พัฒนาวัดและชุมชนรอบพื้นที่ จนมีความเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้ พ.ศ.๒๕๕๐ เปิดหลักสูตรปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ สาขาจัดการเชิงพุทธ เป็นหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๔ เปิดหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ ให้พระภิกษุ-สามเณรและบุคคลทั่วไปเข้าศึกษา และเป็นรองประธานคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน ๑๕๕ ไร่ ๒ งาน ๖๕ ตารางวา ที่บ้านเด่นโก ต.ทุ่งพง อ.หนองฉาง เพื่อจัดสร้างวิทยาลัยสงฆ์-พุทธมณฑล พัฒนาการศึกษาพระภิกษุ-สามเณร และบุคคลทั่วไป พ.ศ.๒๕๕๕ จัดทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาภิเษก สร้างอาคารนวดแผนไทย, สร้างพิพิธภัณฑสถานโบราณ เครื่องสมุนไพร และเปิดโรงเรียนการกุศลที่วัดหนองชุนชาติ เปิดสอนระดับ ม.ต้น-ม.ปลาย สายสามัญ เน้นให้เด็กเป็นคนดีของสังคม งานด้านสาธารณูปการ ท่านได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุเพื่อส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลัง อาทิ ก่อตั้งโรงเรียนอุทานอุทิศธรรมวิทยา, สร้างศาลาธรรมสังเวช ก่อสร้างวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป, ทำถนนคอนกรีตภายในวัด, ขุดสระน้ำ เนื้อที่กักเก็บน้ำ ๙ ไร่, ซื้อที่ดินขยายบริเวณวัด ๓๐ ไร่, สร้างศาลาอเนกประสงค์ ลักษณะอาคารไม้หลังคา ทรงไทย, บูรณะฌาปนสถานลักษณะทรงไทย, หอสวดมนต์ และศาลาการเปรียญ เป็นต้น

พระราชอุทัยโสภณ ถือได้ว่าปฏิบัติตามหน้าที่ สอนงานพระศาสนาอย่างเต็มกำลัง ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ลำดับงานปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองชุนชาติ ท่านได้ก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นพระอุปัชฌาย์ พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ.๒๕๕๔ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี ลำดับสมณศักดิ์ พ.ศ.๒๕๕๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระอุทัยธรรมานุวัตร

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสถาปนาเลื่อนตั้งสมณศักดิ์ เนื่องในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรในการนี้ พระอุทัยธรรมานุวัตร เป็นพระเถระที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชอุทัยโสภณ เป็นพระเถระที่ได้บำเพ็ญจิตตานุสสติประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ ควรแก่การยกย่องเกียรติคุณให้ปรากฏไพศาล

๔.๒.๒ พื้นที่การทำบุญ

การทำบุญเป็นการกระทำตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมที่ได้รับการถ่ายทอดบอกกล่าวจากผู้ปกครอง ญาติ และผู้ใกล้ชิด ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ทำให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติ ตาม เพราะเยาวชนเชื่อว่าถ้าทำดีแล้วจะทำให้เกิดความสุข ได้บุญกุศล และได้ช่วยเหลือผู้อื่น วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ในช่วงเวลาปกติมีพื้นที่การทำบุญประกอบด้วย ศาลา ทำบุญ มณฑป วิหารพระร้อย และวิหารนมาวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๔.๒.๒.๑ ศาลาทำบุญ

ภาพที่ ๔.๖ ศาลาทำบุญวัดหนองขุนชาติ

ลักษณะเด่น ศาลาทำบุญวัดหนองขุนชาติเป็นสิ่งปลูกสร้างเพื่อการบำเพ็ญบุญ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นที่พักหรือทำกิจชั่วคราว มีอยู่ถาวรเหมือนกุฏิ วิหาร จัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของวัดรองลงมาจากอุโบสถ โบราณว่า อุโบสถเป็นที่สำหรับพระพุทธร ศาลาการเปรียญ เป็นที่สำหรับพระธรรม คือ เป็นที่เผยแผ่ธรรม กุฏิเป็นที่สำหรับพระสงฆ์ เหตุที่เรียกว่า "ศาลาการเปรียญ" สันนิษฐานว่าเดิมใช้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณรด้วย เพราะสมัยก่อนนิยมเรียนหนังสือกันบนศาลา ยังไม่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแพร่หลายอย่างปัจจุบัน"

ตารางที่ ๔.๖ สิ่งอำนวยความสะดวกศาลาทำบุญวัดหนองขุนชาติ

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		มีตลอดเส้นทางเดินทาง
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ จำนวนมาก

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๔.ถึงขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านหน้าศาลา
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม หรือขับรถเที่ยวชม

จากตาราง ๔.๖ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ เมื่อเดินทางมาถึงศาลาทำบุญวัดหนองขุนชาติ มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวางและสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมอเตอร์ไซด์มาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถึงขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถึงขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม จะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีมัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแลซ่อมแซมอยู่ตลอด และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๒.๒ วิหาร

ภาพที่ ๔.๗ วิหาร

ลักษณะเด่น อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระพุทธชินราช เป็นพระพุทธรูปศิลปสุโขทัย ที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษ คู่กับอุโบสถ แต่ไม่มีวิสูตรคามสีมาเหมือนอุโบสถ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ตรงกับรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย สร้างพร้อมกับพระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา และพระเหลือ พระพุทธชินราชได้รับการยอมรับว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดองค์หนึ่งและยังเป็นพระพุทธรูปที่นิยมจำลองกันมากที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นพระพุทธรูปที่ประชาชนชาวไทยศรัทธาและนิยมเดินทางมากราบไหว้มากที่สุดองค์หนึ่งด้วยผู้ที่มาทำบุญในช่วงงานเทศกาลได้เข้ามาสการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนให้ประสบความสำเร็จในชีวิตให้เกิดสิริมงคลโดยหมดเคราะห์หมดโศกให้มีแต่สิ่งดีๆเข้ามาในชีวิต มีจิตรกรรมฝาผนัง ภาพเก่าเขียนด้วยฝีมือช่างสมัยรัชการที่ ๕ เกี่ยวกับพุทธประวัติ ปางต่างๆ และที่นักสังเกต คือ ตอนธิดาพระยามารมาร้ายยั่ววน ตอนเทศน์โปรดเทวดา ตอนหนีออกบรรพชา เป็นต้น ผนังด้านบนเป็นพระสงฆ์ชุมนุมนั่งพนมมือ ที่น่าสนใจก็คือ มีภาพคนแต่งตัวสวมหมวกปีกอย่างชาวตะวันตก

ตารางที่ ๔.๗ สิ่งอำนวยความสะดวกวิหาร

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		มีตลอดเส้นทางการเดินทาง
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
			จำนวนมาก
๔.ถึงขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านหน้าศาลา
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม หรือขับรถเที่ยวชม

จากตาราง ๔.๗ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ เมื่อเดินทางมาถึงวิหาร มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวางและสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมอเตอร์ไซด์มาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถึงขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม จะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีมัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแลซ่อมแซมอยู่ตลอด และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๒.๓ พื้นที่มณฑปรอยพระพุทธรบาทจำลอง

ภาพที่ ๔.๘ พื้นที่มณฑปรอยพระพุทธรบาทจำลอง

ภาพที่ ๔.๙ พระพุทธรบาทจำลอง

ลักษณะเด่น พื้นที่มณฑปรอยพระพุทธรบาทจำลอง พระพุทธรบาท คือรอยประทับพระบาทของพระโคตมพุทธเจ้า อาจเป็นรอยหนึ่งข้างหรือทั้งสองข้าง พระพุทธรบาทมีสองรูปแบบ คือ เป็นรอยประทับตามธรรมชาติ เช่นพบในหิน และอีกประเภทคือ พระพุทธรบาทที่สร้างขึ้นมา พระพุทธรบาทตามธรรมชาตินั้นจริง ๆ แล้วไม่ใช่รอยประทับพระบาทที่แท้จริงของพระโคตมพุทธเจ้า แต่เป็นการจำลองหรือเป็นรูปแทน อาจถือได้ว่าเป็นเจดีย์ พระธาตุเจดีย์ และเป็นรูปเคารพยุคแรกและเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์

ผู้ที่มาทำบุญในช่วงเทศกาลมาสการะด้วยการติดแผ่นทองเพื่อเป็นการสักการะบูชาเพื่อให้
เกิดผลดีต่อชีวิตเป็นสิริมงคลและขอพรให้ประสบความสำเร็จและสิ่งที่พึงปรารถนาเหมือนกับการได้
สักการบูชากับพระพุทธรูปเจ้า

ตารางที่ ๔.๘ สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่มณฑลพรอยพระพุทธรูปจำลอง

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		มีตลอดเส้นทางเดินทาง
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ จำนวนมาก
๔.ถังขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านข้างศาลา
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม หรือขับรถเที่ยวชม

จากตาราง ๔.๘ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ
เมื่อเดินทางมาถึงมณฑลพรอยพระพุทธรูปจำลอง มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้
นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวางและสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็น
หมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมอเตอร์ไซด์มาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับ
นักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและ
ห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถังขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน
สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม จะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ ด้านข้าง
ได้แก่ร้านก๋วยเตี๋ยว น้ำปั่น และน้ำแข็งไส การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มี
มัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์
และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และ
สามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจล

แอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัย ก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแล ซ่อมแซมอยู่ตลอด และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถ เดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๒.๔.๑ พื้นที่วิหารอดีตเจ้าอาวาส

ภาพที่ ๔.๑๐ พื้นที่วิหารอดีตเจ้าอาวาส

ลักษณะเด่น ประวัติหลวงพ่อดุ้ม คงคสุวณโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ พระครู อุทิศธรรมวินัย ฉายา คงคสุวณโณ ชาตะ เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๑ จุลศักราช ๑๒๕๐ ร.ศ. ๑๐๗ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด ที่บ้านล่อมเสื่อไฮก ต.หนองยาง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี บิดา ชื่อ อิ่ม นามสกุลจินตสิกกรรม มารดาชื่อ บุญสม นามสกุล จินตสิกกรรม มีอาชีพใน กสิกรรม ท่านมีพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกันรวม ๑๑ คน เป็น ๗ คน เป็นหญิง ๔ คน คือ ๑. นาย สำเภา ๒. นายสุพรรณ ๓. พระครูอุทิศธรรมวินัย ๔. นายแอบ ๕. นายสม ๖. นายเอี่ยม ๗. นายชอบ หญิงอีก ๔ คน คือ ๑. นางทองม้วน ๒. นางทองอยู่ ๓. นางแฉล้ม ๔. นางทองเลี่ยม

เมื่อท่านยังเป็นเด็กบิดามารดาได้ส่งให้เรียนหนังสือไทยจนอ่านหนังสือไทยได้คล่องแคล่ว และแตกฉาน ต่อจากนั้นท่านได้ช่วย บิดามารดาประกอบ อาชีพ อยู่ใน ทางเพศ ขรวาส วิสัยตาม สมควร ครั้งต่อมาเมื่อท่านมีอายุ ๑๘ ปี ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๔๔๙ ท่านได้รับคัดเลือกให้ไปเป็นทหารบก มณฑลนครสวรรค์ ๖ เดือน แล้วทางราชการทหารได้ส่งให้ท่านไปขัดด่างหรือขัดดาทำพอยู่ที่มณฑล พยับ ประจำอยู่ที่จังหวัดลำปาง เป็น ๑ ปี แล้วก็ส่งกลับมาประจำตามสังกัดทหารราบมณฑล นครสวรรค์ตามเดิม แล้วได้ปลดเป็นกองหนุนชั้นที่ ๑ ครั้งพระพรครูอุทิศธรรมวินัย ซึ่งมีนามเดิมว่า ดุ้ม จินตสิกกรรม มีอายุ ๒๑ ปี จึงได้บรรพชาอุปสมบท เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ซึ่งตรง กับวันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๔ ค่ำ ปีวอก ณ พระอุโบสถวัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ. หนองฉาง จ.อุทัยธานี ซึ่งมีท่านเจ้าคุณพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) เจ้าคณะอำเภอหนองฉาง เป็น พระอุปัชฌายะ และมีท่านเจ้าพระคุณพระใบฎีกาสือ วัดทุ่งทองเป็นกรรมวาจารย์ และมีท่านเจ้า

พระคุณทองคำ วัดห้วยพระจันทร์เป็นอนุสาวนาจารย์พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๒๕ รูปเป็นคณะปรกให้อุปสมบทเป็น พระภิกษุสงฆ์ในเวลา ๐๘.๓๕ น. ท่านมีนามฉายาคงศุวณโณ สังกัดอยู่วัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัยด้วยความอุตสาหะอยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์ จนท่านมีอายุพรรษาล่วงพ้นนิสสัยมฤตกะพรรษา ๕ แล้ว ได้เป็นเลขานุการของท่านเจ้าพระคุณพระครูอุทานธรรมนิเทศ เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ มีพรรษา ๘ ได้เป็นผู้สวดกรรมจาวาให้อุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นลำดับถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ ท่านเจ้าพระคุณพระครูอุทาน ธรรมนิเทศอาพาธหนักลง ใกล้ต่อกาลมรณภาพ จึงได้แปลงภาระครุภัณฑ์และลูกภณห์ตามลำดับ เป็นของส่วนตัวของท่าน ท่ามกลางสงฆ์ท่านก็ได้รับการเป็นผู้ดูแลและรักษาปกครองวัดมาจนกระทั่งท่านเจ้าพระครูอุทานธรรมนิเทศถึงแก่มรณภาพ ลำดับต่อขึ้นมาท่านเจ้าพระคุณพระปลัดสี้อวัดทุ่งทอง เป็นผู้รักษาการณแทนเจ้าคณะอำเภอหนองฉาง ต่อมา จึงโปรดตั้งให้ท่านเจ้าพระครูเป็นอธิการเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และต่อจากนั้นได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระใบฎีกา ฐานาของเจ้าพระคุณพระครูอุทิศธรรมวินัย (สี้อ) เจ้าคณะอำเภอหนองฉาง จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นสมุห์ฐานาของท่านเจ้าพระคุณพระครูอุทิศธรรมวินัยเป็นลำดับจน พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระปลัด ต่อจากนั้นท่านเจ้าพระคุณพระครูทุพลภาพ ไม่สามารถจะไปอุปสมบทให้แก่กุลบุตรตามวัดในสาขาของอำเภอนี้ได้ จึงจัดการขอตำแหน่งพระอุปัชฌายะให้แก่ท่าน เพื่อจะได้ช่วยอุปสมบทให้แก่กุลบุตรในเขตอำเภอหนองฉาง และท่านก็ได้ตราตั้งเป็นพระอุปัชฌายะเมื่อ วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๘ พระครูอุทิศธรรมวินัย(สี้อ) เจ้าคณะอำเภอหนองฉางได้ถึงแก่มรณภาพลง ลำดับนั้นท่านเจ้าพระคุณพระราชาขุทัยกีว (พุฒ) เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานีในอดีตได้โปรดแต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้รักษาการณแทนเจ้าคณะอำเภอหนองฉางอยู่ ๑ ปี ๖ เดือน จึงได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยนามสมณศักดิ์ว่า พระครูอุทิศธรรมวินัย (ตุ้ม) เจ้าคณะอำเภอหนองฉางเป็นพระครูซึ่งโท ต่อมาได้อาพาธเป็นริดสีดวงรู้สึกว่าจะไม่สามารถไปอุปสมบทให้แก่กุลบุตร ตามวัดใน สาขาอำเภอนี้ได้ จึงได้แต่งตั้งพระปลัดแ้วเป็นอุปัชฌายะ ต่อมา ปี พ.ศ.๒๔๙๔ ทางการคณะสงฆ์ได้ออกแถลงการณ์ให้ท่าน

พระครูอุทิศธรรมวินัย (ตุ้ม) เป็นพระครูชั้นเอก จนกระทั่งถึงมรณภาพท่านได้รักษาหน้าที่และสร้างสมความดีตลอด หลังจาก พ.ศ. ๒๔๙๖ อาการโรคเก่าของท่านก็กำเริบขึ้น มีอาการทรงกับทรุดเรื่อยมา ท่านเห็นว่าร่างกายจะไม่เที่ยงต่อการทำงาน จึงแต่งตั้งให้พระครูอุปการโกวิท(แ้ว)เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอหนองฉาง พอปี ๒๕๐๖ อาการโรคของท่านก็กำเริบหนัก ประกองกับโรคชราภาพของท่านด้วยจนกระทั่งวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๗ ตรงกับวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๖ วันพฤหัสบดี ปีมะโรง ได้ถึงแก่มรณภาพลงด้วยโรคดังกล่าวมรณภาพโดยอายุ ๗๖ ปี

“หลวงพ่อสี้อ พรหมโชโต” อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ

มีนามเดิม “สือ แซ่เตีย” ต่อมาเปลี่ยนนามสกุลเป็นเศรษฐพานิช เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑ ธ.ค. ๒๔๑๔ ที่บ้านทุ่งทอง หมู่ที่ ๑ บ้านเกาะกร่าง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี บิดาเป็นชาวจีนชื่อ นายปี แซ่เตีย มารดาเป็นคนไทยชื่อ นางแจ้ ชีวิตวัยเยาว์อายุ ๗ - ๘ ขวบ มารดาได้นำไปฝากที่วัดไว้กับ พระอาจารย์เกิด วัดป่าช้า ต.บ้านเก่า อ.หนองฉาง เพื่อเรียนหนังสือภายหลังพระอาจารย์เกิดมรณภาพ จึงได้เรียนหนังสือทั้งไทยและขอม จากพระใบฎีกาแสง เจ้าอาวาสวัดทุ่งทอง ต่อมา เมื่ออายุครบ ๒๑ ปีบริบูรณ์ เข้าพิธีอุปสมบทในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ณ พัทธสีมาวัดทุ่งทอง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โดยมีพระปลัดคลัง วัดทุ่งทอง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ท้วม วัดทุ่งทอง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) วัดหนองขุนชาติ (ขณะนั้นยังเป็นอธิการ) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

หลวงพ่อสือ พรหมโชโต ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่สำนักวัดทุ่งทองกับพระปลัดคลังและพระอาจารย์ท้วม เป็นเวลา ๕ พรรษา ก่อนย้ายไปอยู่กับพระปลัดเสื่อ สำนักวัดแจ้ ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีมูลกัจจายนะ ก่อนย้ายกลับมาอยู่สำนักวัดทุ่งทอง เพื่อหัดเป็นคู่สวดสวดนาคคู่กับพระอาจารย์คำ วัดห้วยพระจันทร์ จนมีชื่อเสียงโด่งดัง หลังจากพระอาจารย์ท้วมและพระปลัดคลังมรณภาพ พระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) ได้เป็นประธานจัดการปลงศพ พระอาจารย์ทั้ง ๒ เป็นการใหญ่ และแต่งตั้งให้พระสือ เป็นเจ้าอธิการวัดทุ่งทอง เมื่อ ร.ศ.๑๒๕ พระเมธาธรรมรส เจ้าคณะปักษ์เหนือ ได้ขึ้นไปตรวจราชการคณะสงฆ์ ได้เห็นความสามารถของพระอธิการสือ จึงแต่งตั้งให้เป็นพระใบฎีกาและเป็นเจ้าคณะหมวด รวมด้วยกัน ๒ ตำแหน่ง ต่อมาพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) ได้ตั้งให้ท่านเป็นพระปลัดในตำแหน่งฐานานุกรมของท่าน และพระธรรมวโรดมเจ้าคณะมณฑล ตั้งให้พระปลัดสือ เป็นพระอุปัชฌาย์ ช่วยเหลือพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) เจ้าคณะแขวงหนองฉาง เนื่องจากท่านชราภาพ

พ.ศ.๒๔๖๒ พระสุนทรมุณีได้อนุมัติ เจ้าคณะมณฑล แต่งตั้งให้ท่านเป็นพระครูชั้นประทวน เป็นผู้รั้งเจ้าคณะแขวงหนองขาหย่าง พ.ศ.๒๔๖๔ พระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) มรณภาพชาวบ้านพร้อมใจกันร้องขอมายังเจ้าคณะจังหวัด เพื่อขอให้พระครูสือ เป็นพระครูเจ้าคณะแขวงหนองฉาง และเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ทางราชการคณะสงฆ์ได้อนุมัติ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๗ ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ “พระครูอุทิศธรรมวินัย” ให้มีความสำคัญต่อการศึกษาสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ได้แสวงหาพระปริยัติมาจากกรุงเทพฯ มาสอนพระธรรมวินัยให้แก่พระภิกษุสามเณรที่วัดทุ่งทอง และวัดหนองขุนชาติ ตลอดถึงวัดอื่นๆ ในแขวง ยังได้สร้างเสนาสนะภายในวัดหนองขุนชาติ สร้างศาลาที่พักสธารณชนที่บ้านทุ่งพง บ้านป่าแดง และสะพานท่านบข่างหัวเขาสะแกกรัง สะพานในเขต อ.หนองฉางอีกหลายแห่ง

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ละสังขารอย่างสงบ สิริอายุได้ ๖๔ ปี พรรษา ๔๔ “หลวงพ่อสือ พรหมโชโต” อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ รูปที่ ๓ มีนามเดิม “สือ แซ่เตีย” ต่อมา

เปลี่ยนนามสกุลเป็นเศรษฐพานิช เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๔ ที่บ้านทุ่งทอง หมู่ที่ ๑ บ้านเกาะกร่าง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี บิดาเป็นชาวจีนชื่อ นายปี แซ่เตีย มารดาเป็นคนไทยชื่อ นางแจ้จ้ง ชีวิตวัยเยาว์อายุ ๗ - ๘ ขวบ มารดาได้นำไปฝากที่วัดไว้กับพระอาจารย์เกิด วัดป่าช้า ต.บ้านเก่า อ.หนองฉาง เพื่อเรียนหนังสือ ภายหลังพระอาจารย์เกิดมรณภาพ จึงได้เรียนหนังสือทั้งไทยและขอมจากพระใบฎีกาแสง เจ้าอาวาสวัดรูปต่อมา เมื่ออายุครบ ๒๑ ปีบริบูรณ์ เข้าพิธีอุปสมบทในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ณ พัทธสีมาวัดทุ่งทอง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โดยมีพระปลัดคลัง วัดทุ่งทอง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ท้วม วัดทุ่งทอง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) วัดหนองขุนชาติ (ขณะนั้นยังเป็นอธิการ) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ พระสือได้ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่สำนักวัดทุ่งทองกับพระปลัดคลังและพระอาจารย์ท้วม เป็นเวลา ๕ พรรษา ก่อนย้ายไปอยู่กับพระปลัดเสื่อ สำนักวัดแจ้จ้ง ต.อุทัยเก่า อ.หนองสวรรค์ ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีมูลกัจจายนะ ก่อนย้ายกลับมาอยู่สำนักวัดทุ่งทอง เพื่อหัดเป็นคู่สวด สวดนาคคู่กับพระอาจารย์คำ วัดห้วยพระจันทร์ จนมีชื่อเสียงโด่งดัง หลังจากพระอาจารย์ท้วมและพระปลัดคลังมรณภาพ พระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) ได้เป็นประธานจัดการปลงศพ พระอาจารย์ทั้ง ๒ เป็นการใหญ่ และแต่งตั้งให้พระสือ เป็นเจ้าอธิการวัดทุ่งทอง เมื่อ ร.ศ.๑๒๕ พระเมธาธรรมรส เจ้าคณะปักษ์เหนือ ได้ขึ้นไปตรวจราชการคณะสงฆ์ ได้เห็นความสามารถของพระอธิการสือ จึงแต่งตั้งให้เป็นพระใบฎีกาและเป็นเจ้าคณะหมวด รวมด้วยกัน ๒ ตำแหน่ง ต่อมา พระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) ได้ตั้งให้ท่านเป็นพระปลัดในตำแหน่งฐานานุกรมของท่าน และพระธรรมวโรดม เจ้าคณะมณฑล ตั้งให้พระปลัดสือ เป็นพระอุปัชฌาย์ ช่วยเหลือพระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) เจ้าคณะแขวงหนองฉาง เนื่องจากท่านชราภาพ พ.ศ. ๒๔๖๒ พระสุนทรมุณีได้ขออนุมัติ เจ้าคณะมณฑล แต่งตั้งให้ท่านเป็นพระครูชั้นประทวน เป็นผู้รั้งเจ้าคณะแขวงหนองขาหย่าง พ.ศ. ๒๔๖๔ พระครูอุทานธรรมนิเทศ (ศุข) มรณภาพ ชาวบ้านพร้อมใจกันร้องขอมายังเจ้าคณะจังหวัด เพื่อขอให้พระครูสือ เป็นพระครูเจ้าคณะแขวงหนองฉาง และเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ทางราชการคณะสงฆ์ได้อนุมัติ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๗ ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ “พระครูอุทิศธรรมวินัย” ให้มีความสำคัญต่อการศึกษาสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ได้แสวงหาพระเปรียญมาจากกรุงเทพฯ มาสอนพระธรรมวินัยให้แก่พระภิกษุสามเณรที่วัดทุ่งทอง และวัดหนองขุนชาติ ตลอดถึงวัดอื่นๆ ในแขวง ยังได้สร้างเสนาสนะภายในวัดหนองขุนชาติ สร้างศาลาที่พักสธารณชนที่บ้านทุ่งพง บ้านป่าแดง และสะพานทำนบข้ามห้วยเขาสะแกกรัง สะพานในเขตอ.หนองฉางอีกหลายแห่ง วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ละสังขารอย่างสงบ สิริอายุได้ ๖๔ ปี พรรษา ๔๔ “หลวงพ่อสือ พรหมโชโต” อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ รูปที่ ๓

ตารางที่ ๔.๙ สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ที่มณฑลพายัพพระพุทธรูปจำลอง

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		มีตลอดเส้นทางเดินทาง
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ จำนวนมาก
๔.ถังขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านข้างศาลา
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม หรือขับรถเที่ยวชม

จากตาราง ๔.๙ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ เมื่อเดินทางมาถึงมณฑลพายัพพระพุทธรูปจำลอง มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวางและสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถังขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม จะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ ด้านข้างได้แก่ร้านก๋วยเตี๋ยว น้ำปั่น และน้ำแข็งใส การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีมัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแล

ซ่อมแซมอยู่ตลอด และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๓ พื้นที่ศิลปะวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม บริบทสังคมวัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่นจนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ชื่อสิ่งของ วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ อันเป็นสำคัญทางประวัติศาสตร์สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสถานที่และท้องถิ่นนั้นๆ

๔.๒.๓.๑ พื้นที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนองขุนชาติ

ภาพที่ ๔.๑๑ พื้นที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนองขุนชาติ

ลักษณะเด่น พิพิธภัณฑ์มีจุดกำเนิดจากความตั้งใจของคณะอาจารย์อาวุโสหลายท่านใน อ.หนองฉางและท่านเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ พระอุทัยธรรมานุวัตร ได้เกิดความคิดร่วมกันว่า ในปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ 60 ปีทางวัดและชุมชนน่าจะทำพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและรวบรวมประวัติศาสตร์ของอำเภอนองฉาง ที่มีมายาวนานให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อได้ความคิดนี้แล้วหลายฝ่ายจึงช่วยกัน จนเกิดเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ในที่สุด เริ่มแรกนั้นทางวัดและคณะอาจารย์ได้ช่วยกันประชาสัมพันธ์ ทั้งทางวิทยุชุมชน หอกระจายเสียง และบอกแก่ผู้ที่มาทำบุญที่วัดหนองขุนชาติ ให้นำสิ่งของมาบริจาคเพื่อทำพิพิธภัณฑ์ ไม่นานก็มีผู้สนใจเข้าร่วมบริจาคของ จากขั้นที่ 1 เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันมีถึง 3,000 ชิ้น ทางคณะอาจารย์ได้ทำทะเบียนและจดชื่อผู้บริจาค วันเดือนปี เป็นหลักฐานทั้งหมด และวัดหนองขุนชาติได้มอบสถานที่ชั้นสองของศาลาการเปรียญซึ่งไม่ได้ใช้งานให้ ทั้งสิ่งของจัดแสดงและสถานที่จึงพร้อมสรรพสำหรับพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

เนื่องจากคณะผู้ก่อตั้งเป็นคณะอาจารย์ ซึ่งบางท่านก็เป็นระดับผู้อำนวยการโรงเรียน เคยเห็นพิพิธภัณฑ์มาแล้วหลายแห่ง โดยเฉพาะ อ.พิสิฐ สุริยาภรณ์ หนึ่งในคณะผู้ก่อตั้ง เคยช่วยจัด

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อ.เมือง จ.อุทัยธานี มาก่อน ท่านจึงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการช่วยคิดจัดหมวดหมู่สิ่งของจัดแสดงได้อย่างลงตัว กับพื้นที่โล่งอันกว้างใหญ่ของศาลาการเปรียญแห่งนี้ แม้มองครั้งแรกจะออกเรียบๆ และมีข้าวของมากมาย แต่เมื่อ อ.พิสิฐ ได้กรุณานำชมแล้วก็พบว่าส่วนจัดแสดงต่างๆ มีความน่าสนใจ และมีเสน่ห์ บอกเล่าเรื่องราวได้เป็นอย่างดี

ส่วนแรกคือส่วนที่เกี่ยวกับศาสนา เล่าเรื่องราวของวัดหนองขุนชาติ พระอาจารย์ท่านแรกที่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ และประวัติศาสตร์ของ อ.หนองฉาง ซึ่งเดิมเคยเป็นตัวอำเภอเมืองของ จ.อุทัยธานี มาก่อน ต่อมาการคมนาคมไม่สะดวกและพื้นที่เริ่มคับแคบ เจ้าเมืองจึงได้ย้ายไปตั้งเมืองใหม่อยู่ริมแม่น้ำสะแกกรังเป็นตัว อ.เมือง จ.อุทัยธานี ในปัจจุบัน หลักฐานก็คือป้ายไม้เก่า ที่แกะสลักไว้ว่า บ้านอุไทยเก่า อ.อุไทย-เก่า ถัดมาจัดแสดงเกี่ยวกับพระพุทธรูปแกะสลักที่สวยงาม และเครื่องอัฐบริขารต่างๆ เครื่องทองเหลือง พวงมาลัย พานต่างๆ ที่ใช้ในวัด ส่วนถัดมาเป็นเครื่องพิมพ์ดีดเก่า ซึ่งครั้งหนึ่งเคยใช้พิมพ์เอกสารราชการ ก่อนที่จะมีคอมพิวเตอร์ใช้ ส่วนต่อไปเป็นพวกหีบและกำป๋นรูปทรงต่างๆ ใหญ่ เล็กหลายขนาด

จากนั้นจึงเริ่มเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนยุคเก่า คือเป็นชุดหีบของ และตะกร้า ที่คนใช้ใส่ของมาถวายที่วัด เป็นเครื่องจักสานฝีมือปราณีต ภายในก็มีเครื่องถ้วยชามใส่อาหารยกมาเป็นสำรับหรือหม้อดินใส่ต้มแกงทำอาหาร ถึงทำโอศkrimหลอด กระป๋องบีบเส้นขนมจีนและเส้นลอดช่องขนาดต่างๆ ซึ่งผู้บริจาคเคยเปิดร้านมาก่อนแต่เลิกกิจการไปแล้วจึงนำมาให้พิพิธภัณฑ์ ต่อมาก็เป็นเครื่องดนตรีไทยชุดใหญ่ ซึ่งเป็นของคณะประจำอำเภอปัจจุบันก็ยังคงเล่นอยู่ และติดภาพเจ้าของคณะไว้ด้วย

ต่อมาคือเครื่องมือการเกษตรหลายชนิด คล้ายกับที่อื่นๆ เช่นสีฝัด สีข้าว ครกตำข้าว และอุปกรณ์เทียมวัวควายไถนา คอง ซึ่งเป็นไม้จกคล้ายรูปตัวดัดเบี้ย (W) สำหรับใส่คอควายประกอบกับแอกไถนา เป็นภูมิปัญญาของคนสมัยก่อนที่จะไปตัดไม้ไผ่ในป่าไว้ตั้งแต่ยังอ่อน ค่อยๆ ตัดไปเรื่อยๆ จนได้รูปเมื่อแก่จึงตัดออกมาใช้งาน

อีกด้านหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ เป็นเหมือนแหล่งรวมเทคโนโลยีตกยุค เช่น มุมเกี่ยวกับตะเกียงและการให้แสงสว่าง จัดเรียงลำดับตั้งแต่คนยังไม่มีไม้ขีดจุดไฟ ต้องใช้หินเหล็กไฟตีกันให้เกิดประกายไฟ ไปติดที่ปยุ่นๆ แล้วนำไปจุดไฟอีกที่เรียกว่าชุดไฟ จากนั้นก็มีขี้ไต้และคบไฟ ตะเกียงน้ำมัน ตะเกียง เจ้าพายุ ตะเกียงแก๊ส เตาไรต์เตาถ่านแบบต่างๆ เรียกว่าเรียงลำดับยุคให้ได้ๆ ได้รู้จักกับหน้าตาสิ่งของ และนี่ภาพออกว่าคนยุคเก่ามีชีวิตกันอย่างไร ถัดมาก็เป็นโทรทัศน์ วิทยุเก่า พัดลมเก่า จักรเย็บผ้าเก่า และโต๊ะของช่างทำทอง ซึ่งจำลองข้าวของมาได้อย่างครบถ้วน

ตรงกลางของห้องพิพิธภัณฑ์ ยกพื้นด้วยตั่งไม้ มีตู้กระจกจัดแสดงเรื่องอาวุธโบราณ ธนูดาบ ตู้จัดแสดงเงินตรายุคต่างๆ อีกส่วนคือถ้วยชามสวยๆ ที่คนรุ่นเก่าจะใช้ใส่อาหารมาถวายวัด เช่น

งานกระเบื้องเคลือบมีชาโลหะสามขา เรียกว่ากี เป็นของผู้มีฐานะที่จะนำมาทำบุญที่วัด หรือขามตราไก่ และข้าวของจัดแสดงอีกมากมาย

ตารางที่ ๔.๑๐ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นที่พิพิธภัณฑสถานวัดหนองขุนชาติ

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		ช่องทางป้ายบอกทางมีแต่น้อย
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ จำนวนมาก
๔.ถังขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านหน้าศาลา
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์ และชมรมมัคคุเทศก์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม

จากตาราง ๔.๑๐ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ แต่ยังมีน้อย มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวาง และสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมอเตอร์ไซด์มาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถังขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่มจะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีมัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุน

ชาติได้มีการดูแลซ่อมแซมอยู่ตลอด รวมถึงได้รับการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีในการดูแล และมีประธานพิพิธภัณฑสถานวัดหนองขุนชาติในการช่วยสนับสนุนในการซ่อมแซมร่วมกับวัดหนองขุนชาติ และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๔ พื้นที่กิจกรรมวัดหนองขุนชาติ

พื้นที่กิจกรรมวัดหนองขุนชาติ เป็นพื้นที่สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง เขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตสำคัญ ดังนั้นพื้นที่กิจกรรมเป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับประชาชนทั่วไป เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะต่างๆ

๔.๒.๔.๑ พื้นที่กิจกรรมที่ ๑ สนามฟุตบอล

ภาพที่ ๔.๑๒ พื้นที่กิจกรรมที่ ๑ สนามฟุตบอล

ลักษณะเด่น พื้นที่กิจกรรมที่ ๑ สนามฟุตบอล วัดหนองขุนชาติมีพื้นที่ได้เปรียบทางด้านพื้นที่ เปิดเป็นสาธารณะประโยชน์โดยใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย รวมทั้งบุคคลภาครัฐมาขอใช้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ มีผลในการเลือกเข้ามาใช้งานภายในพื้นที่ ทั้งนี้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ให้บริการภายในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเก้าอี้พักผ่อน หลังคาบังแดด รวมถึงสภาพอากาศ สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่มีส่วนทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้งานภายในพื้นที่เกิดสภาวะน่าสบาย ผ่อนคลาย และเลือกเข้ามาใช้งานภายในพื้นที่

ตารางที่ ๔.๑๑ สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่กิจกรรมที่ ๑ สนามฟุตบอล

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		ช่องทางป้ายบอกทางมีแต่ยังน้อย
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลัง ของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำ จำนวนมาก
๔.ถังขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด
๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มัคคุเทศก์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่าง อิสระ	✓		เดินชม

จากตาราง ๔.๑๑ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ แต่ยังมีน้อย มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวาง และสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถังขยะมีบริการหลายจุดและการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านขายอาหารและเครื่องดื่มจะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีมัคคุเทศก์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแลซ่อมแซมอยู่ตลอด รวมถึงได้รับการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีในการดูแล และมีประธานพิพิธภัณฑสถานวัดหนองขุนชาติในการช่วยสนับสนุนใน

การซ่อมแซมร่วมกับวัดหนองขุนชาติ และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาติ นักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๒.๔.๒ พื้นที่กิจกรรมที่ ๒ สนามวอลเลย์บอล

ภาพที่ ๔.๑๓ พื้นที่กิจกรรมที่ ๒ สนามวอลเลย์บอล

ลักษณะเด่น พื้นที่กิจกรรมที่ ๒ สนามวอลเลย์บอล วัดหนองขุนชาติมีพื้นที่ได้เปรียบทางด้านพื้นที่ เปิดเป็นสาธารณะประโยชน์โดยใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย รวมทั้งบุคคลภาครัฐมาขอใช้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ มีผลในการเลือกเข้ามาใช้งานภายในพื้นที่ ทั้งนี้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ให้บริการภายในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเก้าอี้นั่งพักผ่อน หลังคากันแดด รวมถึงสภาพอากาศ สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่มีส่วนทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้งานภายในพื้นที่เกิดสภาวะน่าสบาย ผ่อนคลาย และเลือกเข้ามาใช้งานภายในพื้นที่

ตารางที่ ๔.๑๒ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นที่กิจกรรมที่ ๒ สนามวอลเลย์บอล

สิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่การท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
๑.ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว	✓		ช่องทางป้ายบอกทางมีแต่ยังน้อย
๒.สถานที่จอดรถ	✓		บริเวณด้านใน-ด้านข้าง-ด้านหลังของแหล่งท่องเที่ยว
๓.ห้องสุขา	✓		มีการแบ่งประเภท และมีห้องน้ำจำนวนมาก
๔.ถังขยะ	✓		มีตามจุดต่างๆ โดยรอบ
๕.ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	✓		ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด

๖.การให้ข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยว	✓		ป้ายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว
๗. มีคฤหาสน์		✓	พระภิกษุสงฆ์
๘. ความสะอาด		✓	พระภิกษุสงฆ์
๙. การดูแลรักษาซ่อมแซม	✓		มีการปรับปรุงอยู่เสมอ
๑๐. นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ	✓		เดินชม

จากตาราง ๔.๑๒ สรุปได้ว่า ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีการติดตั้งเป็นระยะๆ แต่ยังมีน้อย มีสถานที่จอดรถหลายฝั่งหลายด้านของวัดให้นักท่องเที่ยวได้เลือกจอดอย่างกว้างขวาง และสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีที่จอดรถสำหรับรถบัสที่มีมาเป็นหมู่คณะ และมีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถยนต์มาท่องเที่ยว ห้องสุขาที่มีไว้รองรับนักท่องเที่ยวจะมีหลายจุด มีจำนวนหลายห้อง และสะอาด มีการแบ่งสัดส่วนของห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงอย่างชัดเจน ถึงขณะนี้บริการหลายจุดและมีการแยกประเภทของถังขยะอย่างชัดเจน สำหรับร้านอาหารและเครื่องดื่มจะมีไว้บริการนักท่องเที่ยวในบริเวณวัดหนองขุนชาติ การให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดในปัจจุบันยังไม่มีคฤหาสน์หรือนักวิชาการท้องถิ่นในการให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ด้านความสะอาดจะมีพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในด้านความสะอาด เนื่องจากปัจจุบันเป็นช่วงสถานการณ์ Covid-19 พระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกท่านต้องใส่หน้ากากอนามัย นักท่องเที่ยวต้องล้างมือในสถานที่ที่ทางวัดเตรียมไว้ให้ มีเจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้บริการหลายจุด นักท่องเที่ยวต้องได้รับการตรวจวัดไข้และใส่หน้ากากอนามัยก่อนเข้าแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดของวัด ในด้านดูแลรักษาซ่อมแซมนั้น ทางวัดหนองขุนชาติได้มีการดูแลซ่อมแซมอยู่ตลอด รวมถึงได้รับการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีในการดูแล และมีประธานพิพิธภัณฑสถานวัดหนองขุนชาติในการช่วยสนับสนุนในการซ่อมแซมร่วมกับวัดหนองขุนชาติ และในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดหนองขุนชาตินักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องเที่ยวได้อย่างอิสระ

๔.๓. พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมจังหวัดอุทัยธานีมีการจัดงาน ประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี โดยปีนี้มีขบวนแห่ วัฒนธรรมประเพณี เข้าร่วมกิจกรรม ๑๗ ขบวน การประกวดสำหรับคาวหวาน การทำพิธีขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาคน การอุปสมบทนาคหมู่ การแสดงความสามารถของเยาวชน การประกวดร้องเพลง กีฬาประชาชน

๔.๓.๑ เตรียมการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่

ทีมวิจัยได้จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็น พร้อมกับนำเสนอพื้นที่เพื่อทำการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้แกนนำชุมชนได้หารือกับคนในชุมชน จากการประชุมชุมชนได้เห็นชอบให้มีการจัดพื้นที่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และต่างชุมชน ซึ่งจากข้อจำกัดด้านระยะเวลา จึงนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งสถานที่สำคัญ ภูมิปัญญาดั้งเดิม และอาชีพที่โดดเด่นในชุมชน อาทิเช่น งานวัด งานบุญ กีฬา และนันทนาการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกว่า “...ประวัติความเป็นมาของประเพณีงานบุญเดือนสาม เป็นประเพณีที่ดั่งามของชุมชนชาวอุไทย ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า คำว่า “อุไทย” เป็นชื่อดั้งเดิมของจังหวัดอุทัยธานี ในทุกๆปีชาวอุไทยจะร่วมกันจัดงานบุญเดือนสาม ระหว่างวันขึ้น ๑๒ ค่ำ-วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๓ เพื่อนมัสการรอยพระพุทธบาทจำลอง ที่ประดิษฐานอยู่ภายในมณฑปของวัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง วัดเก่าแก่...”^{๗๓}

จึงเกิดประเพณีบุญเดือนสาม ถือกำเนิดเกิดขึ้น “...ตั้งแต่สมัยโยมบิดา มารดา เล่าขานกันต่อมาว่า ชาวบ้านในอำเภอหนองฉาง เมื่อถึงบุญเดือนสามจะนิยมให้ลูกชาย มาบวชในงานบุญ จึงเกิดประเพณีนิยมของคนในชุมชนนำลูกหลาน มาอุปสมบทในงานบุญเดือนสาม และมีวัฒนธรรมสืบต่อมาคือการนำสำหรับ คาว หวาน มาถวายพระบวชใหม่ ในวันฉลองพระใหม่...”^{๗๔}

เมื่อมีวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งเป็นที่รวมจิตใจของชุมชนทั้งในและนอกเขต จึงทำให้หน่วยงานราชการเห็นความสำคัญ “...องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธานการประชุมเพื่อประชุมเพื่อเตรียมการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่ ในการจัดงานประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย...”^{๗๕} ณ ศาลาการเปรียญ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง โดยมี พระราชอุทัยโสภณ เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

โดยมีกระบวนการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว “...ในการพัฒนาพื้นที่ สิ่งที่ต้องมองย้อนกลับไปในอดีต ควรนำวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมออกมา ไม่ควรเปลี่ยนวัฒนธรรมวิถีของชุมชน เพื่อเป็นการรักษาอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น...”^{๗๖}

จึงมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัด และชุมชนต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยว

^{๗๓} สัมภาษณ์, พระราชอุทัยโสภณ. เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๗๔} พระครูอุทิศธรรมพินัย. เจ้าคณะอำเภอหนองฉาง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

^{๗๕} นายเผด็จ นุ้ยปรี. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

^{๗๖} นางสาวเยาวนาฏ เหล่าเข้ม. ผู้นำชุมชนหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๑๔ ประธานการประชุมประชุมเพื่อเตรียมการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่
โดยประธานที่ประชุมมอบหมายให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ส่วนราชการ
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัดหนองขุนชาติ สภาวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี ดังต่อไปนี้
ฝ่ายจัดพิธีบวงสรวง
มอบ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธาน
ฝ่ายสถานที่
มอบ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๒ เป็น
ประธาน
ฝ่ายพิธีทำขวัญข้าวแม่โพสพ และพิธีทำขวัญนาคนาค
มอบ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธาน
ฝ่ายจัดกิจกรรมการแสดงบนเวที
มอบ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๒ เป็น
ประธาน
ฝ่ายตัดสินการประกวดรถอุปสมบทนาคหมู่
มอบ ศึกษาธิการจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธาน
ฝ่ายตัดสินการประกวดเพลงเพื่อการจัดสำรับคาว-หวาน ตามขนบธรรมเนียม ประเพณีโบราณ

มอบ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธาน
ฝ่ายตัดสินการประกวดการแสดงความสามารถของเยาวชนในการร้องเพลงไทยลูกทุ่ง
และการประกวดวงดนตรีสากล

มอบ หัวหน้าสถานีวิทยุกระจายเสียง ๙๓.๔ สำนักงานพัฒนาภาค ๑ หน่วย
บัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย เป็นประธาน

ฝ่ายสถานที่

มอบ วัดหนองขุนชาติ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๓.๒ การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๓.๒.๑ พื้นที่การทำบุญ

“...การทำบุญเป็นการกระทำตามความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมที่ได้รับการถ่ายทอดบอกกล่าวจากผู้ปกครอง ญาติ และผู้ใกล้ชิด ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ทำให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติตาม เพราะเยาวชนเชื่อว่าถ้าทำดีแล้วจะทำให้เกิดความสุข ได้บุญกุศล และได้ช่วยเหลือผู้อื่น วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ในช่วงเวลาปกติมีพื้นที่การทำบุญประกอบด้วย ศาลาทำบุญ มณฑป วิหารพระร้อย...”^{๗๒๗} และวิหารนำมาวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๑) พื้นที่ทำบุญสักการะรอยพระพุทธรบาทจำลอง

ภาพที่ ๔.๑๕ พื้นที่ทำบุญสักการะรอยพระพุทธรบาทจำลอง

^{๗๒๗} พระปลัดมนตรี รตนญาโณ. เจ้าคณะตำบลหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

ส่งเสริมให้มีพื้นที่ให้มีความเรียบร้อยมีประวัติความเป็นมามีสิ่งที่เรียนรู้ได้ เตรียมสถานที่
ตอนรับ บริการ ดอกไม้ ธูปเทียนทอง สถานที่ให้เรียบร้อยเป็นที่อุ้มใจในการทำบุญ เป็นพื้นที่อยู่ใน
มณฑลวัดหนองขุนชาติเป็นพื้นที่สักการะมาแล้ว ๑๒๓ ปี

๒) พื้นที่ปิดทองอดีตเจ้าอาวาส หลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม

ภาพที่ ๔.๑๖ พื้นที่ปิดทองอดีตเจ้าอาวาส หลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม

ส่งเสริมให้มีพื้นที่ให้มีความเรียบร้อยมีประวัติความเป็นมาสิ่งๆที่เรียนรู้ได้ เตรียมสถานที่
ตอนรับ บริการ ดอกไม้ ธูปเทียนทอง สถานที่ให้เรียบร้อยเป็นที่อุ้มใจในการทำบุญ เป็นพื้นที่อยู่ใน
มณฑลวัดหนองขุนชาติเป็นพื้นที่สักการะสำหรับพ่อแม่พี่น้องประชาชน

๓) พื้นที่ทำบุญพระประจำวัน

ภาพที่ ๔.๑๗ พื้นที่ทำบุญพระประจำวัน

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญพระประจำวันเกิดทั้ง ๙ ปาง และให้มีพื้นที่ทำบุญเป็นการ
เพิ่มพื้นที่การทำส่งเสริมการท่องเที่ยว พื้นที่อยู่ภายในวัดหนองขุนชาติข้างรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง
เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๔) พื้นที่ทำบุญพระร้อย

ภาพที่ ๔.๑๗ พื้นที่ทำบุญพระร้อย

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญพระร้อย โดยมีพระพุทธรูปไว้ให้เป็นสถานที่กราบไหว้บูชา มีพระปางต่าง ๆ นับร้อยองค์ พื้นที่อยู่ภายในวิหารพระร้อยวัดหนองขุนชาติ เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๕) พื้นที่ทำบุญผ้าไตรอุปสมบทนาคหมู่

ภาพที่ ๔.๑๘ พื้นที่ทำบุญผ้าไตรอุปสมบทนาคหมู่

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญในกิจกรรมการอุปสมบทนาคหมู่ โดยมีผ้าไตรให้ได้ถวายทำบุญใช้สำหรับการอุปสมบท บวชพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พื้นที่อยู่ภายในหน้าวิหารพระร้อย เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๖) พื้นที่ทำบุญติดผ้าป่าลอยฟ้า

ภาพที่ ๔.๑๙ พื้นที่ทำบุญติดผ้าป่าลอยฟ้า

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญในกิจกรรมทอดผ้าป่า โดยมีเชือกสำหรับติดผ้าป่าไปยังยอดวิหาร เพื่อให้เป็นพื้นที่ทำบุญผ้าป่าลอยฟ้า พื้นที่อยู่ภายในหน้าวิหารพระร้อย เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๗) พื้นที่ทำบุญถวายสังฆทาน

ภาพที่ ๔.๒๐ พื้นที่ทำบุญถวายสังฆทาน

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญถวายสังฆทาน โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมสังฆทานไว้สำหรับในการทำบุญถวายสังฆทาน พื้นที่อยู่ข้างวิหารหลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อดุ่ม เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๘) พื้นที่ทำบุญโลงศพ

ภาพที่ ๔.๒๑ พื้นที่ทำบุญโลงศพ

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญโลงศพ โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมโลงศพไว้สำหรับในการทำบุญ พื้นที่อยู่ข้างวิหารหลวงพ่อดุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๙) พื้นที่ทำบุญทอเสื่อ

ภาพที่ ๔.๒๒ พื้นที่ทำบุญทอเสื่อ

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญทอเสื่อ โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมเตรียมอุปกรณ์ และผู้ชำนาญในการทอเสื่อไว้สำหรับการทำบุญ พื้นที่อยู่หลังวิหารหลวงพ่อสุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๑๐) พื้นที่ทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด

ภาพที่ ๔.๒๒ พื้นที่ทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมอุปกรณ์ไว้สำหรับในการทำบุญ พื้นที่อยู่ข้างมณฑลรอยพระพุทธบาทจำลอง เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๔.๓.๓ แลกเปลี่ยนการจัดงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ประจำปี ๒๕๖๕

วันที่ ๑๑ ก.พ. ๒๕๖๕ ที่ ลานวัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี นายอลงกต วรกี รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี พร้อมด้วย นายเผด็จ นุ้ยปรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี นายณัฐพงศ์ อัครวิชัย ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี และนายวันชัย เกิดมีโกชน์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต ๒ ร่วมกันแถลงข่าวการจัดงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ประจำปี ๒๕๖๕ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ร่วมกับ วัดหนองขุนชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดอุทัยธานี และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดงานระหว่างวันที่ ๑๓ - ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เพื่อส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีโบราณและประเพณีทางศาสนา โดยเฉพาะการอุปสมบทนาคหมู่ที่ได้มีการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน พร้อมด้วย วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านท้องถิ่นของแต่ละชุมชนทั้ง ๘ อำเภอ ในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดเป็นมรดกคนรุ่นหลัง โดยในปีนี้เป็นปีที่ ๑๒๒ ปี ของการจัดงานดังกล่าว

งานบุญเดือนสามในปีนี้จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๓ - ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ รวม ๙ วัน ซึ่งจะมีพิธีการทำบุญประเพณีวิถีชาวอุไทย พิธีทำขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาและอุปสมบทหมู่เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พิธีเปิดงานและขบวนแห่นาค และการประกวดขบวนแห่สำหรับคาวหวาน สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและวิถีวัฒนธรรมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ๘ อำเภอ ๑๘ ขบวนยิ่งใหญ่ในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ การแสดงความสามารถของเยาวชนและนักเรียน การละเล่นพื้นบ้าน และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เพื่อสืบทอดงานบุญประเพณีวิถีชาวอุไทย ซึ่งเป็นเมืองเก่าของ จ.อุทัยธานีให้คงอยู่ต่อไป

ภาพที่ ๔.๑๕ แลงข่าวการจัดงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ประจำปี ๒๕๖๕

๔.๓.๔ พิธีเปิดงานบุญเดือนสาม ประจำปี ๒๕๖๕

เปิดงานงานประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานวิถีชาวอุไทย ประจำปี ๒๕๖๕ ประกวดขบวนแห่วัฒนธรรมประเพณี ๑๗ ขบวน ยิ่งใหญ่สวยงาม ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่หาชมยาก ที่บริเวณสนามหน้าเทศบาลหนองฉาง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี นายขจรเกียรติ รักพานิชมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี เป็นประธานเปิดงาน บุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ประจำปี ๒๕๖๕ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี นายเผด็จ นุ้ยปรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี พร้อมด้วย นายชาดา ไทยเศรษฐ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุทัยธานี เขต ๒ ร่วมกับจังหวัดอุทัยธานี ส่วนราชการ สภาวัฒนธรรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ๘ อำเภอ ได้ดำเนินการจัดงาน โดยมีการสืบสานการจัดงานประเพณีดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ ๑๒๒ เพื่อ

จรรโลงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

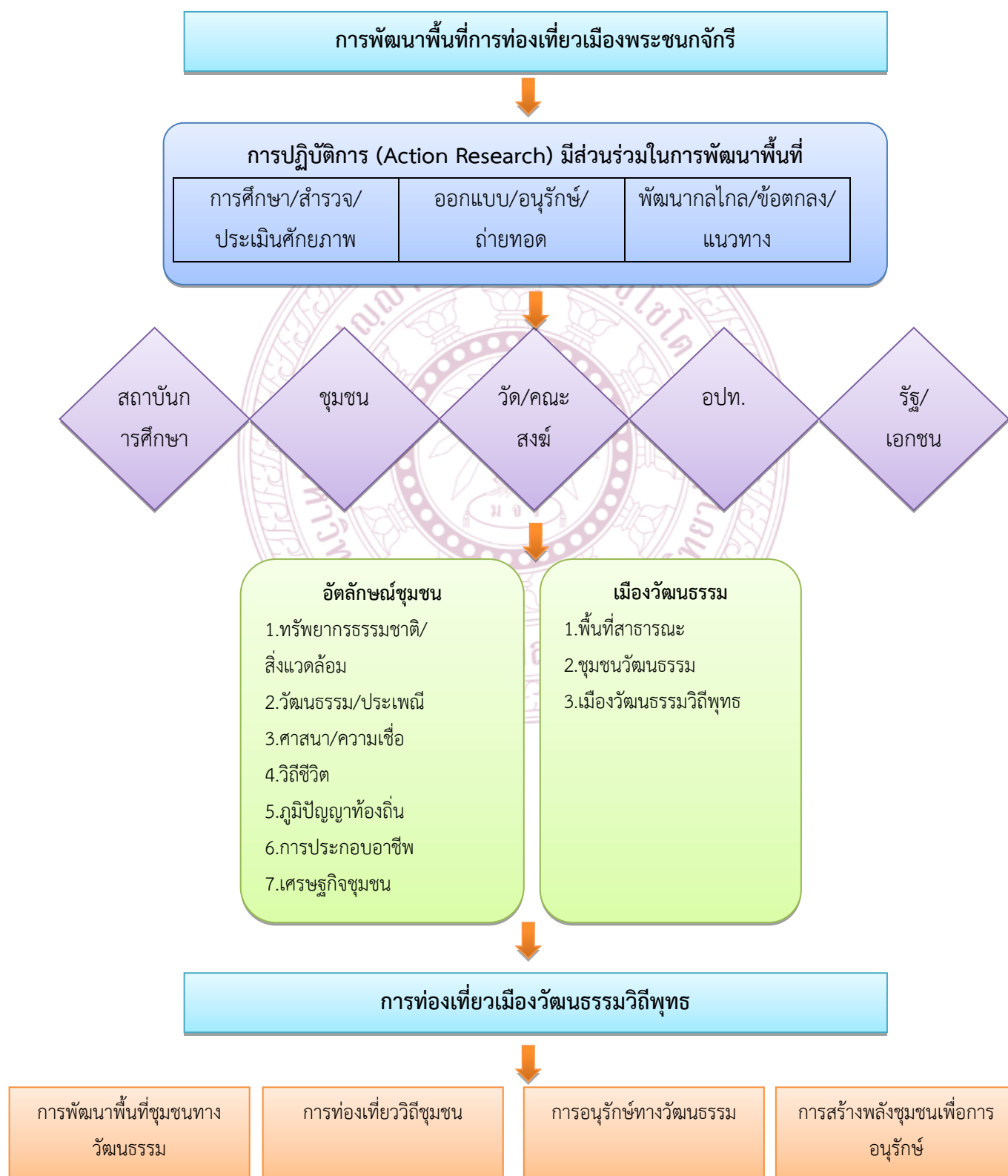
งานประเพณีงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามที่แฝงไปด้วยความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนแต่น่าสนใจ ซึ่งสามารถสัมผัสได้เฉพาะจังหวัดอุทัยธานี ด้วยเพราะวิถีชีวิตของคนอุทัยธานีที่สงบ เรียบร้อย แต่มีมนต์ขลัง เป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่คนเมืองใหญ่ต้องการ ถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมประเพณีที่เปิดบ้านรับนักท่องเที่ยว ด้วยวิถีของชาวอุไทย

ภาพที่ ๔.๑๖ พิธีเปิดงานบุญเดือนสาม ประจำปี ๒๕๖๕

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นว่า การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี บ่งบอกให้เห็นถึงความสำคัญแห่งวิถีพุทธ ผสมผสานกับวิถีสังคมในท้องถิ่นที่สืบสานจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จากศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อการสร้างเมืองวัฒนธรรมวิถีพุทธอยู่ ๕ ประการ

๑. สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษามีบทบาทในการให้การศึกษาอบรมแก่บุคลากรในชุมชน ส่วนบทบาทที่สำคัญของชุมชนต่อสถาบันการศึกษาคือบทบาทในการมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา

๒. ชุมชน สมาชิกในชุมชนมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และมีระเบียบเป็นที่ยอมรับและยึดถือร่วมกัน เมื่อมีสมาชิกในชุมชนรวมกลุ่มกันจึงเกิดเป็นศูนย์กลางแห่งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน เพื่อพัฒนาและจัดการตนเองให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน

๓. วัด และคณะสงฆ์ พฤติกรรมด้านศาสนาของชาวชนบทและชาวเมืองในสังคมไทย วัดถือเป็นจุดศูนย์กลางต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวัฒนธรรม มองได้จาก ประเพณี การบวช การทำบุญตักบาตร การร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ และการไปวัดเพื่อฟังเทศน์

๔. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) การจัดการกิจกรรมกลุ่มสนใจเพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว งานกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน การจัดตั้งศูนย์เยาวชนสนามกีฬา หรือ ลานกีฬาเพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของเด็กและเยาวชน จัด/สนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ แก่เด็กและเยาวชนจัดชมรมหรือกลุ่มกีฬาทลอดจนกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาทักษะและหลีกเลี่ยงยาเสพติด งานประเพณี ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม ศีลธรรม จัดงานประเพณี และส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดการส่งเสริมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลาย รวบรวมข้อมูลศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์

๕. ภาครัฐ และเอกชน รัฐบาลมีนโยบายที่กำหนดมิติด้านศาสนาร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตสังคม ด้วยการส่งเสริมนำพลัง บ ว ร (บ้าน วัด โรงเรียน) จึงเป็นหน่วยงานกลางที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์กลางร่วมในการพัฒนา

จากการนำ ๕ องค์ประกอบมารวมกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ๒ ประการ ได้แก่ ประการที่ ๑ อัตลักษณ์ชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม, วัฒนธรรม และประเพณี, ศาสนา และความเชื่อ, วิถีชีวิต, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การประกอบอาชีพ, เศรษฐกิจชุมชน ประการที่ ๒ เมืองวัฒนธรรม ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ, ชุมชนวัฒนธรรม, เมืองวัฒนธรรมวิถีพุทธ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเมืองวัฒนธรรมวิถีพุทธ คือ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการนำหลักธรรมคำสอนจากพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของวัดและชุมชน มาเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของชุมชนพื้นที่ โดยสร้างความสมดุลการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ก่อให้เกิด การพัฒนาพื้นที่ชุมชนทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชุมชน การอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม และการสร้างพลังชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยเกื้อหนุนกันไปทั้งด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการ และด้านการบริหารจัดการจัดการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย “การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัย “การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และเพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในจังหวัดอุทัยธานี

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการลงพื้นที่สำรวจบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยว ประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และพัฒนาพื้นที่วัฒนธรรม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ราษฎรท้องถิ่น ผู้อาวุโส กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ จำนวน ๔๐ ราย พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี ผลการศึกษาได้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

จังหวัดอุทัยธานีในด้านต่างๆ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี อำเภอลานสัก ค่อนข้างโดดเด่น มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๘ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา งานที่แสดงความเคารพนับถือต่อปูชนียบุคคลที่สำคัญ งานรำลึกวันสำคัญของสถานที่ งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดกันมา รวมทั้งงานกาชาดและของดีเมืองอุทัย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแพชาวเขา ชาวชุมชนในพื้นที่ที่เรียบง่าย มีกิจกรรมหรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นประโยชน์ในการพักผ่อนรวมทั้งศึกษาเรียนรู้ จำพวก อ่างเก็บน้ำ สวนพฤกษศาสตร์ สวนป่า และศูนย์ทอผ้าที่มีชื่อเสียง ที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ งานประเพณีตักบาตรเทโว วัดสังกัสรัตนคีรี ซึ่งจะจัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (ตุลาคม) ของทุกปี ถือเป็นประเพณีสำคัญในวันออกพรรษาของจังหวัดอุทัยธานีพระสงฆ์ทุกรูปที่จำพรรษาในอำเภอเมืองอุทัยธานีจะเดินลงบันไดเป็นแถวจากยอดเขาสะแกกรังมารับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชนที่ลาน

วัด นับเป็นงานประเพณีที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุกปี และกิจกรรมทำบุญงานเดือนสามสืบสานประเพณีชาวอุไทย ของอำเภอหนองฉาง

ทรัพยากรท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา เมืองโบราณบึงคอกช้าง อำเภอสว่างอารมณ์ คูเมืองการ้าง อำเภอบ้านไร่ ชุมชนโบราณสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี พระแสงดาบสัตยตราวุธประจำเมืองอุทัยธานี อำเภอเมืองอุทัยธานี เมืองโบราณการ้าง อำเภอบ้านไร่ เมืองโบราณบ้านคูเมืองอำเภอหนองขาหย่าง เมืองโบราณบ้านไต้หรือบ้านไต้ อำเภอเมืองอุทัยธานี เมืองอุทัยธานีเก่าอำเภอหนองฉาง พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเมืองอุทัยธานี เขาสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดเขาวงพระจันทร์ อำเภอบ้านไร่ วัดจันทาราม(วัดท่าซุง)อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดถ้ำเขาตะพาน อำเภอบ้านไร่ วัดถ้ำเขาวง อำเภอบ้านไร่วัดทัพทัน อำเภอทัพทัน วัดธรรมโฆษหรือวัดโรงโค อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดมณีสถิตย์กปิฏฐาราม อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดสังกัสรัตนคีรี อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง วัดหนองพลวง อำเภอหนองขาหย่าง วัดอุโบสถาราม(วัดโบสถ์) อำเภอเมืองอุทัยธานี และหลวงพ่โตวัดผาทั่ง(วัดผาทั่ง) อำเภอบ้านไร่

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ของจังหวัดอุทัยธานีนั้น ด้านที่พัก มีหลายรูปแบบ ทั้งโรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ส่วนใหญ่ที่พักร้อยอยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี รองลงมาอยู่ในอำเภอบ้านไร่ ในส่วนของอำเภอลานสักและห้วยคตนั้น ที่พักยังคงมีอยู่น้อย คุณภาพของที่พักเริ่มขึ้นอยู่กับราคาของที่พัก มีให้เลือกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งราคาในระดับขั้นต่ำ ราคาปานกลาง และราคาสูง ซึ่งมีความแตกต่างในคุณภาพและราคาค่อนข้างมาก โดยที่พักที่ค่อนข้างมีคุณภาพมักจะมีราคาสูงมากด้วยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ด้านอาหาร มีให้เลือกหลากหลาย ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมืองอุทัยธานี ในอำเภออื่นๆร้านอาหารยังคงมีอยู่น้อย ลักษณะอาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารตามสั่ง จำพวกปลาแม่น้ำ ปลาแรด

๕.๑.๒ นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม วัดหนองขุนชาติ ตั้งอยู่ที่ ๑๔๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ ๕๐ ไร่ ๒ งาน ๘ ตารางวา มีธรณีสงฆ์เนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๒ งาน พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่สูงเนิน มีอาคารเสนาสนะต่างๆ พระอุโบสถ ศาลาเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีวิหาร มณฑปนาปนสถาน ศาลาอเนกประสงค์ และสระน้ำ นอกจากนั้นยังมีปูชนียวัตถุได้แก่ พระพุทธชินสีห์ (จำลอง) ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถพระพุทธชินราช (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารพ่อหิน-แม่ชม สะอาด พระศรีศาสดา (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารหลวงพ่อสุข รอยพระพุทธบาท ประดิษฐานภายในมณฑป และภายในวิหารหลวงพ่อสุข ประดิษฐานหล่ออดีตเจ้าอาวาส ๓ องค์ คือ พระพ่อสุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม ซึ่งเป็นพระที่ประชาชนในแถบนี้เลื่อมใสศรัทธา เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันพระราชอุทัยโสภณ (มนัส สมชาโน ป.ธ.๔ ,ดร.) ปัจจุบัน พระราชอุทัยโสภณ (มนัส สมชาโน) อายุ ๗๗ ปี พรรษา ๕๕ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานีและ เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี

พื้นที่การทำบุญ ศาลาทำบุญ วัดหนองขุนชาติเป็นสิ่งปลูกสร้างเพื่อการบำเพ็ญบุญ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นที่พักหรือทำกิจชั่วคราว มีใข้อยู่ถาวรเหมือนกุฏิ วิหาร จัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญของวัดรองลงมาจากอุโบสถ โบราณว่า อุโบสถเป็นที่สำหรับพระพุทธรูป ศาลาการเปรียญเป็นที่สำหรับพระธรรม คือ เป็นที่เผยแผ่ธรรม กุฏิเป็นที่สำหรับพระสงฆ์ เหตุที่เรียกว่า "ศาลาการเปรียญ" สันนิษฐานว่าเดิมใช้เป็นที่พักศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณรด้วย เพราะสมัยก่อนนิยมเรียนหนังสือกันบนศาลา ยังไม่มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแพร่หลายอย่างปัจจุบัน” **วิหาร** อาคารที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระพุทธรูปชินราช เป็นพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย ที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษ คู่กับอุโบสถ แต่ไม่มีวิสูตรคามสีมาเหมือนอุโบสถ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ตรงกับรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย สร้างพร้อมกับพระพุทธรูปชินราช พระศรีศาสดา และพระเหลื่อ พระพุทธรูปชินราชได้รับการยอมรับว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดองค์หนึ่งและยังเป็นพระพุทธรูปที่นิยมจำลองกันมากที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นพระพุทธรูปที่ประชาชนชาวไทยศรัทธาและนิยมเดินทางมากราบไหว้มากที่สุดองค์หนึ่งด้วยผู้ที่มาทำบุญในช่วงงานเทศกาลได้เข้ามาสักการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนให้ประสบความสำเร็จในชีวิตให้เกิดสิริมงคลโดยหมดเคราะห์หมดโศกให้มีแต่สิ่งดีๆเข้ามาในชีวิตมีจิตรกรรมฝาผนัง ภาพเก่าเขียนด้วยฝีมือช่างสมัยรัชการที่ ๕ เกี่ยวกับพุทธประวัติ **พื้นที่มณฑปปรอยพระพุทธรูปจำลอง** เป็นรอยประทับตามธรรมชาติ เช่นพบในหิน และอีกประเภทคือ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมา พระพุทธรูปบาทตามธรรมชาตินั้นจริง ๆ แล้วไม่ใช่รอยประทับพระบาทที่แท้จริงของพระโคตมพุทธเจ้า แต่เป็นการจำลองหรือเป็นรูปแทน อาจถือได้ว่าเป็นเจดีย์ พระธาตุเจดีย์ และเป็นรูปเคารพยุคแรกและเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ ผู้ที่มาทำบุญในช่วงเทศกาลมาสการะด้วยการติดแผ่นทองเพื่อเป็นการสักการบูชาเพื่อให้เกิดผลดีต่อชีวิตเป็นสิริมงคลและขอพรให้ประสบความสำเร็จและสิ่งที่พึงปรารถนาเหมือนกับการได้สักการบูชากับพระพุทธรูปเจ้า **วิหารอดีตเจ้าอาวาส** ความเชื่อความศรัทธาต่ออดีตเจ้าอาวาสผู้สร้างวัด และบูรณะวัดหนองขุนชาติ มีดังนี้ พระครูอุทานธรรมนิเทศ (สุข) หลวงพ่อสีพรหมโชโต และพระครูอุทิศธรรมวินัย (หลวงพ่อดุ้ม คงคสุวณโณ)

พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม บริบทสังคม วัฒนธรรมผสมผสานกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่นจนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ชื่อสิ่งของ วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ อันเป็นสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม **พื้นที่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหนองขุนชาติ** เล่าเรื่องราวของวัดหนองขุนชาติ พระอาจารย์ท่านแรกที่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ และประวัติศาสตร์ของ อ.หนองฉาง ซึ่งเดิมเคยเป็นตัวอำเภอเมืองของ จ.อุทัยธานี มาก่อน ต่อมาการคมนาคมไม่สะดวกและพื้นที่เริ่มคับแคบ เจ้าเมืองจึงได้ย้ายไปตั้งเมืองใหม่อยู่ริมแม่น้ำสะแกกรังเป็นตัว อ.เมือง จ.อุทัยธานี ในปัจจุบัน หลักฐานก็คือป้ายไม้เก่า ที่แกะสลักไว้ว่า บ้านอุไทยเก่า อ.อุไทย-เก่า ถัดมาจัดแสดงเกี่ยวกับพระพุทธรูปแกะสลักที่สวยงาม และเครื่องอัฐบริขารต่างๆ เครื่องทองเหลือง พวกถาด พานต่างๆ ที่ใช้ในวัด ส่วนถัดมาเป็นเครื่องพิมพ์ดีดเก่า ซึ่งครั้งหนึ่งเคยใช้พิมพ์เอกสารราชการ ก่อนที่จะมีคอมพิวเตอร์ใช้ ส่วนต่อไปเป็นพวกหีบและกำป่นรูปทรงต่างๆ ใหญ่ เล็กหลายขนาด

พื้นที่กิจกรรมวัดหนองขุนชาติ เขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัดแบ่งเขตสำคัญ ดังนั้นพื้นที่กิจกรรมเป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับ

ประชาชนทั่วไป **กิจกรรมที่ ๑ สนามพุทชอล** วัดหนองขุนชาติมีพื้นที่ได้เปรียบทางด้านพื้นที่ เปิดเป็นสาธารณะประโยชน์โดยใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย รวมทั้งบุคคลภาครัฐมาขอใช้บริการ **กิจกรรมที่ ๒ สนามวอลเลย์บอล** เปิดเป็นสาธารณะประโยชน์โดยใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่าง วัด โรงเรียน และมหาวิทยาลัย รวมทั้งบุคคลภาครัฐมาขอใช้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

๕.๑.๓ พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมจังหวัดอุทัยธานีมีการจัดงาน ประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี โดยปีนี้มีขบวนแห่วัฒนธรรมประเพณี เข้าร่วมกิจกรรม ๑๗ ขบวน การประกวดสำหรับควหาวัน การทำพิธีขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาถ การอุปสมบทนาคหมู่ การแสดงความสามารถของเยาวชน การประกวดร้องเพลง กีฬาประชาชน **ประชุมเพื่อเตรียมการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่** เตรียมการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่ ในการจัดงานประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ณ ศาลาการเปรียญวัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง **การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ** พื้นที่การทำบุญประกอบไปด้วย พื้นที่ทำบุญสักการะรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง พื้นที่ปิดทองอดีตเจ้าอาวาส หลวงพ่อศุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม พื้นที่ทำบุญพระประจำวัน พื้นที่ทำบุญพระร้อย พื้นที่ทำบุญผ้าไตรอุปสมบทนาคหมู่ พื้นที่ทำบุญติดผ้าป่าลอยฟ้า พื้นที่ทำบุญถวายสังฆทาน พื้นที่ทำบุญโรงศพ พื้นที่ทำบุญทอดส้อม และพื้นที่ทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด **แถลงข่าวการจัดงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย** งานบุญเดือนสามในปีจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๓ - ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ รวม ๙ วัน ซึ่งจะมีพิธีการทำบุญประเพณีวิถีชาวอุไทย พิธีทำขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาถและอุปสมบทหมู่เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พิธีเปิดงานและขบวนแห่นาคและการประกวดขบวนแห่สำหรับควหาวัน สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและวิถีวัฒนธรรมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ๘ อำเภอ ๑๘ ขบวนยิ่งใหญ่ในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ การแสดงความสามารถของเยาวชนและนักเรียน การละเล่นพื้นบ้าน และวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เพื่อสืบทอดงานบุญประเพณีวิถีชาวอุไทย ซึ่งเป็นเมืองเก่าของ จ.อุทัยธานี พิธีเปิดงานบุญเดือนสาม ประจำปี ๒๕๖๕ งานประเพณีงานบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามที่แฝงไปด้วยความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนแต่น่าสนใจ ซึ่งสามารถสัมผัสได้เฉพาะจังหวัดอุทัยธานี ด้วยเพราะวิถีชีวิตของคนอุทัยธานีที่สงบ เรียบร้อย แต่มีมนต์ขลัง เป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่คนเมืองใหญ่ต้องการ ถือเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่เปิดบ้านรับนักท่องเที่ยว ด้วยวิถีของชาวอุไทย

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ จากการศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัดอุทัยธานีในด้านต่างๆ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี ข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเองทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี อำเภอลานสัก ค่อนข้างโดดเด่น มีชื่อเสียง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ปรากฏอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่ และอำเภอลานสัก ในการศึกษาครั้งนี้รวบรวมไว้ ๑๘ ชนิด ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองอุทัยธานีมากที่สุด ลักษณะทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางศาสนา งานที่แสดงความสามารถนับถือต่อปุษยบุคคลที่สำคัญ งานรำลึกวันสำคัญของสถานที่ งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนที่สืบทอดกันมา รวมทั้งงานกาชาดและของดีเมืองอุทัย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวแพ ชาวเขา ชาวชุมชนในพื้นที่ที่เรียบง่าย มีกิจกรรมหรือสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นประโยชน์ในการพักผ่อนรวมทั้งศึกษาเรียนรู้ จำพวก อ่างเก็บน้ำ สวนพฤกษศาสตร์ สวนป่า และศูนย์ทอผ้าที่มีชื่อเสียงที่มีความโดดเด่นที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมของจังหวัดอุทัยธานี

ผลการศึกษาในประเด็นการศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีมีความสอดคล้องกับรสิกา อังกุลและคณะ (๒๕๕๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้ เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่ม นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรม ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัดได้แก่ ปัญหาความ เสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและ การท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรม ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการ

ท่องเที่ยว การกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแก่มุขมนตรีและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ วัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของ สถานที่ท่องเที่ยว

๕.๒.๒ จากการศึกษาการนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมกับพระสงฆ์ วัด ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน โดยการศึกษาข้อมูลทรัพยากรของชุมชนจากเอกสาร และงานวิจัย การสำรวจบริบทพื้นที่ และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้ในเชิงกายภาพและคุณภาพทางนามธรรมของพื้นที่ การสำรวจบริบทสภาพแวดล้อมและทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อให้เห็นบริบท สภาพแวดล้อม และทรัพยากร โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่าทรัพยากรเหล่านั้นมีคุณค่าที่เป็น จุดเด่นทางอัตลักษณ์ของชุมชน มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการอนุรักษ์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะทางกายภาพและด้านคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในวัด หรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อเป็นสถานที่ในการทำ กิจกรรมร่วมกัน เป็นพื้นที่ในการท่องเที่ยวที่แสดงในเห็นถึงอัตลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมผ่าน กิจกรรมที่มีภายในพื้นที่กิจกรรม และเป็นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ เป็นการสร้างความหมาย ความมีคุณค่า และเป็นการกำหนดบทบาทใหม่ของชุมชนในการอนุรักษ์ ประเพณี รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาในชุมชน การระดับพลังในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูพลัง แห่งความสามัคคี ความศรัทธาในการพัฒนาชุมชน การถ่ายทอดความรู้เชิงปฏิบัติการสู่เยาวชนที่อยู่ อาศัยในพื้นที่

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ผิวนิ่ม^{๗๘} ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร ผลการศึกษาพบว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีลักษณะทางกายภาพ และมีทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ที่สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้เป็นอย่างดี และทรงคุณค่าทั้งคุณค่าทางด้านศิลปกรรมและคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม การ จัดรูปแบบการเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหารมี ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การศึกษาในระบบ ๒) การศึกษานอกระบบ และ ๓) การศึกษาตามอัธยาศัย มีความสอดคล้องกันและเป็นไปตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม วัดบวรนิเวศวิหารจัดให้มีการเผยแพร่ศาสนา ธรรมไปพร้อมกับการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้มาโดยตลอด การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้ภายในวัดบวรนิเวศวิหารในปัจจุบันมีแนวทางดำเนินการ ได้แก่ ๑) การจัดทัศนศึกษานำ ชมของจริงภายในวัดบวรนิเวศวิหาร ๒) การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดบวรนิเวศวิหาร ๓) การดูแล อนุรักษ์ บูรณ์ปฏิสังขรณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมต่าง ๆ ภายในวัด ๔) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ และ ๕) การ จัดทำเว็บไซต์วัดบวรนิเวศวิหาร ผลการวิจัยยังพบว่าข้อจำกัดอันเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดการ

^{๗๘} เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ผิวนิ่ม, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวร นิเวศวิหาร, Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.

ทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวรนิเวศวิหาร เนื่องจากวัดบวรนิเวศวิหารดำรงบทบาทเป็นศาสนสถาน ทำให้บทบาทด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้มีข้อจำกัด เช่น การขาดนโยบายอันเด่นชัด การจัดสรรงบประมาณ และผู้รับผิดชอบ จึงทำให้การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ยังไม่อาจพัฒนาได้สมบูรณ์เท่าที่ควร

๕.๒.๓ จากการศึกษาการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยมีการร่วมมือกันระหว่างวัด และชุมชน รวมทั้งอำเภอทั้ง ๘ อำเภอ ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมจังหวัดอุทัยธานีมีการจัดงาน ประเพณีบุญเดือนสาม สืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี โดยปีนี้มีขบวนแห่วัฒนธรรมประเพณี เข้าร่วมกิจกรรม ๑๗ ขบวน การประกวดสำหรับควหาวน การทำพิธีขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีทำขวัญนาถ การอุปสมบทนาถหมู่ การแสดงความสามารถของเยาวชน การประกวดร้องเพลง กีฬาประชาชน

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ^{๗๙} ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะวัด ๙ แห่งที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมไหว้พระ ๙ วัด ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร และศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรม แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ชุมชนที่มีต่อวัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยพบว่า วัดทั้ง ๙ แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัด การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้วัดยังมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยวัดที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมากและใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักอย่างวัดพระแก้ว จะมีขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูงได้แก่ วัดโพธิ์ วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร และวัดเบญจมบพิตร ส่วนวัดที่ไม่ได้อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวหลักจะมีขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างน้อย ได้แก่ วัดกัลยาณมิตร วัดไตรมิตรและวัดชนะสงครามเป็นต้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด พบว่ารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวมี ๔ รูปแบบ ได้แก่ ๑. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัตถุ

^{๗๙} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ, การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร, ประชาคมวิจัย, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๙๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.

ธรรม ๒. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ๓. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้(เชิงนามธรรมการเรียนรู้) และ ๔. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยาวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อนำอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนสื่อสารผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

๑) การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ

๒) นำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองวัฒนธรรมวิถีพุทธต้องให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์คุณค่า และศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา

๓) การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ต้องมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างต้นแบบของชุมชนวัฒนธรรมวิถีพุทธในด้านต่าง ๆ มาเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชนในด้านสังคม เศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๙.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖.

โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๕๕.

ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๒.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘.

ดิเรก ฤกษ์หรัย. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ธีรวัลย์ ศิลารัตน์. การจัดการความรู้ชุมชน. จันทบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: , ๒๕๕๖.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรสแอนด์ดีไซน์จำกัด, ๒๕๔๘.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ, ๒๕๕๖.

ไพฑูรย์ พงศะบุตร และวิลาสวงศ์ พงศะบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุทขงค์ กุณทลบุตร. การพัฒนาแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. มปป.

- มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ
องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
๒๕๔๑.
- วรรณนา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว.. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
๒๕๓๙.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
,๒๕๓๑.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและ
หน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์นิติธรรม. ๒๕๔๘.
- วีระพล ทองมา. การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะ
พัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๗.
- เศกสรรค์ ยวงนิชัย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น: ภาควิชา สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.
- สถาบันพระปกเกล้า. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
ธรรมดาเพรส, ๒๕๔๕.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กองบริการที่ปรึกษาสถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการ ดำเนินการกำหนด
นโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์,
๒๕๔๗.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- สานิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน
อุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. ๒๕๔๖.
- อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ออบลิจ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๐.

๑.๒.๒. งานวิจัย

เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีนวรรณ ผิวนิม. “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัด
บวร นิเวศวิหาร”. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา

มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.

ไพรินทร์ ภู วนา. “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลาที่ย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมล้านนา”. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๒) พฤษภาคม ๒๕๖๐: ๒๙๕-๓๐๘.

ประเวศ วะสี. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔) , ๕ - ๑๐.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น) และคณะ. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”. ประชาคมวิจัย. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๙๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.

๑.๒.๓. งานวิจัย

กรณีย์ ถนอมกุล. “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”. การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

ณัฐพงษ์ สีนุญเรื่องและคณะ. “ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา”, (Psycho-Social Correlation of Buddhist Tourism Behavior), รายงานวิจัย.

ปทุมธานี :มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่:

คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

ประกอบศิริ รักดีพินิจ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ไล่ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา .บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕.

ปรัชญาพร พัฒนาผล, “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

วาลิกา แสนคำ, “การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

สุดชีวัน นันทวัน ภู อยุธยา. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง”. การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เศรษฐศาสตร์การเมือง, ๒๕๔๘.

อรนุช ศิลป์ มณีพันธ์. “ลักษณะชายฝั่งทะเลที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง ทะเลประเทศไทย”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๔๗.

๑.๑.๔ สัมภาษณ์

พระราชอุทัยโสภณ. เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระครูอุทิศธรรมพินัย. เจ้าคณะอำเภอนองฉาง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระปลัดมนตรี รตนญาโณ. เจ้าคณะตำบลหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระครูสมุห์สุวรรณ อคฺควณโณ. เจ้าอาวาสวัดหัวเมือง ตำบลหนองฉาง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระอธิการภูมิสิทธิ์ ปิยสีโล. เจ้าอาวาสวัดแจ้ง ตำบลอุทัยเก่า อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔.

นางสาวเยาวนาฏ เหล่าแถม. ผู้นำชุมชนหนองขุนชาติ อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสมหมาย ทวีผล. ผู้นำชุมชนแสงจันทร์ อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายประสาร สังข์ชัย. ผู้นำชุมชนหนองเชือกเขา อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางละเอียด นพรัตน์. ผู้นำชุมชนเนินหม่อม อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางลาวัลย์ บัวตูม. ผู้นำชุมชนทองประสาทเวทย์ อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายณกต ทองวิทยา. ประธานชุมชนหน้าอำเภอ อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสุภาณี จันทร์พุ่ม. ประธานชมรมคนรักสุขภาพ อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางทัดชา สังข์พันธุ์. ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางบังอร นาคพงษ์. ประธานกลุ่มสตรี อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายดำรง นพรัตน์. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองฉาง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายชำนาญ เพ็ญแก้ว. ผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลตำบลหนองฉาง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสุทิตา ทองคำดี. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายรังสรรค์ พูลเพิ่ม. กำนันตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายเผด็จ นุ้ยปรี. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

นางประภัสสร ตรีศิลา. วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

นางวิทิดา การสมทบ. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

๑.๑.๕ ข้อมูลออนไลน์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานประจำปี ๒๕๕๒. <http://thai.tourismthailand.org/about-tat/annual-report>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย. <http://www.travel.in.th/th/review/knowledge/>. [๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๔].

2. ภาษาอังกฤษ:

2.1 Secondary Sources:

2.1.1 Books

Burkart and Medlik. *Tourism : Past, Present and Future*. New York : Harper & Row. 1981.

ภาคผนวก

ตารางตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

โครงการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

คำชี้แจงในการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว

แบบตรวจสอบทรัพยากรนี้ เพื่อสังเกต สืบถาม สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ประชาชนบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น กลุ่มศิลปิน เกษตรกร นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๓. เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

1. รายการทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะ และผู้จัดการ	ที่ตั้ง	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการ นักท่องเที่ยว	ข้อมูล นักท่องเที่ยว	ชื่อผู้จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์
1.1 ภูมิทัศน์ และภูมิอากาศ : ที่ราบ ถ้ำ หุบเขา ฤดูกาล เกาะ ฯลฯ							
1.2 พืช : ป่า ไร่ เขา สวนผลไม้ สวน ฟาร์ม ต้นไม้ ป่าไม้ สมุนไพร สวนครัว ความหลากหลาย ทางชีวภาพ ฯลฯ							
1.3 สัตว์ : นก สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ใกล้สูญพันธุ์ แมลง สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง ปศุสัตว์							
1.4 น้ำ : ลำธาร แม่น้ำ คู่งน้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน อ่าง เก็บน้ำ เขื่อน							

2. ทรัพยากรวัฒนธรรม	ลักษณะ และผู้จัดการ	ที่ตั้ง	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการ นักท่องเที่ยว	ข้อมูล นักท่องเที่ยว	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์
2.1 มรดกวัฒนธรรม : ปราสาท ป้อมโบราณวัดอุ โบราณสถาน หมู่บ้าน/เมืองวัฒนธรรมพื้นบ้าน ศูนย์ข้อมูล ศูนย์วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ							
2.2 มรดกด้านศาสนา : โบสถ์วิหาร สุเหร่า วัด สุสาน พระพุทธรูปปางต่าง ๆ จิตรกรรม ฝา ผนัง ประติมากรรม ฯลฯ							
2.3 ศิลปะชาติพันธุ์ : ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ คนตรี อาหาร ทัศนกรรม การแสดง ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ							

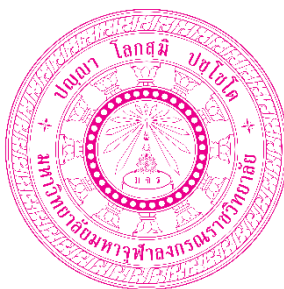
3. ทรัพยากรกิจกรรม	ลักษณะ และผู้จัดการ	ที่ตั้ง	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการ นักท่องเที่ยว	ข้อมูล นักท่องเที่ยว	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์
3.1 มหกรรม : เฟสติวัลดนตรีต่าง ๆ การแสดง ละคร งานเต้นรำ หนังกีฬา กีฬา ฯลฯ							
3.2 การแข่งขันกีฬา : กอล์ฟ เทนนิส ฟุตบอล มวย แข่งรถ ฯลฯ							
3.3 งานแสดงสินค้าธุรกิจ การเกษตร ไร่นาดี เรือ งานประชุม ฯลฯ							
3.4 งานแสดงอื่น ๆ วันชาติ งานฉลอง ขบวนแห่ งานมหกรรมต่าง ๆ ฯลฯ							

4. ทรัพยากรกิจกรรม	ลักษณะ และผู้จัดการ	ผู้ ที่ต่ง	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการ นักท่องเที่ยว	ข้อมูล นักท่องเที่ยว	ชื่อผู้ที่จะติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์
4.1 กิจกรรมนันทนาการ สนามเด็ก สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ การพาย เรือ ตกปลา งานแกะสลัก คลอง ฯลฯ							
4.2 กิจกรรมด้านบริการ ขยายเล็ก อุปกรณ์แคมป์ปิ้ง เชอร์มิก แก้ว ละคร การนวด การรักษา ภาพยนตร์ สินค้าโรงงาน ฯลฯ							

5. ทรัพยากรบริการ	ลักษณะ และผู้จัดการ	ที่ตั้ง	การเข้าถึง	ผู้ใช้ประโยชน์	บริการ นักท่องเที่ยว	ข้อมูล นักท่องเที่ยว	ชื่อผู้ติดต่อ สถานที่ โทรศัพท์
5.1 การขนส่ง การเข้าถึง ยานพาหนะ เรือ รถไฟ รถยนต์ เครื่องบิน ท่าเรือ สนามบิน ฯลฯ							
5.2 ที่พัก โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ โมเต็ล หอพัก แค้มป์							
5.3 การต้อนรับ ศูนย์ข้อมูล แผนที่ ใบรณรงค์ ของที่ ระลึก ป้ายบอกทาง ไกด์ท้องถิ่น บริษัททัวร์							
5.4 บริการอื่น ๆ ปิคนิค ธรรมชาติ ดาราศาสตร์ ท่องเที่ยว บริการสุขภาพ ไปรษณีย์ โทรศัพท์ ไฟฟ้า ประปา							

วันที่ตรวจสอบ

...../...../.....

แบบบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
โครงการวิจัย เรื่อง
การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจงในการบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

แบบบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวนี้ เพื่อสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น กลุ่มศิลปิน เยาวชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา
๒. เพื่อนำเสนอพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา
๓. เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา

สถานที่

ที่ตั้ง

สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการ

ป้ายบอกทางเข้าถึง

.....

.....

.....

สิ่งชี้บ่งว่ามาถึงจุดท่องเที่ยว

.....

.....

.....

ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

ห้องสุขา

.....

.....

.....

ร้านอาหารและเครื่องดื่ม

.....

.....

.....

ร้านขายของที่ระลึก

.....

.....

.....

การให้ข้อมูลและการสื่อความหมายเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

การกำหนดเส้นทางเดินท่องเที่ยวในบริเวณนั้นและมีลูกศรชี้ทาง

.....

.....

.....

มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอธิบาย

.....

.....

.....

การมีป้ายข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานนั้น

.....

.....

.....

การมีผังแสดงภาพรวมของจุดท่องเที่ยว

.....

.....

.....

สภาพลานจอดรถ

.....

.....

.....

ที่พักนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

การเล่าเรื่องราวและให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

สิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

การปรับปรุงบริการข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

.....

.....

.....

การดูแลความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

.....

นักท่องเที่ยวสามารถเดินดูสิ่งต่าง ๆ ได้มากเท่าที่ต้องการ

.....

.....

.....

แหล่งท่องเที่ยวมีภาพลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักกันดี

.....

.....

.....

ปริมาณนักท่องเที่ยว

.....

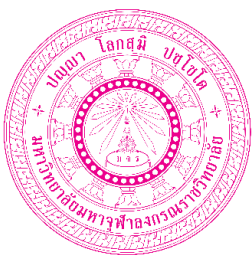
.....

.....

วันที่ประเมิน

...../...../.....

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นสิ่งที่ควรพัฒนาส่งเสริม และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. การตอบแบบสอบถามนี้ คำตอบของท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อ ทุกตอน เพื่อให้การวิจัยนี้มีความเที่ยงตรงและเกิดประโยชน์แท้จริง โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

2. ข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามนี้จะเก็บเป็นความลับ การนำเสนอผลการวิจัยจะเสนอในภาพรวมเท่านั้น

หากผู้ตอบแบบสอบถามมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใดเกี่ยวกับแบบสอบถามชุดนี้ โปรดติดต่อข้าพเจ้า พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส ตำแหน่งอาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและคุณภาพการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขโทรศัพท์ 084-8140831 และ E-mail : phuttiiphong.kla@mcu.ac.th ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลไว้ ณ โอกาสนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษา
4. ตำแหน่งของผู้ที่ให้สัมภาษณ์
4. ระยะเวลาการทำงานในตำแหน่งนี้ ปี

ส่วนที่ 2 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

2.1 ศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว

1) คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ มีอะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดได้ อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความผูกพันต่อท้องถิ่น เป็นอย่างไร

.....

ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์เป็นอย่างไร

.....

2) ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรม

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เป็นอย่างไร

.....

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก เป็นอย่างไร

.....

2.3 การบริหารจัดการ

1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

2) การจัดการด้านการท่องเที่ยว

การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก เป็นอย่างไร

.....

ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ตอนที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยว

ท่านในฐานะเจ้าของบ้าน (hosts) ท่านมีความต้องการพัฒนาอย่างไร ภายในชุมชนไปเป็น
ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ดังประเด็นต่อไปนี้

1 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมทางแนวคิด (ความเชื่อและค่านิยม)

.....

2 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาชีพและวิถีชีวิตประจำวัน)

.....

3 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาหารและพืชสมุนไพร)

.....

4 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (ศิลปะและหัตถกรรม)

.....

5 สิ่งอำนวยความสะดวก

.....

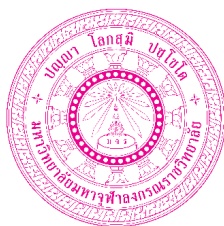
6 การบริการ

.....

7 กิจกรรม

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของทุกท่าน

การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP)

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ดำเนินการสนทนาเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....น. สถานที่.....

ผู้ดำเนินการรายการ.....

ผู้จัดบันทึก.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ แบ่งเป็น ๔ ตอน

ตอนที่ ๑ ขอให้ทุกท่านร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและท่านคิดว่าสามารถพัฒนาให้เป็นจุดขายรวมทั้งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง โดยให้คำนึงถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวใน 3 ประเด็น คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ 3) ด้านการเข้าถึง สำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

	วัฒนธรรม ทาง แนวคิด (ความ เชื่อ และ ค่านิยม)	วัฒนธรรมบรรทัด ฐาน(อาชีพและ วิถี ชีวิตประจำวัน)	วัฒนธรรม บรรทัดฐาน (อาหารและพืช สมุนไพร)	วัฒนธรรมทาง วัตถุ (ศิลปะและ หัตถกรรม)
การเข้าถึง (Accessibility)	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -
สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -

	วัฒนธรรม ทาง แนวคิด (ความ เชื่อ และ ค่านิยม)	วัฒนธรรมบรรทัด ฐาน(อาชีพและ วิถี ชีวิตประจำวัน)	วัฒนธรรม บรรทัดฐาน (อาหารและพืช สมุนไพร)	วัฒนธรรมทาง วัตถุ (ศิลปะและ หัตถกรรม)
สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -

ตอนที่ ๒ บทสนทนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ กิจกรรมในพื้นที่.....
บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

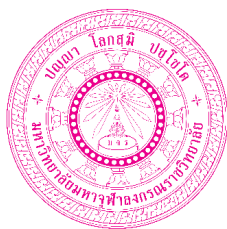
.....

ตอนที่ ๓ บทสนทนาเกี่ยวกับการสังเคราะห์องค์ความรู้การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ในการเสนอ
การท่องเที่ยวในพื้นที่.....
บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

กิจกรรมถอดองค์ความรู้

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

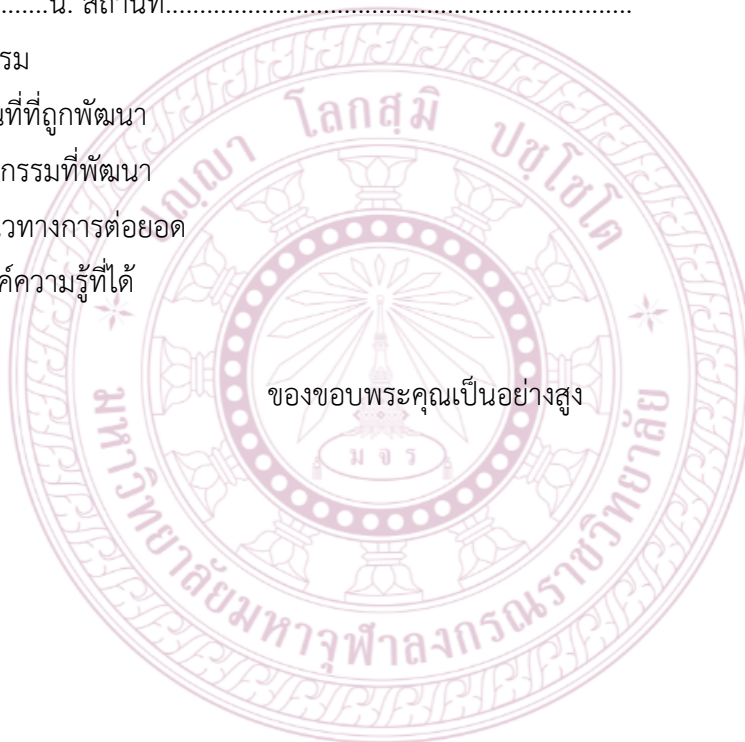
ชื่อผู้ร่วมถอดองค์ความรู้.....

เวลา.....น. สถานที่.....

หัวข้อกิจกรรม

๑. พื้นที่ที่ถูกพัฒนา
๒. กิจกรรมที่พัฒนา
๓. แนวทางการต่อยอด
๔. องค์ความรู้ที่ได้

ของขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

สำรวจพื้นที่

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล้าทวี)
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี
วัน เดือน ปีเกิด	๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๑
ภูมิลำเนา	๓๓/๓ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบางกุ้ง เลขที่ ๑ หมู่ ๗ ตำบลสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.๒๕๕๔ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.๒๕๕๘ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ	การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และสถานภาพในการทำวิจัย ดำเนินการนำเสนอขอทุนวิจัยปีงบประมาณ ๒๕๖๕

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	พระราชอุทัยโสภณ,ดร.
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี, อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี,เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ
วัน เดือน ปีเกิด	เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘
ภูมิลำเนา	๑๑๔ หมู่ที่ ๑ เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดหนองขุนชาติ เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
วุฒิการศึกษา	
พ.ศ.๒๕๒๓	สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ.๒๕๔๑	Doctor of Philosophy (Ph.D) Magadh University

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
และสถานภาพในการทำวิจัย ดำเนินการนำเสนอขอทุนวิจัยปีงบประมาณ
๒๕๖๕

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวเมธาวรินทร์ วิลพรรณ
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ ๕ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๖
ภูมิลำเนา	๑๓๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๓๔ หมู่ที่ ๔ ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี เลขที่ ๑๑๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาบริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ	การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และสถานภาพในการทำวิจัย ดำเนินการนำเสนอขอทุนวิจัยปีงบประมาณ ๒๕๖๕